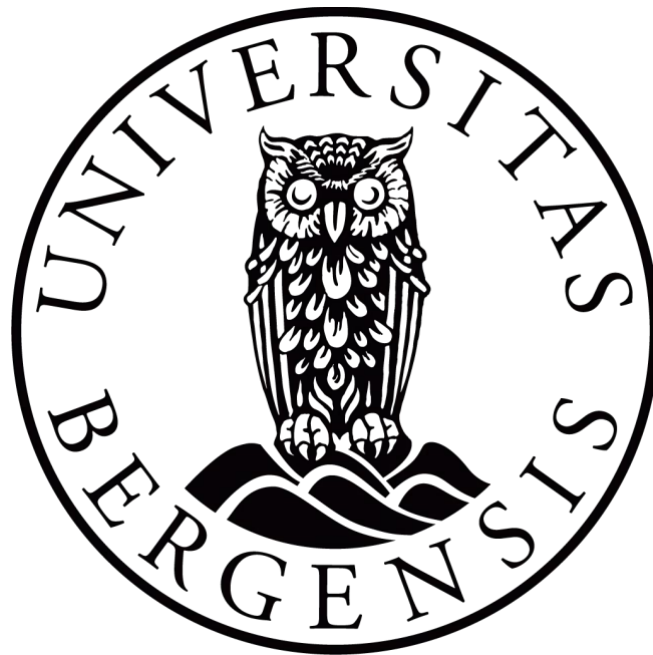

«Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021»

En dokumentanalyse

RELV350

VÅR 2023

EVY KATRINE RENNESTRAUM

Masteroppgave i religionsvitenskap

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

«Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021»

En dokumentanalyse

2023 Evy Katrine Rennestraum

Masteroppgave i religionsvitenskap, Universitetet i Bergen

<https://bora.uib.no/>

Abstract

In January 2022, the news broke out that the Jehovah's Witnesses in Norway were denied state funding by the County Governor of Oslo and Viken due to their practices of exclusion and obstructions of the freedom of right to leave the religious community. According to The Norwegian Religious Communities Act (2020), the Norwegian state can deny religious communities state funding and registration as a religious community if their practices are not in line with the law.

By doing an analysis of the case documents from the County Governor of Oslo and Viken, letters from leaders of Jehovah's Witnesses in Norway, Jørgen Pedersen and Kåre Sæterhaug, the religious text *Organized to Do Jehovah's Will* (2019), media reports and comments on the case, and the relevant Norwegian legislation, I have seen how documents have been produced and put to action in different places and moments, by various actors, and through shifting contexts of the case. Through my document analysis, I have seen how the County Governor of Oslo and Viken has made the case, how the Jehovah's Witnesses have responded as they have tried to change it, but also how other actors have tried to influence its interpretation and outcome.

Following the development of the case, a sequence of events, I have seen how divergent reactions, claims, representations, and interpretations have been brought forward both in different documents through this case study, I provide a glimpse of how the County Governor of Oslo and Viken uses documents as tools to execute power and control over religious communities in Norway. At the same time, I disclose how Norwegian leaders of Jehovah's Witnesses represent the autonomy and practices of self-control of their religious community. There is a conflict between the County Governor's disciplining of the religious community and her attempt to change its internal organization, and the religious community's own authority and religious freedom, but also its members' basic human rights.

Forord

Etter fem år på lektorutdanningen og levert masteroppgave, takker jeg pent for meg. Nå går ferden videre tilbake til gamle trakter hvor lærerlivet starter. Gjennom disse flotte, lærerrike og utfordrende årene har hjernen blitt overfylt av kunnskap om religion, ikke bare om disse såkalte «verdensreligionene», men religion i litteratur, sosiale medier og på tv-skjermen, men også i en tilfeldig vinduskarm. Dette vil jeg takke mine kjære professorer Marie von der Lippe og Sissel Undheim for. Dere har engasjert, motivert og skapt nysgjerrighet for et helt nytt interessefelt både for meg og mine flotte klassekamerater.

Sistnevnte må også gis en takk. Tusen takk til alle mine flotte venner både på historie og religionsvitenskap. Takk for alle interessante og innholdsrike samtaler, hyggelige stunder i uhyggelige tider (alle eksamensperioder og korona), festlige sammenkomster, hytteturer, latter, tårer og all gleden vi har hatt sammen.

Lesesal 317 må også takkes. For en fantastisk irriterende gjeng. Takk for alle pauser på gangen, faglige og ikke faglige samtaler, glede, latter og innimellom litt tårer. Takk for den flotte tiden vi har hatt sammen. We made it!

Videre må det rekkes en spesiell takk til min kjære samboer, Kristine Tjøtta. Uten deg ville jeg aldri ha vært hvor jeg er i dag. Tusen millioner takk for all hjelp når lyset i enden av tunnelen har virket som flere tusen kilometer unna. Alt du kan, alt du gjør og alt du deler av tips og kunnskap. For et fantastisk enestående menneske! Intet mer, intet mindre.

En takk rekkes også til min gode venninne Rebekka, for korrekturlesing når hjernen har kortsluttet. Siri, min andre samboer må også gis en takk. Takk for humor, tull og hygge i hjemmet.

Til slutt må selvfølgelig min kjære veileder, Bjørn Ola Tafjord, rekkes en spesiell takk. Tusen takk for all hjelp med prosjektet, alle faglige diskusjoner og ikke faglige samtaler. Du har vært en fantastisk støttespiller med elendig håndskrift. Takk for alle gode råd, tips og engasjement for prosjektet mitt.

Sydneshaugen 14. mai 2023

Evy Katrine Rennestraum

Innholdsfortegnelse

ABSTRACT	III
FORORD	IV
INTRODUKSJON	1
1.1. NYHETSSAKEN	1
1.2. MASTEROPPGAVENS TEMA.....	3
1.3. OPPGAVENS PROBLEMSTILLING	5
1.4. OPPGAVENS STRUKTUR.....	5
2.0. TIDLIGERE FORSKNING	7
2.1. TIDLIGERE FORSKNING PÅ JEHOVAS VITNER.....	7
2.2. TIDLIGERE FORSKNING PÅ FORHOLD MELLOM RELIGION, STAT OG POLITIKK.....	7
3.0. DOKUMENTANALYSE OG TEORETISKE PERSPEKTIV	11
3.1. HVORDAN JEG FORSTÅR DOKUMENTANALYSE I LYS AV ASDAL OG REINERTSEN	11
3.1.1. <i>En forklaring av metodiske grep i dokumentanalysen min.....</i>	<i>13</i>
3.2. UTVALG OG INNHENTING AV EMPIRISK MATERIALE.....	17
3.3. FORSKNINGSETIKK.....	19
3.4. TEORETISKE PERSPEKTIVER	21
3.4.1. <i>Laboratoriestudiene og Aktør-nettverk-teori.....</i>	<i>21</i>
3.5. OPPSUMMERING	24
4.0. SAKSDOKUMENTENE.....	25
4.1. STATSFORVALTERENS VEDTAK.....	25
4.1.1. <i>Eksklusjon og det å trekke seg fra trossamfunnet.....</i>	<i>26</i>
4.1.2. <i>Eksklusjon av mindreårige døpte og udøpte forkynnere</i>	<i>26</i>
4.1.3. <i>Hva gjør dokumentet?</i>	<i>28</i>
4.1.4. <i>Hva gjør jeg med dokumentet?.....</i>	<i>29</i>
4.2. BREV FRA JØRGEN PEDERSEN TIL KJELL INGOLF ROPSTAD.....	30
4.2.1. <i>Hva gjør brevet?.....</i>	<i>32</i>
4.2.2. <i>Hva gjør jeg med brevet?</i>	<i>32</i>
4.3. JEHOVAS VITNERS KLAGEBREV TIL STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN.....	33
4.3.1. <i>Hva gjør brevet?.....</i>	<i>35</i>
4.3.2. <i>Hva gjør jeg med brevet?</i>	<i>36</i>
4.4. KÅRE SÆTERHAUGS SVAR PÅ STATSFORVALTERENS VARSEL OM TAP AV REGISTRERING	37
4.4.1. <i>Hva gjør brevet?.....</i>	<i>38</i>
4.4.2. <i>Hva gjør jeg med brevet?</i>	<i>39</i>
4.5. STATSFORVALTERENS VEDTAK OM TAP AV REGISTRERING.....	39
4.5.1. <i>Hva gjør vedtaksdokumentet?</i>	<i>40</i>
4.5.2. <i>Hva gjør jeg med vedtaksdokumentet?.....</i>	<i>41</i>

4.6.	OPPSUMMERING	41
5.0.	ORGANISERT FOR Å GJØRE JEHOVAS VILJE.....	43
1.1.	5.1. FORKYNNERE AV DET GODE BUDSKAP	44
5.1.1.	<i>Dåp</i>	46
5.2.	OPPLYSNING OM EKSKLUSJON.....	48
5.2.1.	<i>Døpte mindreårige og eksklusjon</i>	50
5.2.2.	<i>Udøpte forkynnere og eksklusjon</i>	51
5.2.3.	<i>Å trekke seg fra trossamfunnet</i>	53
5.3.	OPPSUMMERING	54
6.0.	DEBATTINLEGG OG NYHETSSAKER	56
6.1.	REAKSJONER	56
6.1.	OPPSUMMERING	68
7.0.	NOU 2013: 1, PROP. 130 L OG TROSSAMFUNNSLOVEN.....	69
7.1.	NOU 2013: 1 – DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN: EN HELHETLIG TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKK.....	69
7.1.1.	<i>Barn og foreldre</i>	71
7.1.2.	<i>Tilskuddsordning til tros- og livssynssamfunn</i>	72
7.1.3.	<i>Forslag til ny lov</i>	74
7.2.	PROP. 130 L. LOV OM TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN (TROSSAMFUNNSLOVEN)	75
7.2.1.	<i>Medlemskap og antallskrav for registrering</i>	76
7.2.2.	<i>Lovbrudd som grunnlag for å nekte tilskudd</i>	77
7.3.	TROSSAMFUNNSLOVEN	78
7.4.	DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSKONVENSJON OG FNs KONVENSJON OM SIVILE OG POLITISKE RETTIGHETER.....	81
7.5.	OPPSUMMERING	82
8.0.	DISKUSJON AV FUNNENE	84
8.1.	HVA SKJEDDE DA JEHOVAS VITNER BLE NEKTET STATSTILSKUDD FOR 2021?	84
8.1.1.	<i>Sakens hendelsesforløp</i>	84
8.2.	HVILKE REAKSJONER SKAPTE HENDELSEN?.....	87
8.2.1.	<i>Uenighet i Statsforvalterens avgjørelse</i>	87
8.2.2.	<i>Praksisen kan medføre press til å bli værende</i>	88
8.2.3.	<i>Eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere</i>	92
8.2.4.	<i>Utestenging, sosial isolering av udøpte mindreårige</i>	95
8.2.5.	<i>Kan utviklingen og utfallet av saken påvirke andre tros- og livssynssamfunn?</i>	96
8.3.	HVA KAN DENNE SAKEN FORTELLE OM FORHOLD MELLOM STATLIG STYRING OG RELIGIONERS AUTONOMI I NORGE I DAG?	97
9.0.	AVSLUTNING.....	102
9.1.	OPPGAVENS OVERORDNEDE FUNN	102

9.2. SAKENS UTVIKLING ETTER DESEMBER 2022	104
9.3. VEIEN VIDERE FOR FORSKNINGEN.....	105
REFERANSER	I

Introduksjon

Denne oppgaven handler om hva som skjedde etter at Statsforvalteren i Oslo og Viken i januar 2022 avslo Jehovas vitners søknad om statstilskudd for 2021. Jeg ble først oppmerksom på saken gjennom den kristne avisen *Vårt Land* sin nyhetssak «Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021» publisert 27. januar 2022 (Paulsen, 2022a). Ifølge *Vårt Land* ble saken opprettet høsten 2021 av Statsforvalteren i Oslo og Viken etter flere henvendelser fra tidligere medlemmer av Jehovas vitner. Henvendelsene skal ha inneholdt opplysninger som angivelig tilsa at trossamfunnets praksiser ikke var i tråd med trossamfunnsloven. På bakgrunn av henvendelsene opprettet Statsforvalteren en undersøkelse av Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner. Dette førte til vedtak om nekting av statlig tilskudd til Jehovas vitner for 2021 (Paulsen, 2022a). Her følger først en full gjengivelse av *Vårt Lands* nyhetssak, før jeg presenterer masteroppgavens tema og problemstilling nærmere:

1.1. Nyhetssaken

(Skjermdump av *Vårt Land* (Paulsen, 2022a)).

Publisert 27/01/2022 15:06. Av Hans Christian Paulsen, journalist, *Vårt Land*.¹

¹ Utklipp fra *Vårt Lands* nettavis av nyhetssaken «Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021» (Paulsen, 2022a).

Statsforvalteren i Oslo og Viken nekter trossamfunnet Jehovas vitner (JV) statstilskudd for 2021 på bakgrunn av samfunnets eksklusjonspraksis, skriver Statsforvalteren på sine hjemmesider. De har nylig gjort et vedtak om nekting av statstilskudd. Statsforvalteren skriver at de har gjennomgått Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner, og avdekket flere brudd på trossamfunnsloven. Videre står det at eksklusjonspraksisen innebærer at medlemmer nektes kontakt med utmeldte medlemmer.

«Dette vil også gjelde for medlemmer som frivillig har forlatt trossamfunnet. I praksis betyr dette at de som melder seg ut ikke kan ha kontakt med familie og venner i menigheten. Etter vår vurdering hindrer dette retten til fri utmelding, og er i strid med trossamfunnsloven § 2.», skriver de.

Videre hevder Statsforvalteren at trossamfunnet åpner for å ekskludere dømte mindreårige. Det betyr at barn kan bli ekskludert dersom de bryter trossamfunnets regler.

«Vi mener dette er negativ sosial kontroll og krenker barns rettigheter. Udøpte barn som bryter med trossamfunnets regler, kan bli utsatt for sosial isolasjon. Dette oppfattes også som negativ sosial kontroll og brudd på barns rettigheter. Slik behandling av barn er i strid med trossamfunnsloven § 6.», skriver Statsforvalteren i begrunnelsen.

Statsforvalteren påpeker at Jehovas vitner har ved flere anledninger forsvart eksklusjonspraksisen.

«Trossamfunnet har detaljerte regler for hvordan medlemmene skal praktisere eksklusjon og sosial isolasjon overfor disse gruppene. Reglene meddeles medlemmene blant annet via bøker og studieartikler. Vi har vurdert lovbruddene som systematiske og forsettlige, og har derfor valgt å nekte tilskudd. Dette er i tråd med trossamfunnsforskriften § 11 tredje ledd.», står det videre.

Avslaget utdypes i brevet med Statsforvalterens vedtak.

Opprettet sak i høst

I september ble det kjent at Statsforvalteren skulle undersøke påståtte kritikkverdige forhold i JV. Gjennom brev fra to navngitte eks-Jehovas vitner, samt et skriv fra en anonym innsender, ble Statsforvalteren gjort «kjent med opplysninger» som de mener «kan ha betydning for vår behandling av trossamfunnets søknad om statstilskudd», skrev Statsforvalteren til trossamfunnet den gang.

En av kritikerne var Rolf Furuli, som i sitt brev blant annet påstod at JV risikerer å bli ekskludert dersom de stemmer ved politiske valg. Furuli deler Jehovas vitners tro og har hatt sentrale roller i trossamfunnet, men ble i fjor sommer ekskludert fra organisasjonen etter å ha kritisert deres toppledelse i New York.

I desember sendte JV Statsforvalteren en lengre redegjørelse om påstandene i brevene. Her argumenterte de for at trossamfunnets religiøse oppfatninger og framgangsmåter ikke krenker andres rettigheter og friheter. Blant annet hevdet de at det er et personlig og fritt valg både om en person ønsker å bli eller trekke seg som et medlem av JV.

Avviser eksklusjon

Påstanden om at medlemmer av JV risikerer å bli ekskludert dersom de stemmer ved politiske valg, kommenterte de blant annet slik: «Hvis en som er tilknyttet trossamfunnet velger å delta i et politisk valg ved å stemme, vil Jehovas vitner oppfatte det som at personen ved sine handlinger viser at han ikke lenger ønsker å tilhøre trossamfunnet.». Trossamfunnet påpekte at de eldste i menigheten ikke har myndighet til å tvinge eller presse noen til å forbli et Jehovas vitne.

«Hvis en som er tilknyttet trossamfunnet velger å stemme i et politisk valg, vil hans rett til å gjøre det bli respektert. Ingen vil tvinge eller presse ham til å avstå fra å stemme for at han skal bli værende i menigheten, skrev de i redegjørelsen.»

(Paulsen, 2022a).

1.2. Masteroppgavens tema

Vinteren 2020 sendte NRK TV dokumentarserien «Brennpunkt: Guds utvalde» (NRK, 2020).² Her var en av episodene viet til Jehovas vitner, hvor deres eksklusjonspraksis og virkningen av den var hovedfokus. Gjennom denne episoden vokste min interesse og nysgjerrighet for Jehovas vitner. Fra tidligere av hadde jeg ikke tenkt så mye over hvem Jehovas vitner var, eller hva deres religiøse overbevisning og praksis gikk ut på. Det som var kjent for meg om dem var husbesøkene. Selv har jeg møtt dem en gang da jeg gikk på ungdomsskolen. De ringte på døren under middag. Jeg åpnet. Det var ikke særlig utveksling av ord fordi min mor ropte i bakgrunnen «er det Jehovas vitner? Si at vi spiser middag og ikke er interessert». Et lite smil ble vekslet før jeg lukket døren. Mitt første møte med dem gjorde lite inntrykk. Heller ikke på skolen lærte jeg noe særlig om dem. Etter NRKs dokumentar ble

² Se episoden her: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt-guds-utvalde/sesong/1/episode/2/avspiller> (NRK, 2020).

derfor dette trossamfunnet som jeg kunne så lite om, særlig interessant. Nettopp derfor valgte jeg å skrive om Jehovas vitner i min masteroppgave i religionsvitenskap. Jeg var lenge usikker på hva jeg ville forske på med Jehovas vitner, men da *Vårt Land* kom ut med nyhetssaken (Paulsen, 2022a) ble temaet og prosjektet spikret.

Masteroppgaven tar for seg dokumenter som vedrører saken. I oppgaven undersøker jeg hvordan Statsforvalterens nekting av tilskudd har skapt reaksjoner, og hvordan forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge kan forstås utfra denne saken. Siden 2010 har deler av det politiske Norge forsøkt å etablere en ny tros- og livssynspolitikk med tilhørende lovgiving. Etter flere ulike innspill, blant annet fra Stålsett-utvalget³, ble det under Solberg-regjeringen i 2019 lagt frem et lovforslag kalt Prop. 130 L. Prop. 130 L var forslaget som i senere tid ble gjenstand for trossamfunnsloven Norge har i dag. Dagens trossamfunnslov setter tydelige krav og vilkår for tilskudd til tros- og livssynssamfunn, men også til registrering som tros- eller livssynssamfunn. Utfra hvordan loven er formet, legger det tydelig til rette for statens mulighet for kontroll og tilsyn med tros- og livssynssamfunn. Hvordan religioner og livssynssamfunns autonomi kommer til syne, er derimot et interessant aspekt.

I denne oppgaven vil jeg gjennomføre en dokumentanalyse. Ved hjelp av analysen ønsker jeg å studere hvordan ulike aktører og parter forstår Jehovas vitners lære og praksis. Dette vil gjennomføres i egne kapitler, for å skille de ulike aktørene. Deretter vil jeg trekke frem ulike reaksjoner, fremstillinger og påstander om hendelsen, men også reaksjoner til og påstander om trossamfunnets praksis. Jeg har valgt å ta analysen og diskusjonen i et og samme kapittel. Her vil jeg gå dokumentanalytisk til verks for å undersøke og diskutere de ulike påstandene, fremstillingene og reaksjonene opp mot tidligere forskning. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke dokumentanalyse som metode, men også som teoretisk perspektiv. Dette fordi dokumenter ikke bare er tekst og ord, men fordi dokumenter brukes som verktøy for handling, virkning og maktutøvelse (Asdal og Reinertsen, 2020). Målet for oppgaven er å skape en større forståelse av saken i seg selv, samt sakens utvikling og dens påvirkning på trossamfunnet, men også det norske samfunn.

³ Stålsett-utvalget var et tros- og livssynspolitisk utvalg som ble oppnevnt ved kongelig resolusjon sommeren 2010. Utvalget ble bedt om å fremme forslag om ny tros- og livssynspolitikk, som ble til NOU 2013: 1. Utvalget besto blant annet av Sturla Stålsett, Valgerd S. Haugland (nåværende Statsforvalter i Oslo og Viken), Guri Melby og Ingunn F. Breistein (NOU 2013: 1, s. 5).

I dette prosjekt forsker jeg på en sak som har vært i og fortsatt er under utvikling, samtidig som jeg har forsket på den. Det har gjort at deler av oppgavens empiriske material ikke har vært tilgjengelig i forkant av prosjektet, men har blitt produsert underveis. Grunnen til at jeg valgte å forske på nettopp denne hendelsen, er fordi jeg finner Jehovas vitner svært interessant. På samme tid mener jeg det er viktig innenfor et religionsvitenskapelig fagfelt å forske på hvordan forhold mellom religioner og staten i Norge utvikler seg i dag. Da det ikke finnes særlig mye forskning om Jehovas vitner og deres forhold til og med den norske stat, håper jeg denne masteroppgaven kan tilføye fagfeltet et interessant perspektiv.

1.3. Oppgavens problemstilling

Oppgavens problemstilling setter søkelys på saken mellom Statsforvalteren i Oslo og Viken og Jehovas vitner som trossamfunn. Jeg har utformet en tredelt problemstilling som lyder som følger:

Hva skjedde da Jehovas vitner ble nektet tilskudd for 2021, hvilke reaksjoner skapte hendelsen, og hva kan denne saken fortelle om forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge i dag?

I første del av problemstillingen fokuserer jeg på hvilke dokumenter som kommer til syne i saken, og hvordan saken utvikler seg med tiden. I andre del av problemstillingen fokuserer jeg på hvordan reaksjoner har utviklet seg etter nyhetssaken fra 27. januar 2022. Her ser jeg på hvilke stemmer som kommer frem, hva de sier og hvilke påstander og fremstillinger som kommer til uttrykk gjennom mediene. I tredje del diskuteres forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i lys av denne saken. Saken aktualiserer hvordan og hvorvidt staten forsøker å begrense religioners autonomi, og hvordan religioners autonomi og selvbestemmelse kommer til syne gjennom denne saken.

1.4. Oppgavens struktur

Kapittel to tar for seg tidligere forskning. I hovedsak består den tidligere forskningen av litteratur på Jehovas vitner, religionspolitikk og forhold mellom religion og stat i Norge. Referanser til denne litteraturen vil være spredt rundt i ulike kapitler som fotnoter for å belyse forskningens perspektiv, men den løftes særlig frem igjen i drøftingen av funnene mine mot slutten av oppgaven.

I *kapittel tre* presenterer jeg dokumentanalyse som metode og teoretiske perspektiv for oppgaven. Her forklarer jeg hvordan jeg bruker dokumentanalyse, inspirert av historikerne Kristin Asdal og Hilde Reinertsen (2020).

Kapittel fire er en redegjørelse for noen av de første dokumentene og brevene tilknyttet saken. Her presenterer jeg blant annet Statsforvalterens vedtaksdokument for nekting av tilskudd, og styremedlem Jørgen Pedersens klagebrev på vegne av Jehovas vitner. Jeg gir også noen pekepinner på hvordan saken utvikles videre i dette kapittelet.

I *kapittel fem* ser jeg nærmere på en av Jehovas vitners egne publikasjoner. Dette fordi Statsforvalterens undersøkelse av Jehovas vitner dro veksel på nettopp denne teksten som har tittelen *Organisert til å gjøre Jehovas vilje* (2019). Her gjør jeg rede for hvordan publikasjonen omtaler eksklusjon, det å trekke seg fra trossamfunnet, dåp og eksklusjon av mindreårige dømte forkynnere.

Kapittel seks tar for seg og redegjør for hvordan dagens trossamfunnslov ble til. NOU 2013: 1 bli først presentert som nytt lovforslag til en helhetlig tros- og livssynspolitik. Deretter trekkes Prop. 130 L frem som lovforslag. Og til slutt trekkes trossamfunnsloven, samt Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter frem.

I *kapittel syv* tar jeg et dypdykk i mediebildet. Her fremmes ulike personers stemmer, påstander, fremstillinger og meninger om saken. Her gis en fremstilling av ulike reaksjoner i mediebildet, da med fokus på kun nyhetssaker og debattinnlegg publisert av den kristne avisen *Vårt Land*.

I *kapittel åtte* diskuterer jeg funnene mine opp mot oppgavens teoretiske perspektiver og tidligere forskning. Diskusjonen er delt inn i tre ulike deler utfra oppgavens problemstilling.

Til slutt, i *kapittel ni*, presenteres overordnede svar og konklusjoner på oppgavens problemstilling. Videre gir jeg en kort forklaring av sakens utvikling etter desember 2022. Avslutningsvis trekker jeg frem hvordan saken kan bli gjenstand for videre forskning, og gir idéer og innspill til hvordan dette kan gjøres.

2.0. Tidligere forskning

Følgende kapittel vil belyse forskning som allerede finnes på feltet om religion, stat og politikk. Jeg vil trekke inn tidligere forskning gjort av religionshistorikere, religionsvitere, sosiologer, teologer og politikere. Noen av disse er blant annet religionshistoriker og menneskerettighetsaktivist Dag Øistein Endsjø, samt teolog, politiker innenfor den norske kirke og tidligere utvalgsleder i utformingen av Det livssyns åpne samfunn, Sturla J. Stålsett. I dette kapitlet skal jeg fokusere på hvordan de ulike aktørene diskuterer forhold mellom statlig styring og religioners autonomi, samt diskusjon rundt ny trossamfunnslov. Den tidligere forskningen vil hovedsakelig brukes i oppgavens diskusjonskapittel, men også som informasjon om Jehovas vitner. Sistnevnte vil settes som fotnoter i enkelte kapitler.

2.1. Tidligere forskning på Jehovas vitner

Generelt har det vært gjort relativt lite forskning på Jehovas vitner. Jeg har dermed valgt å hente ut tidligere forskning fra oversiktsverk om Jehovas vitner. Blant disse finner man sosiolog Andrew Holden som i 2002 ga ut boken *Jehovah's Witnesses: Portrait of a Contemporary Religious Movement*. Religionsviter Hege K. Ringnes og Helje K. Sødal ga i 2009 ut boken *Jehovas vitner – en flerfaglig studie*. Samme dag da Statsforvalter i Oslo og Viken sendte ut vedtak om nekting av statstilskudd til Jehovas vitner for 2021, publiserte religionsviter George D. Chrystides boken *Jehovah's Witnesses – A New Introduction* (2022). Fellesnevneren for disse publikasjonene er at alle tar opp trossamfunnets historiske bakgrunn, deres lære, livsriter og eksklusjon. Jeg velger å ikke presentere denne forskningen i dette kapitlet, men underveis i oppgaven som fotnoter. Dette gjør jeg for å supplere informasjon til leseren, men også for å bygge opp oppgaven.

2.2. Tidligere forskning på forhold mellom religion, stat og politikk

Teolog Ulla Schmidt diskuterer i artikkelen «State, Law and Religion in Norway» (2011) at staten kun krever at tros- og livssynssamfunns lære og praksis ikke er i konflikt med lov og offentlig moral for å kunne bli anerkjent. Dette hevder Schmidt ikke kan bli ansett som et angrep på tros- og livssynssamfunns autonomi (Schmidt, 2011, s. 143-144). Det er relevant å påpeke at denne artikkelen ble skrevet i forkant av den nye trossamfunnsloven. Ifølge

Schmidt virker den norske stat motvillig til å bruke den økonomiske støtten som middel til å utøve press, og indirekte begrense trossamfunns autonomi (Schmidt, 2011, s. 147).

Sommeren 2010 ble et utvalgsmandat samlet for å fremme forslag om en helhetlig tros- og livssynspolitikk. Stålsett-utvalget ble det kalt, med Sturla J. Stålsett i front. Utvalgets viktigste oppgave var å sikre og beskytte tros- og livssynsfriheten (NOU 2013:1, s. 17). NOU 2013: 1 vil bli presentert i kapittel syv, og trekkes derfor ikke inn her, men den tidligere forskningen som presenteres nedenfor består blant annet av kommentarer til og diskusjon av utvalgets lovforslag.

Schmidt diskuterer utvalgets forslag om krav for økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunn i artikkelen «Styring av religion: tros- og livssynspolitiske tendenser etter Det livssynsåpne samfunn» (2015). Schmidt mener staten ikke har rett til å styre tros- og livssynssamfunn dersom det økonomiske tilskuddet forstås som en kompensasjon for en «skjult kirke-skatt». Dette vil, ifølge Schmidt, være en uberettiget innskrenking av religionsfriheten (2015, s. 220). I motsetning til Schmidt, mener teolog, kirkehistoriker og medlem av Stålsett-utvalget, Ingunn F. Breistein, at det vil være nærliggende å la staten stille visse krav til tilskuddsmottakere. Dette være krav som å leve etter grunnleggende samfunnsmessige hensyn og verdier (Breistein, 2013, s. 322-324). Schmidt forklarer at det på sikt vil være tendenser for større styring av staten overfor tros- og livssynsamfunn. Her vil den økonomiske støtten brukes som styringsinstrument for å sikre at tros- og livssynssamfunnenes praksis ikke strider med grunnleggende samfunnsverdier, mener Schmidt (2015, s. 235).

Sosiolog Ingvill T. Plesner ga i 2016 ut boken *Religionspolitikk*. I boken diskuterer Plesner hvilken religionspolitikk Norge har, og hvilken religionspolitikk Norge burde ha. Hun hevder at staten alltid vil gjøre valg og foreta reguleringer som vil ha betydning for menneskers tros- og livssynsutøvelse (Plesner, 2016, s. 7). Videre forklarer Plesner at livssynspolitikk handler om forhold mellom ulike menneskerettigheter. Her vil de komme i konflikt med hverandre, til tross for at de har som hensikt å beskytte menneskeverdet (2016, s. 8). Ifølge Plesner er trosfriheten en grunnleggende menneskerett. Denne beskytter og verner alle mot at staten eller andre skal frata oss friheten til å tro, så lenge det ikke krenker andres rettigheter (2016, s. 93). Dette gjør at staten får begrenset handlingsfrihet, men det pålegger også staten en forpliktelse overfor Norges innbyggere (2016, s. 94). I visse tilfeller må trosfriheten begrenses og veies opp mot andre rettigheter og friheter (2016, s. 96).

Plesner diskuterer forslaget til ny lov i artikkelen «Sikre ny lov om tros- og livssynsamfunns minoriteters rettigheter» (2019). I artikkelen diskuterer Plesner særlig forskjellsbehandlingen av religiøse minoritets- og majoritetsgrupperinger. Plesner mener en felles lov vil gi signal om større likebehandling av Den norske kirke og tros- og livssynsamfunn i Norge (2019, s. 57). I høringsrunden var flere kritiske til at livssynsminoriteter med intern praksis som avviker fra majoriteten får offentlig støtte (Plesner, 2019, s. 59) Ifølge Plesner, mente flere ulike aktører at det burde gis mindre støtte til tros- og livssynsamfunn med praksiser som ikke samsvarer med grunnleggende samfunnsverdier (2019, s. 61). Plesner konkluderer med at større generelle kutt i støtte til tros- og livssynssamfunn vil begrense enkeltmenneskers mulighet til å utøve sin religion eller livssyn sammen med andre, både for minoriteten og majoriteten (Plesner, 2019, s. 64).

I «Tros- og livssynspolitikk mellom frihet og forventning: Jehovas vitner, demokratisk deltakelse og statsstøtte» (2020) tar Sturla J. Stålsett for seg spørsmål om hvordan staten kan og burde gripe inn i trossamfunn og enkeltpersoners religionsfrihet. Stålsett hevder at staten både er forpliktet til å respektere religionsfriheten for egen del, men også for å sikre enkeltpersoners og trossamfunns utøvelse av religion uten hindring fra andre (2020, s. 53). På den andre siden mener han staten har muligheten til å legge begrensninger på praktisering av religiøs overbevisning (Stålsett, 2020, s. 54).

I sammenheng med Jehovas vitner og eksklusjonspraksis løfter Stålsett spørsmål om hvorvidt statens økonomiske støtte bidrar til å opprettholde en eksklusjonspraksis som kan være skadelig for dem som rammes av den (2020, s. 66). At staten skal stille minimumsvilkår i forbindelse med statsstøtte til tros- og livssynssamfunn, mener Stålsett er både legitimt og nødvendig. I tillegg til de formelle kravene, hevder Stålsett det burde stilles krav knyttet til praksis, som klar avvisning av voldsbruk og uetiske straffemetoder. I tilknytning til FN-konvensjonens artikkel 18 (2), finner Stålsett viktigheten med krav slik at det ikke forekommer direkte eller indirekte bruk av trussel, tvang eller manipulasjon i organiseringen av trosutøvelsen (Stålsett, 2020, s. 68). Videre mener Stålsett at det ikke burde sanksjoneres fra statens side dersom det er fri ut- og innmelding av trossamfunn, og det som forventes av medlemmene ikke strider med lov og rett (Stålsett, 2020, s. 69). Sosiolog Eileen Barker forklarer i bokkapittelet «Fight, Flight, or Freeze? Reactions to the Law by Minority Religions» (2021), at lovverk i vestlige demokratier har en tendens til å gjøre det mulig for minoritetsreligioner å tro og praktisere. Så sant de ikke oppfører seg kriminelt (Barker, 2021, s. 1).

Religionsviter Helge Årsheim utforsker hvordan krav til trossamfunn har utviklet seg i norsk religionslovgivning fra 1800tallet til 2021, i bokkapittelet «Fra rett og moral til trusler og rettigheter» (2021). I Solberg 2-regjeringen ble lovproposisjonen om ny tros- og livssynssamfunnslov utformet. I denne utformingen gikk tanken om styrking av trossamfunnets indre selvstyre bort. Det ble nå utformet en tanke om reguleringsvirksomhet, hvor forvaltningen skulle ha tett tilsyn med trossamfunns virksomhet for å sikre at statstilskudd ble forvaltet etter hensikt (Årsheim, 2021, s. 113). Årsheim forklarer at denne dreiningen gir forvaltningen fritt spillerom med skjønnsmessig verdivurdering (2021, s. 114). Dette fører til at trossamfunn må bevise overfor myndighetene at de er verdig statlig tilskudd. Årsheim understreker at dreiningen viser statens behov for å kontrollere og ha tilsyn med trossamfunn og deres oppførsel. Dersom trossamfunn mister tilskudd og registrering, mener Årsheim at myndighetene risikerer å polarisere tros- og livssynsfeltet. Da vil man ha «godkjente» og «ulovlige» trossamfunn på ulike sider (Årsheim, 2021, s. 115).

Et eksempel på forhold mellom stat og Jehovas vitner utenfor Norge finner vi hos sosiolog og religionsviter Milda Ališauskienė. Hun trekker frem at Jehovas vitner er en av de sosiale gruppene som opplever sosial utstøting i Litauen (Ališauskienė, 2023, s. 163). Historiker Zoe Knox forklarer at Jehovas vitner er fanget mellom den hellige og den sekulære verden. Trossamfunnet opplever (den sekulære) verden som et sted for fordervelse, korrupsjon og av djevelsk design. Dette gjør den til en åndelig trussel (Knox, 2018, s. 239). Ališauskienė mener forklaringer på offentlige holdninger til Jehovas vitner nettopp kan finnes i det Knox trekker frem, altså trossamfunnets teologi, men også trossamfunnets forhold til samfunnet (Ališauskienė, 2023, s. 164).

Begrepet «Othering» brukes til å tillegge negative egenskaper til individer eller grupper, for å skille dem fra det som oppfattes som den normative sosiale gruppen. Dette kan være støttet av dominerende sosiale grupper eller statens rettssystem (Ališauskienė, 2023, s. 164). Et annet begrep, «resilience», bruker Ališauskienė om minoritetsreligion som er motstandsdyktige. Dette fordi de overlever i miljøer som kan være fiendtlige mot dem både politisk og sosialt. Hun mener Jehovas vitner er en minoritetsreligion som opplever annerledeshet og motstand i flere moderne land. Derfor kan Jehovas vitner tiltrekke seg uønsket oppmerksomhet fra autoritære regimer (Ališauskienė, 2023, s. 166).

3.0. Dokumentanalyse og teoretiske perspektiv

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie av dokumenter i form av brev, vedtak, lovtekster og forskrifter, religiøse skrifter, nyhetsartikler og debattinnlegg som vedrører saken: nekting av statstilskudd for 2021 til Jehovas vitner i Norge. Det jeg er interessert i, er å finne ut hvordan dokumentene kan være med på å skape, utvikle og påvirke saken, trossamfunnet Jehovas vitner, og muligens andre trossamfunn og det norske samfunn generelt. Jeg har derfor valgt å bruke dokumentanalyse som metode, men også som teoretisk perspektiv. I oppgaven tar jeg for meg et mangfold av dokumenter med ulike forfattere, målgrupper, sjangre og formål. Jeg tar blant annet for meg dokumenter fra Statsforvalteren i Oslo og Viken, elektroniske brev fra styremedlemmer i Jehovas vitner, Jørgen Pedersen og Kåre Sæterhaug. I tillegg til nevnte, tar jeg for meg Jehovas vitners egen publisasjon, samt nyhetssaker og debattinnlegg publisert i avisen *Vårt land*.

Gjennom å gjennomføre en dokumentanalyse har jeg hatt mulighet til å se hvordan dokumenter skapes, utvikles og virker i en bestemt sak, men kanskje også mer generelt. Jeg har blant annet sett på hva dokumentene sier og gjør, altså har jeg sett på det språklige i dokumentene. Hva gjør og sier dokumentet? Hvordan kan dokument påvirke sakens hendelser og andre dokumenter? Dette er viktige spørsmål som har vært del av metoden i dette prosjektet, for å få en større forståelse for hvordan saken henger sammen, og ikke minst for hva som faktisk gjøres gjennom og med dokumentene.

Historikerne Kristin Asdal og Hilde Reinertsen ga i 2020 ut boken *Hvordan gjøre dokumentanalyse – En praksisorientert metode*. I boken forklarer de hvordan man kan bruke dokumentanalyse som metode. I dette prosjektet vil denne boken være essensiell for min metodiske og teoretiske tilnærming til dokumentene. Jeg lener meg altså på Asdal og Reinertsens forståelse av praksisorientert dokumentanalyse.

3.1. Hvordan jeg forstår dokumentanalyse i lys av Asdal og Reinertsen

For å kunne forstå hva dokumentanalyse er og hvordan jeg har brukt det som metode og teoretisk perspektiv i oppgaven, er det viktig med en forståelse av hva et dokument er. Asdal og Reinertsen trekker frem at dokumenter er overalt, og at de har en avgjørende betydning for samfunnet vi lever i og livene våre (2020, s. 12). Ikke bare handler dokumenter om ord, men også om ting og det materielle (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 153). Dokument er aktive. De

gjør noe, slik som å representere, skape, gjenskape eller påvise et fenomen eller et forhold. Dokumenter er relasjonelle, fordi de knytter seg til noe utenfor seg selv (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15). At et dokument er aktivt og relasjonelt, forstår jeg slik at det både er med på å skape og muliggjøre noe samtidig som det knytter seg til noe i, men også utenfor dokumentet. Utfra Asdal og Reinertsen forståelse kan derfor et dokument gripe inn i og forandre dets omgivelser og kontekster (2020, s. 16). Nedenfor vil jeg presentere ulike eksempler på hva jeg har gjort med dokumentene jeg tar i bruk, i lys av Asdal og Reinertsens praksisorienterte dokumentanalyse.

Dokumenters aktivitet og relasjoner kan vi for eksempel finne i Statsforvalterens vedtak om nekting av statstilskudd for 2021 for Jehovas vitner. I vedtaksdokumentet så jeg hvordan det både knyttet seg til Statsforvalteren i Oslo og Viken, men også trossamfunnet Jehovas vitner, deres religiøse praksis og publikasjoner. På samme tid gjorde vedtaksdokumentet en kobling til ulike lover og forskrifter, som kan forstås som andre typer dokument. Eksempler på dette er trossamfunnsloven, trossamfunnsforskriften, Den europeiske menneskerettskonvensjon og Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Utfra dette så jeg hvordan vedtaksdokumentet knyttet ulike steder og tekster sammen for å vurdere hvorvidt trossamfunnets religiøse praksis var i strid med ulike lover og forskrifter. Slik Asdal og Reinertsen påpeker, kan jeg her se hvordan dokument har mulighet til å forandre omgivelser og kontekster tilknyttet saken (2020, s. 16).

Å nekte et trossamfunn statlig tilskudd, slik vedtaksdokumentet besluttet, gjør at trossamfunnet mister betydelige økonomiske goder. Dette vil trolig skape endringer i trossamfunnet på flere ulike måter, noe jeg vil komme tilbake til i diskusjonskapittelet. I vedtaksdokumentet hevder Statsforvalteren at det har blitt gjennomført en undersøkelse av Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner. I undersøkelsen blir vedtaksdokumentet et dokument for handling. Med det mener jeg at det aktivt går inn for å nekte trossamfunnet økonomiske goder. Vedtaksdokumentets handling blir gjerne forstått som en negativ konsekvens. Dette henger sammen med Asdal og Reinertsens forståelse av praksisorientert dokumentanalyse, fordi det handler om å undersøke ulike praksisdimensjoner ved dokumentene der man ser hvordan de er operative og virksomme (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 153). Med dette mener de at dokumenter kan gjøre og muliggjøre noe.

Som nevnt, har vedtaksdokumentet vært en del av endringen i trossamfunnets økonomi. Ved å gjennomføre en praksisorienterte dokumentanalyse kan man undersøke hvordan dokumenter

kan bidra til å etablere og omforme saker. I slike undersøkelser kan man, slik Asdal og Reinertsen forklarer, se på dokumenter i stadig bevegelse mellom ulike situasjoner, kontekster og aktører (2020, s. 17). Dette gjør at jeg, gjennom å bruke metoden, vil reise fra et dokument til et annet. Et eksempel på dette finner man i kapittelet om saksdokumentene, hvor du som leser vil se hvordan jeg tar utgangspunkt i vedtaksdokumentet til å begynne med, men at jeg videre reiser til andre tekster som det refereres til. I vedtaksdokumentet refereres det til tidligere brev mellom styreformann i Jehovas vitner Jørgen Pedersen og Barne- og familiedepartementet fra 2021. Dette brevet presenterer jeg nedenfor vedtaksdokumentet for å vise hvordan jeg reiser mellom ulike tekster og aktører. For det første trekker jeg inn dette brevet, fordi Statsforvalteren referer til det i vedtaksdokumentet. For det andre trekkes det inn, fordi det har vært av betydning for sakens hendelser og del av prosessen for saksetableringen.

Å gjennomføre en dokumentanalyse av oppgavens empiriske material vil kunne fortelle noe om hvordan dokument brukes i slike saker og av hvem. Videre vil det fortelle noe om hvordan dokument beveger seg, og hvordan de aktivt kan være med på å forme og omforme saken. Noe jeg ønsker å trekke frem, som Asdal og Reinertsen påpeker i boken, er at metoden ikke bare handler om å se på dokument som tekst og tekstlige virkemidler. Det handler også om at dokumenter er materielle gjenstander og ting som arbeides på og med. Dette fører til at dokumenter blir satt i bevegelse og får virkning på ting og steder utenfor seg selv (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 19). Samtidig vil jeg påpeke at dokument også har en innvirkning på leseren som gjør noe med personen som leser dokumentet. Dette henger sammen med det Asdal og Reinertsen forteller, hvor dokumentets sjanger virker aktivt på leseren. Det vil si at dokumentet har en kraft til å påvirke både saken, men også leseren av dokumentet (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 19). Nettopp derfor har det vært viktig for meg som forsker å være bevisst på hvordan jeg møter teksten, og hvordan dette er med på å forme min forståelse og tolkning av dokumentet.

3.1.1. En forklaring av metodiske grep i dokumentanalysen min

Asdal og Reinertsen presenterer seks ulike metodiske grep man kan ta i bruk for å gjennomføre en praksisorientert dokumentanalyse. Disse grepene kaller de for *dokumentsteder*, *dokumentverktøy*, *dokumentarbeid*, *dokumenttekster*, *dokumentsaker* og *dokumentbevegelser*. Hvilke grep man tar i bruk avhenger av hva man ønsker å finne ut og størrelsen på materialet man undersøker (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 143). Nedenfor kommer jeg til å presentere hva jeg konkret har gjort.

Det første jeg startet med var å innhente det som var tilgjengelig av empirisk material høsten 2022. Etter en samtale med en journalist fra *Vårt land* fikk jeg tips om å sjekke ut einnsyn.no for å få tak i offentlige dokumenter tilknyttet saken. Einnsyn.no er en søketjeneste hvor man kan søke innsyn i dokumenter tilknyttet offentlig sektor. Jeg kommer til å forklare mer om innhentingsprosessen og Einnsyn i delkapittel 3.2. Utvalg og innhenting av empirisk material. På einnsyn.no åpnet det seg et stort landskap av dokumenter som vedrørte saken. Både dokumenter fra Statsforvalteren i Oslo og Viken, Barne- og familiedepartementet, brev fra Jørgen Pedersen, Rolf Furuli (tidligere Jehovas vitne) og flere hundre støtteskriv fra mennesker som tilhører trossamfunnet, men også mennesker som ikke har tilknytning. Dette dokumentlandskapet kan henge sammen med metodegrepet *dokumentsteder*. De forklarer at et dokumentlandskap blir formet av dokumenter som knytter ulike dokumentsteder sammen, slik som organisasjoner, institusjoner og etater (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 145). På einnsyn.no så jeg hvordan dokumentene og brevene som kom fra forskjellige steder ble samlet på et og samme sted.

Vedtaksdokumentet fra Statsforvalteren i Oslo og Viken er det første dokumentet jeg tar utgangspunkt i for denne oppgaven. Dette ble skrevet og produsert innenfor et offentlig og byråkratisk organ. På et slikt sted er det viktig å tenke over at det ikke bare er én person som står bak dokumentene som blir produsert her. Asdal og Reinertsen poengterer at dokument ikke oppstår av seg selv, men det står flere mennesker bak som er med på å skrive, behandle, lese, diskutere og bruke dokumentene (2020, s. 31). At flere mennesker står bak produksjonen av disse typer dokument, viser til det byråkratiske organet Statsforvalteren i Oslo og Viken som et sted hvor mye skjer med flere involverte.

Ifølge Asdal og Reinertsen handler *dokumentsteder* som metodisk grep om å ta for seg dokument som et sted hvor noe skjer. Med dette mener de at steder hvor dokumenter blir produsert vil ha betydning for saken man undersøker (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 144-145). Det byråkratiske organet produserer ikke bare dokumenter, men de bedriver også lovtolkning og undersøkelse av saker som blir sendt inn, samtidig som de tar beslutninger og avgjørelser. Dette viser at Statsforvalteren i Oslo og Viken besitter en type makt i forhold til hvilke beslutninger og avgjørelser som blir vedtatt. Disse beslutningene og avgjørelsene kan ha positive eller negative konsekvenser. Konsekvensen og virkningen av Statsforvalterens avgjørelser kan både påvirke tros- og livssynssamfunn, men også det norske samfunnet generelt.

Et eksempel fra boken viser til Stortinget og statsbudsjettet som dokumenter. Asdal og Reinertsen forklarer at man kan få større forståelse for endringer i samfunnet, dersom man analyserer politiske dokumenter (2020, s. 36). Innenfor det metodiske grepet *dokumentsteder* forstår jeg det slik, at Asdal og Reinertsen mener de politiske dokumentene man tar for seg både kan gi innblikk i samfunnsendringer, men at stedet de blir produsert også har betydning for å kunne forstå hele sammenhengen. I denne oppgaven vil det derfor være viktig for meg å forstå hva et byråkratisk organ er, hva som skjer innenfor dette byråkratiske organet, hvilken makt det besitter og hvilken virkning det har på det norske samfunnet.

Etter å ha forklart hvordan jeg har sett på dokumentsted som betydningsfull for saken man undersøker, ønsker jeg nå å vise hvordan jeg forstår dokument som verktøy. Ved å gå inn i vedtaksdokumentet i den forstand at jeg forsøker å forstå hva det faktisk gjør, kan jeg få en større forståelse for dokumentets agens, altså dets virkning på sine omgivelser. Å se på hvordan vedtaksdokumentet brukes for å enten oppnå, realisere, etablere eller skape noe (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146), gjør at jeg kan forstå dokumentet som et verktøy for virkning. Dette henger sammen med det metodiske grepet *dokumentverktøy*. Å bruke dokument som verktøy handler om å ha et analytisk blikk på hvordan eksempelvis politikk og byråkrati utøves i praksis (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146). Med hjelp fra metoden har jeg sett hvordan vedtaksdokumentet er en del av en stor prosess som er satt i gang. Dokumentet er altså en del av en saksetablering. Ved å gå inn i dokumentet har jeg sett hvordan byråkratiet har undersøkt og tolket Jehovas vitners egne publikasjoner og redegjørelser. Etter gjennomført undersøkelse kan man se i dokumentet at byråkratiet har kommet frem til en beslutning som, i dette tilfellet, har negative konsekvenser for trossamfunnet. Dette kan man kalle en politisk sak, fordi det handler om religionspolitikk, og forhold mellom statlig styring og religionsutøvelse.

Å bruke *dokumentverktøy* som grep i min metodiske tilnærming til det empiriske materialet har vært med på å styrke min forståelse av hvordan byråkrati og politikk utøves i praksis. På samme tid viser dette hvordan dokumenter, i denne oppgaven, er initiert og brukes av en konkret grunn (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 47). Dokumentene har derfor et formål. Her brukes vedtaksdokumentet nettopp til å vedta nekting av statstilskudd for et trossamfunn. På den andre siden viser det hvordan politiske og byråkratiske organ sitter på makt, som gjør at de kan styre og endre samfunn. Da både i positiv og negativ forstand, ved hjelp av dokumenter som verktøy for endring.

Det jeg har gjort videre i metoden er å se på hvordan tekstene og dokumentene jeg bruker i oppgaven faktisk gjør noe. For å kunne finne ut av hva de gjør, har jeg vært nødt til å gå inn i tekstens retoriske virkemidler. Her har jeg gjort nærlesninger for å se hvordan handling kommer til uttrykk utfra selve teksten (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 149). Dette henger sammen med det metodiske grepet *dokumenttekster*, som går ut på å se hva som skjer i teksten, hvilken handling som kommer til syne og hvilken effekt dokumentet har. På samme tid handler det om å finne ut hvem som er avsender og mottaker, hvilke layout, stil og språk det har og hva det forsøker å oppnå (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 80).

Da jeg tok for meg Jørgen Pedersens klagebrev og gjorde nærlesninger av dette, kunne jeg se hvordan brevet i seg selv var med på å sette prosessen Statsforvalteren i Oslo og Viken hadde startet på pause. Utfra teksten, ble det tydelig at brevet forsøker å forklare hvordan trossamfunnets praksis fungerer, ved å legge vekt på at det hverken strider mot eller bryter med lovverket. I Pedersens klagebrev refereres det til annen litteratur og kilder om trossamfunnets praksis og lære, for å gi Statsforvalteren større kunnskap om deres lære og praksis. Denne litteraturen fungerer som brevets begrunnelse for hvorfor trossamfunnets praksis ikke strider med loven. Brevets funksjon og agenda er derfor å forsøke å overbevise Statsforvalteren om at trossamfunnet ikke bryter med trossamfunnsloven. Det forsøker med dette å stanse at vedtaket treffes eller gjennomføres. Klagebrevet gjør at det skjer en saksending. Dette fører til at Statsforvalteren i Oslo og Viken må vurdere hvorvidt klagen er gyldig, og om vedtaket da skal treffes eller ikke.

I klagebrevet har jeg gått nærmere inn på hvordan språket, stilen og selve layouten ser ut. Det jeg har lagt merke til er at første side av brevet har en formell fremside, i likhet til vedtaksdokumentet (se kapittel fire). Videre trekkes en innholdsfortegnelse frem for å kort forklare hva brevet inneholder. Klagebrevet er delt inn i 130 punkter. Punktene kan forstås som argument for hvorfor trossamfunnet burde få beholde statlig tilskudd. Brevet oppleves derfor som en argumenterende tekst. Språket i brevet er lettlest og forståelig. Til tider finner man diverse skrivefeil. Dette kan få leseren til å tenke at brevet er skrevet innenfor en presset tidsramme. Da det kanskje ikke har vært tid til korrekturlesing. Hvordan språk, stil og layout fremstår i et dokument, forklare Asdal og Reinertsen har betydning for hvordan dokumentet vil bli forstått (2020, s. 87).

Ovenfor forklarte jeg hvordan jeg har brukt dokumenter som verktøy for å forstå hvordan politikk og byråkrati utøves i praksis, men også for å forstå vedtaksdokumentets agens. Dette

henger også sammen *dokumentsaker* som metodisk grep. Asdal og Reinertsen forklarer at gjennom analyse av dokumentets aktivitet, kan man forstå hvordan saken formes, hvilke grep og midler som brukes, og hva dette får å si for etableringen av saken (2020, s. 150).

Vedtaksdokumentet gjør en undersøkelse av Jehovas vitners egne publikasjoner og redegjørelser. Statsforvalteren trekker dermed inn trossamfunnets egne publikasjoner, men også lovparagrafer og forskrifter, inn for å etablere en sak mot Jehovas vitner. Dette kan også trekkes inn i *dokumentbevegelse*, som handler om hvordan elementer utenfor dokument tas og forflyttes inn i dokument. Asdal og Reinertsen mener dette muliggjør at dokumentene blir handlet på, og at de kan bevege seg videre (2020, s. 151-152). Ved å trekke inn Jehovas vitners egne publikasjoner og trossamfunnsloven i vedtaksdokumentet, kan Statsforvalteren tolke dette opp mot hverandre. Dette har, som vist til, ført til vedtak om nekting av tilskudd. Etter at jeg så hvordan andre dokumenter tas inn i vedtaksdokumentet (2022a), kunne jeg også se hvordan dette var med på å opparbeide en legitimitet i dokumentet.

Jeg har nå forsøkt å forklare hvordan jeg har gjennomført en praksisorientert dokumentanalyse ved å bruke eksempler fra dokumenter oppgaven tar utgangspunkt i. Ved å bruke disse metodiske grepene som Asdal og Reinertsen presenterer har jeg fått en større forståelse av hvordan dokumenter skapes, samt deres betydning og påvirkning for dets omgivelser og mottakere. Dette har ført til at jeg har sett hvordan politikk og byråkrati kan være med på å endre etablerte praksiser ved hjelp av dokumenter. For Jehovas vitner har dokumenter vært en essensiell part av trossamfunnets tilstedeværelse i Norge, da de for første gang mottok statlig tilskudd i 1988. I 2022 fikk også dokument en spesiell betydning for dem, da dette var første gang de ble nektet tilskudd. Med utgangspunkt i dette har dokumenter, som nevnt, en enorm kraft på samfunnet man lever i, både i positiv, men også negativ forstand.

3.2. Utvalg og innhenting av empirisk materiale

Innhenting av empirisk materiale til oppgaven har vært til dels utfordrende og overveldende, men også spennende i den forstand at det åpnet seg, noe som føltes som, et endeløst landskap av dokumenter. Grunnen til at det har vært utfordrende og overveldende er på grunn av den store mengden material tilknyttet saken. Saken inneholder flere hundre dokumenter og støtteskriv. Fra det første dokumentet, vedtaksdokumentet, ble jeg ledet til det andre, som ledet til det tredje og fjerde, og så videre. Dette er en del av min analysestrategi som fokuserer på hvordan dokumentene henger sammen. Fordi materialet er av denne mengden, har det ført til at jeg måtte avgrense søket. Dette har ført til at jeg har vært nødt til å ta avgjørelser om hva

som ville være relevant for oppgaven. utfordringen med å ta slike avgjørelser er at man kanskje velger bort dokumenter som kunne vært gunstige for oppgaven. Dette kan føre til at oppgaven mister viktige element for saken som undersøkes. På den andre siden kan disse valgene forhåpentligvis føre til videre forskning på saken. Da saken enda ikke er ferdig, men nå står oppe for å tas videre inn i retten, vil det være mulig å forske videre på hvordan saken utvikles og dens endelige utfall.

Da jeg skulle begynne med innhenting av det empiriske materialet, var jeg usikker på hvor jeg kunne få tak i dokumentene tilknyttet saken. Jeg startet med å undersøke avisen *Vårt land*, da det var her jeg først ble kjent med saken jeg nå undersøker. I nyhetssaken som kom ut 27. januar 2022 om nekting av statstilskudd var vedtaksdokumentet lenket til nederst på siden. På Statsforvalterens egen hjemmeside kunne man laste ned vedtaksdokumentet, noe jeg gjorde.⁴ Dette viste at dokumentet var offentlig tilgjengelig for alle som ønsket å lese det.

Ettersom tiden gikk, kom det ut flere nyhetssaker om saken. Dette gjorde at jeg ble nysgjerrig på hvor jeg kunne få tak i andre dokument som ble skrevet om, men som ikke var lenket til. Det var da jeg kom i samtale med Caroline T. Gilje, journalist for *Vårt land*. Gilje tipset meg om einnsyn.no. På einnsyn.no kan man søke i alle dokumenter tilknyttet offentlig sektor. Her har man tilgang til et enormt landskap av dokumenter som man kan søke tilsyn i. Jeg brukte einnsyn.no til å søke innsyn i dokumentene som er presentert i oppgaven, men også flere andre dokumenter som jeg har valgt å ikke vie plass til, da plassen er begrenset. Enkelte dokument på einnsyn.no vil man ikke få innsyn i, grunnet personvern hensyn. På den andre siden får man derimot en forståelse av mengden dokument som har tilknytning til saken man undersøker.

I oppgaven har jeg også valgt å fokusere på nyhetssaker og debattinnlegg fra tidligere medlemmer, nåværende medlemmer og utenforstående. Jeg har valgt å forholde meg til *Vårt Land*, fordi de var først til å kommentere den opprinnelige saken. Ved å bare forholde meg til en avis, har jeg klart å få større oversikt over hva som blir publisert. For å bevare denne oversikten har jeg utformet en tabell hvor jeg har dato for publisering, lenke til nyhetssakene, og korte forklaringer om hva de handler om. Da flere av *Vårt Lands* nyhetssaker var «pluss» saker, altså kun tilgjengelig mot betaling, valgte jeg å gå til formatet Atekst retriver. I Atekst retriver kan man få tilgang til et enormt landskap av ulike nyhetsaviser og artikler. Her fikk

⁴ Lenke til Statsforvalterens hjemmesiden med vedtaksdokumentet – <https://www.statsforvalteren.no/nb/oslo-og-viken/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/jehovas-vitner-nektes-statstilskudd-for-2021/>

jeg tilgang til noen nyhetssaker, men ikke alle jeg ønsket tilgang til. Jeg var derfor nødt til å kjøpe abonnement hos *Vårt Land* for å få tilgang til disse «pluss» sakene. Da jeg fikk tak i artiklene og debattinnleggene som jeg mener er relevante for min oppgave, transkriberte jeg store deler av dem. Noen var jeg nødt til å ta skjermbilder av. Alt ble samlet i dokumenter som ble lagret på pc-en min og skrevet ut via printer. Dette gjorde jeg for å både ha fysisk og digital tilgang til dem, slik at de var lett tilgjengelig til enhver tid.

Slik jeg har nevnt, var det et stort landskap av nyhetsartikler og debattinnlegg som ble publisert i etterkant av den første nyhetssaken. Det ble derfor viktig for meg å avgrense hvilke som var av relevans for oppgaven. Jeg valgte derfor å forholde meg til de som omhandlet Jehovas vitner og statstilskudd, Statsforvalteren i Oslo og Viken og Jehovas vitner, tidligere vitners opplevelser og meninger om eksklusjon, og enkelte utenforstående forståelser av saken. Blant sistnevnte trekker jeg frem menneskerettighetsaktivist og religionshistoriker, Dag Øistein Endsjø og teolog og tidligere leder for Stålsett-utvalget, Sturla Stålsett. Videre var det viktig for meg å avgrense tidsperioden, for at oppgaven skulle bli ferdig i tide. Jeg valgte derfor å forholde meg til publiseringer fra 27. januar 2022 til 22. desember 2022. Sistnevnte dato sendte Statsforvalteren i Oslo og Viken vedtak om tap av registrering for Jehovas vitner. At trossamfunnet står i fare for å miste registreringen som trossamfunn i Norge, gjorde at saken tok en helt annen vending. Dette viser hvordan kjeden av dokumenter kan føre til store konsekvenser. I tiden videre vil det publiseres flere nyhetssaker og produseres flere dokumenter, da det ser ut til at Jehovas vitner kommer til å ta saken til retten. Jeg har valgt å ikke til å ta inn publiseringer etter 22. desember, av hensyn til tid og plass. På samme tid ville dette kunne føre til en vesentlig endring i oppgaven. Ved å ikke ta inn det som skjer videre, vil oppgaven være preget av en begrensning i funnene. Jeg ønsker og håper derimot at andre kommer til å forske videre på hvordan saken utvikles og hva den endelige konklusjonen faller på.

3.3. Forskningsetikk

Å sikre hvordan man samler inn og bruker informasjon på en etisk forsvarlig måte er oppskriften til forskningsetikk. For forskningsprosjekt som tar for seg intervju, spørreundersøkelser og lignende, vil det være påfallende at lagringen av informasjonen er strengt regulert på grunn av personvern (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 212). I dette prosjektet er materialet offisielt og offentlig tilgjengelig. Det inneholder ingen personlige beskrivelser, men det tar for seg et trossamfunn og en organisasjon som helhet. Å gjennomføre en

dokumentanalyse av offentlige tilgjengelige dokument vil, ifølge Asdal og Reinertsen, ikke medføre spesifikke hensyn å forholde seg til (2020, s. 212).

Å bruke offentlig tilgjengelige dokumenter er både en enklere og mer effektiv måte å samle, lagre, bearbeide og bruke dokumenter på innenfor bruken av dokumentanalyse (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 213-214). Når det gjelder utvalg og innhenting av empirisk material, vil det være viktig å ha god oversikt over hvilke typer dokument man arbeider med, hvor man henter dem, og hvilke betingelser dokumentet knytter seg til (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 214). Denne oversikten er viktig både for oppgaven og meg underveis i prosjektet, men også for redegjørelsene jeg er nødt til å gjøre i etterkant.

Den nasjonale forskningsetiske komité (NESH) for samfunnsvitenskap og humaniora kom i 2021 ut med en ny utgave av forskningsetiske retningslinjer.⁵ Her presenteres fem overordnede deler – a) forskerfellesskapet, b) hensyn til personer, c) grupper og institusjoner, d) oppdragsgivere, finansører og samarbeidspartnere og e) forskingsformidling (NESH, 2021). På nettsiden presenterer de grunnleggende normer som er forankret i det internasjonale forskerfellesskapet. Før jeg presenterer normene vil jeg understreke at de ulike normene vil være viktig for meg som forsker å være klar over for å sikre prosjektets integritet. Normene er til for å konstituere og regulere at det blir gjennomført god vitenskapelig praksis (NESH, 2021).

Sannhetsnormen tar for seg ulike begrep som sannhetssøken, sannhetsforpliktelse, redelighet og ærlighet som forutsetning for kvalitet og pålitelighet ved forskning. For prosjektet og forskningen jeg gjennomfører vil det være viktig at jeg presenterer sannheten ved saken så godt som jeg kan. Dette krever at jeg er ærlig og transparent i forskningen og redegjørelsen. *Metodologiske normer* handler om saklighet, klarhet, etterrettelighet og etterprøvbarhet. Disse begrepene handler om å sikre at vitenskapelige metoder følger en faglig forsvarlig måte. I min forskning betyr dette at jeg kan tilbakevise hvilke kilder og referanser jeg har brukt, både i selve teksten, men også i referanselisten. Dersom andre ønsker å bruke kilder og referanser jeg har brukt i oppgaven, skal det da være enkelt for dem å finne de. Samtidig som det kan brukes til å undersøke om jeg har brukt kildene og referansene på en faglig forsvarlig måte. *Institusjonelle normer* bidrar til at forskningen er åpen, kollektiv, uavhengig og kritisk

⁵ Nasjonale forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Se mer her: <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

(NESH, 2021). Ved å gjøre min forskning og prosjekt åpent for andre, vil det legge til rette for læring, kritikk og etterprøvbarhet (NESH, 2021). Dersom noen ønsker å forske videre med utgangspunkt i min forskning, vil de få mulighet til å kritisere mine funn og tolkninger, som bidrar til større læring og kunnskap på feltet. Gjennom bruk av NESHS retningslinjer og normer har jeg som forsker fått innblikk i hvordan jeg kan sikre at forskningen min blir gjennomført på en faglig forsvarlig måte. Videre vil jeg presentere teoretiske perspektiver som vil være essensielle for analysen og diskusjonen i oppgaven.

3.4. Teoretiske perspektiver

Ovenfor har jeg vist hvordan jeg har brukt praksisorientert dokumentanalyse som metode. Nå vil jeg presentere hvordan jeg bruker praksisorientert dokumentanalyse som teoretisk perspektiv. Her kommer jeg til å vise til ulike teoretiske perspektiver Asdal og Reinertsen presenterer i boken (2020). Studier av teknologi, vitenskap og kunnskapsproduksjon (STS) er en tverrfaglig tradisjon som springer ut fra 1960-tallets teknologi- og vitenskapskritikk (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 222). STS har vært svært opptatt av feltarbeid og etnografisk metode. Asdal og Reinertsen tar utgangspunkt i hvordan man kan bruke tradisjonen innenfor dokumentanalyse. I boken viser de til fire elementer knyttet til praksisorientert dokumentanalyse, og dens metodiske og analytiske rammeverk. For det første handler dette om hvordan dokumenter kan forstås som sted og et felt i seg selv, altså betydningen og forståelsen av feltarbeid. Det andre handler om å studere praksis. Det tredje setter søkelys på å forstå handling i samspill med teknologi eller redskap som muliggjør handling. Det siste handler om å følge dokumenters forflytninger og bevegelser. Disse fire elementene tar altså for seg sted, praksis, teknologier og bevegelser (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 223).

3.4.1. Laboratoriestudiene og Aktør-nettverk-teori

Innenfor STS-tradisjonen finner man laboratoriestudiene og aktør-nettverk-teori. Laboratoriestudiene og aktør-nettverk-teori vil være utgangspunkt for den teoretiske tilnærmingen til materialet i oppgavens analysedel. Grunnen til at jeg ikke bare setter søkelys på aktør-nettverk-teori, er fordi denne teoretiske tilnærmingen henger sammen med laboratoriestudiene da de som nevnt er utspringere av STS-tradisjonen. Jeg vil nå presentere Asdal og Reinertsens forståelse av laboratoriestudiene i tilknytning til deres praksisorienterte dokumentanalyse.

Fra slutten av 1970-tallet og på begynnelsen av 1980-tallet kom metoden laboratoriestudiene som var inspirert av antropologien, men da med en litt annen tilnærming. Antropologer var opptatt av det etnografiske og feltarbeid. I laboratoriestudiene til STS-forskere var søkelyset på en særegen produksjonspraksis. Deres ambisjon var å ta tak i hva praksisen gikk ut på samtidig som den pågikk, altså i aksjon og under arbeid (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 223-224). Utfra denne studien ser Asdal og Reinertsen det slik at dokumentarbeid er en form for praksis, der man kan nærme seg dokument på ulike steder, hvor det blir gjennomført en form for etnografi. Dokumentanalyse innenfor laboratoriestudiene kan på denne måten forstås som feltarbeid, hvor dokumenter er det feltet man studerer. Dette handler derfor om å følge, lese og fortolke tekst i dokumentene (2020, s. 224).

Videre i laboratoriestudiene blir man kjent med begrepet «inskripsjonsteknologier». Dette begrepet handler om de redskaper man bruker for å analysere skrivearbeidet som ligger til grunn i studiet i laboratoriet. Inskripsjonene var, ifølge laboratoriestudiene, helt avgjørende for å muliggjøre forskning. Uten redskapene og verktøyene ville forskningen ikke vært mulig (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 225). For å trekke dette inn i forståelsen av en dokumentanalyse, kan man se dokument som muliggjørende for bevegelse av ting og mennesker. I denne tilnærmingen kan man forstå dokument både i bevegelse i seg selv, men også at dokument er bevegelige (2020, s. 225-226). Det nettopp disse bevegelsene vi følger som vil være gjenstand for analyse (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 226).

Ovenfor nevnte jeg kort om de særegne produksjonspraksisene som laboratoriestudiene hadde søkelyset på. Dersom vi tar dette inn i politikken og byråkratiet som oppgaven i stor grad tar utgangspunkt i, vil disse stedenes skrivepraksiser bli del av analysen for byråkratiets arbeid (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 226). Ved å analysere hvordan dokumenter former byråkrathverdagen og det byråkratiske maskineriet, kan man se hvordan dokument er med på å forme et helt særegent sted, slik som Stortinget og byråkrati. Et dokument innenfor et byråkrati vil opereres helt ulikt med enn i et laboratorium, dette fordi dokumentene beveger seg og foreskriver andre prosedyrer som åpner for andre handlingsmåter (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 227).

Aktør-nettverk-teori ble på 1980-tallet lansert som program av franske forskere, hvor slagordet for tradisjonen var *praksis* (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 228). I denne tradisjonen ble det lagt vekt på konkrete teknologier som muliggjorde kontroll for å forstå makt. Tradisjonen, i likhet med andre, har altså handlet om å forstå hvordan makt og kontroll

etableres (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 228). Asdal og Reinertsen trekker frem et eksempel fra en studie av John Law som henger sammen med laboratoriestudiene inskripsjonspraksiser. Law la vekt på hvordan naturen ble kontrollert gjennom kart og navigasjonsutstyr. Det Law gjorde var å skrive naturen inn i teknologier, hvor naturen kunne bli styrt over (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 228). Ved å knytte dette til dokumenter, politikk og byråkrati, kan man tenke på dokumenter som lovttekster, stortingsmeldinger, forskrifter og lignende som teknologier eller verktøy for styring (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 229).

Asdal og Reinertsen presiserer videre at for å kunne undersøke dokumenters betydning og forflytning, vil det være essensielt å undersøke hvordan dokumenter virker som styringsteknologier. Fra en aktør-nettverksteoretisk forståelse, innebærer dette å forstå dokument som mulighet for handling (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 229). De byråkratiske dokumentene som trekkes frem i denne oppgaven, og som er i tråd med denne teoretiske tilnærmingen, forstår jeg som verktøy for å muliggjøre handling. Dette kan også knyttes til det Asdal og Reinertsen skriver om demokratiets teknologier. Her forklarer de at dokumenter som redskap ikke bare er ment for å styre over en befolkning, men man også kan se befolkningen som et redskap for å virke tilbake på staten, hvor de bidrar til å endre saksforløp og resultater (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 233). Dette handler om å forstå hvordan motstand, kritikk og engasjement kan virke tilbake på sakene regjeringsmaskineriet har satt i gang (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 233).

Innen humaniora blir aktør-nettverk-teori forstått som semiotikk. Asdal og Reinertsen forklarer at aktør-nettverk-teorien er en materielt orientert versjon av humanioras semiotikk, dette fordi den forbindes med samfunnsvitenskapelig tradisjon (2020, s. 235). Aktør-nettverk-teori er kjent for å tilskrive menneskelige og ikke-menneskelige aktører kapasiteten til å handle. Innenfor semiotikken brukes begrepet «aktant» om nettopp denne kapasiteten. Ved å studere tekst løfter aktant spørsmål om det å handle og det å forårsake handlinger (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 236). Aktør-nettverk-teori som materiell semiotikk forsøker ikke å skille mellom tekst og verden utenfor tekst, derimot forsøker den å forstå tegn som inskripsjoner og redskaper i bredere forstand. På samme tid forklarer Asdal og Reinertsen at det handler om hvordan materielle objekt skrives inn, sirkulerer via og arbeides på gjennom disse inskripsjonspraksisene og redskapene fra laboratoriestudiene (2020, s. 238). Denne forståelsen av semiotikk og aktør-nettverk-teori handler om å forstå at ord og ting, deriblant dokumenter, henger sammen og beveger seg sammen (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 239). Det blir derfor viktig å ikke skille dem, men å se de sammen i en virkelighet.

Tidligere i dette kapitlet har jeg gitt små hint om hvordan dokumenter har makt og kan påvirke de involverte gjennom styring. Asdal og Reinertsen forklarer at dokumenter styrer gjennom informasjon og kunnskap, hvor staten opererer og virker på befolkningen. Gjennom dokumenter kan staten virke på mennesker, og forsøke å nå dem på de stedene de befinner seg (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 232). For å forstå hvordan dokumenter oppretter denne typen makt og styring kan man stille spørsmål som; handler det om at noen styrer over andre? Disiplinerer staten sine borgere, styrer over dem og om de som sitter på teknologien besitter makt over tingene? Hvordan virker og innvirker befolkningen tilbake på staten? Og til slutt hvilken effekt har disse styringsredskapene på sakene og tingene de berører? (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 233). Dokumenter har en type makt og styring som kan virke på andres frihet til å handle (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 232). Med små verktøy som dokumenter, kan makt og virkning forekomme. Makten et dokument besitter kan få betydelige konsekvenser for de involverte. Konsekvensene kan både være positive og negative, men en virkning vil alltid være en konsekvens av noe. Det blir derfor viktig å finne ut hva dette «noe» er, hva står i dokumentet, hva handler det om og på hvilken måte inngår det i et saksforløp (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 234).

3.5. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg først forklart hvordan jeg forstår Asdal og Reinertsens praksisorientert dokumentanalyse. Deretter har jeg presentert hvordan jeg, ved hjelp av metoden, analyserer oppgavens empiriske materiale. Dette presenteres med eksempler. Videre har jeg trukket frem Asdal og Reinertsens forståelse av dokumentanalyse som teoretisk perspektiv, samt hvordan man kan forstå dokument som verktøy for kontroll og maktutøvelse. Dette vil være gjenstand min analyse og diskusjon av oppgavens empiriske materiale. I kapittel åtte kommer jeg til å trekke frem det teoretiske perspektivet for å forstå hvordan dokumenter er verktøy for handling og virkning i denne saken, samt hvordan makt kommer til uttrykk gjennom dokumenter.

4.0. Saksdokumentene

Formålet med dette kapittelet er å redegjøre for et utvalg dokumenter tilknyttet saken mellom Statsforvalteren i Oslo og Viken og Jehovas vitner. Dokumentene har jeg fått tilgang til gjennom einnsyn.no. Det som trekkes frem i dette kapittelet er del av oppgavens empiriske materiale, og vil derfor brukes i kapittelet åtte som er en diskusjon av funn. Først vil jeg trekke frem Statsforvalterens vedtaksdokument om nekting av tilskudd. Deretter trekker jeg frem et tidligere brev og klagebrev fra Jørgen Pedersen, styremedlem i Jehovas vitner. Så trekker jeg frem svar til Statsforvalterens varslingsbrev fra Kåre Sæterhaug, styremedlem i Jehovas vitner. Avslutningsvis presenteres et nytt vedtaksdokument fra Statsforvalteren i Oslo og Viken. Under kommer jeg til å se på hva dokumentene handler om, hva som blir formidlet og hvilket formål dokumentene har. Kapittelet vil avsluttes med en overgang til Jehovas vitners egen publikasjon *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019) som vil presenteres i kapittel fem.

4.1. Statsforvalterens vedtak

(Skjermdump av Statsforvalteren i Oslo og Vikens vedtak (2022a)).

I Statsforvalterens vedtak, datert 27. januar 2022, gis det begrunnelse for avgjørelsen om nekting av statstilskudd til Jehovas vitner for 2021. Vedtaket er et elektronisk dokument på syv sider adressert til Jehovas vitner. I vedtaket heter det at Statsforvalteren nekter Jehovas vitner statstilskudd for 2021 i henhold til trossamfunnsforskriften § 11 første ledd bokstav a) og d), samt trossamfunnsloven §§ 2 og 6 (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 1). Utfra undersøkelsen av Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner, mener Statsforvalteren

å ha avdekket flere lovbrudd i trossamfunnets praksis. I vedtaket fremkommer det at tidligere medlem av Jehovas vitner, Rolf Furuli, ga Barne- og familiedepartementet opplysninger som kunne ha betydning for registrering av og tilskudd til Jehovas vitner (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 1). Etter trossamfunnsloven § 8 har Statsforvalteren tilsynsmyndighet overfor registrerte tros- og livssynssamfunn. Det vil si at det er Statsforvalterens oppgave å påse at tros- og livssynssamfunn i Norge oppfyller sine plikter etter loven (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 2). Under Statsforvalterens vurderinger refereres det til tidligere redegjørelser fra Jehovas vitner til Barne- og familiedepartementet, under daværende minister Kjell Ingolf Ropstad. Dette kommer jeg tilbake til senere. Statsforvalteren vurderer at Jehovas vitner opptrer i strid med trossamfunnsloven §§ 2 andre ledd og 6 første ledd (2022a, s. 3).

4.1.1. Eksklusjon og det å trekke seg fra trossamfunnet

Med bakgrunn i Jehovas vitners egne redegjørelser og publisering, *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*, forstår Statsforvalteren det slik at medlemmer som velger å trekke seg fra trossamfunnet blir behandlet på lik linje som ekskluderte medlemmer.⁶ Konsekvensen av dette er at vedkommende ikke får ha kontakt med familie og venner i menigheten, skriver statsforvalteren. Her vektlegges det at slik praksis kan medføre press blant medlemmer til å bli værende i trossamfunnet (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 3). Vedtaket forklarer «etter Statsforvalterens vurdering er praksisen en hindring for medlemmenes rett til fri utmelding, og i strid med trossamfunnsloven § 2 andre ledd. Etter trossamfunnsforskriften § 11 d), kan dette gi grunnlag for å nekte trossamfunnet tilskudd» (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 4). Ved å hindre medlemmers rett til fri utmelding i et trossamfunn, kan Statsforvalteren nekte trossamfunnet tilskudd. Ovenfor gir Statsforvalteren uttrykk for at Jehovas vitners praksis hindrer medlemmer retten til fri utmelding. I henhold til trossamfunnsloven kan dette gi Statsforvalteren grunnlag for å nekte trossamfunnet tilskudd.

4.1.2. Eksklusjon av mindreårige dømte og udømte forkynnere

Under «eksklusjon av mindreårige dømte forkynnere»⁷ forklares negativ sosial kontroll som «ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner

⁶ Ekskluderte medlemmer er medlemmer av Jehovas vitner som utfører syndefulle eller alvorlige umoralske handlinger og ikke angres. Disse vil utestenges fra menigheten og andre medlemmer (Chryssides, 2022, s. 39; Ringes og Sødal, 2009, s. 98).

⁷ Mindreårige dømte forkynnere er dømte medlemmer i Jehovas vitner under 18 år. Jehovas vitner praktiserer ikke barnedåp. Ifølge religionsviter Chryssides finnes det ingen nedre aldersgrense for å kunne bli døpt (2022, s. 98). Ringes og Sødal forteller at i Norge dømper man seg gjerne i alderen mellom 16 og 19 år (2009, s. 42).

lever i tråd med familiens eller gruppens normer» (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 4). Statsforvalterens undersøkelser viser at konsekvensen for barn i menigheten, som ikke følger reglene, er å bli utstøtt fra menigheten, og deretter isolert fra familie og venner. Det påpekes fra Jehovas vitner at familiebåndet derimot ikke opphører. På den andre siden forstår Statsforvalteren at barn ikke får ha kontakt med annen nær familie eller venner. Denne praksisen, mener Statsforvalteren, kan oppleves som press eller tvang overfor barn, for å oppnå ønsket oppførsel. Konsekvensen av ikke ønsket oppførsel anser Statsforvalteren som en form for straff (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 5).

«Udøpte forkynnere»⁸ i Jehovas vitner er barn som er medlem av menigheten, men ikke døpt. «Dersom en udøpt forkynner begår en alvorlig synd, kan også disse barna utestenges fra fellesskapet i menigheten», skriver Statsforvalteren i vedtaket (2022a, s. 5). Barnet blir ikke ekskludert, derimot blir det gitt beskjed til menigheten om å være forsiktig med å omgås barnet. I likhet med vurderingen ovenfor ser Statsforvalteren denne praksisen som negativ sosial kontroll, hvor sosial isolasjon fungerer som straff mot barnet. «Dette er en krenkelse av barns rettigheter etter trossamfunnsloven § 6», skriver Statsforvalteren (2022a, s. 5).

Vi har konkludert med at Jehovas Vitner har brutt trossamfunnsloven §§ 2 og 6, og på denne bakgrunn kan trossamfunnet nektes tilskudd etter trossamfunnsforskriften § 11. [...] Etter en konkret vurdering finner vi at tilskuddet skal nektes, jf. trossamfunnsforskriften § 11, jf. trossamfunnsloven § 6. [...] Vi finner ikke grunnlag for å avkorte. Tilskuddet nektes i sin helhet, jf. trossamfunnsforskriften § 11 tredje ledd.

(Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 6).

Sitatet over står skrevet i vedtaket under «Om tilskuddet skal nektes» og «Om avkorting». Statsforvalteren mener Jehovas vitners praksis bryter med retten til religionsfrihet og barns rett til vern mot vold. Hun anser dette som alvorlig og forsettlig (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 6). I sitatet tar Statsforvalteren en avgjørelse om at Jehovas vitner skal nektes statstilskudd. Det blir vurdert om Statsforvalteren skal avkorte tilskuddet, det vil si at Jehovas vitner vil fortsette å motta tilskudd, men mindre enn de har mottatt tidligere. Etter en grundig undersøkelse med flere funn, mener Statsforvalteren derimot at tilskuddet skal nektes i sin

⁸ Å være en udøpt forkynner betyr at man er medlem av menigheten, men ikke er døpt. Dette er som regel barn, men kan også være voksne som nylig er blitt medlem av menigheten. For å bli godkjent som en udøpt forkynner må man oppfylle 10 ulike krav og gjøre felttjeneste (*Organisert for å gjøre Jehovas vilje*, s. 73-75). Se mer om de ulike kravene på s. 74-75 i *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019).

helhet. Det betyr at Jehovas Vitner ikke vil motta noe form for økonomisk støtte fra staten. Avslutningsvis skriver Statsforvalteren direkte til Jehovas vitner.

Vi vil derfor minne om at trossamfunnsloven er en tilskuddslov, hvor staten har satt visse vilkår for at trossamfunn skal kunne motta offentlig pengestøtte. Staten står fritt til å velge hvordan en vil understøtte trossamfunn, og har ingen positive plikter etter EMK art. 9 hva gjelder tilskudd.

(Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 6)

Sitatet forklarer at staten setter visse vilkår til trossamfunn for å kunne motta pengestøtte. Dette betyr at staten har visse forventninger til hvordan trossamfunnet opptrer og handler i forhold til trossamfunnsloven. Dersom staten mener noen av vilkårene i trossamfunnsloven § 6 brytes, vil staten kunne nekte trossamfunnet økonomisk støtte. Deretter forklares det at trossamfunnslovens § 6 er til for å beskytte andres rettigheter og friheter, hvor vilkår for tilskudd ikke skal begrense handlingsrom for tros- og livssynsamfunn i forhold til ulikt teologisk syn og verdisyn (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 6).

4.1.3. Hva gjør dokumentet?

Jeg har nå fremmet hva dokumentet formidler og hva Statsforvalteren legger til grunn for vedtak om nekting av tilskudd til Jehovas vitner for 2021, men hva gjør egentlig dokumentet? Vedtaksdokumentet er med på å forme selve saken. Det iverksetter en prosess og blir derfor et dokument for handling (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 153). Dokumentet representerer, skaper og påviser fenomener og forhold innenfor Jehovas vitner. Her presenteres det at Jehovas vitner er blitt undersøkt for å stride med trossamfunnsloven, og de står dermed i fare for å miste statlig tilskudd. Det betyr at dokumentet er aktivt og relasjonelt fordi det knytter seg til noe utenfor seg selv (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15). Dokumentet knytter altså sammen ulike aspekter i et helhetlig resonnement. Eksempelvis Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner, samt ulike lover og forskrifter. Disse settes deretter opp mot hverandre og diskuteres. Videre presenterer dokumentet mulige handlingsalternativ, her i form av å miste deler av tilskudd som avkorting eller i sin helhet. Avslutningsvis presenterer dokumentet videre saksgang, hvor dokumentet gir Jehovas vitner mulighet for å avlegge en klage på vedtaket innen tre uker. Ved å se på hva dokumentet gjør, kan man se at dokumentet i seg selv er et aktivt element i denne saken. Det både former og påvirker sakens utfall. Dette viser hvordan dokumenter kan være operative og virksomme (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 153).

Det er også viktig å nevne at dokumentet ikke er blitt til av seg selv. Bak dokumentet står det politiske organer og personer, blant annet Statsforvalteren i Oslo og Viken, som har vært med på å skape dokumentet. Ved å bruke referanser har dokumentet klart å knytte seg til andre dokumenter og ulike aktører. Det gjør at dokumentet kan reise både bakover i tidligere dokumenter, men også i dokumenter som influerer det som skrives nå. Som nevnt, bruker dokumentet referanser fra tidligere saker mellom Barne- og familiedepartementet og Rolf Furuli, men også Jehovas vitners egne publikasjoner, ulike lover og forskrifter. Dette gjør at dokumentet kan bygge opp saken, som fører til at det skapes en viss autoritet, troverdighet og legitimitet. Samtidig som dette muliggjør at dokumentet kan bli handlet på, og dermed bevege seg videre (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 151-152). Dokumentet bruker referansene til å tolke lover og forskrifter opp mot Jehovas vitners religiøse praksis. Ved å bedrive lovtolking viser dokumentet at det har makt over trossamfunnet til å bedømme om deres religiøse praksis står i henhold til loven eller ikke. Dette gjør at dokumentet får autoritet over trossamfunnet til tross for religionsfriheten som man har i Norge. Denne autoritetsfordelingen gjør at dokumentet har makt til å påføre trossamfunnet konsekvenser, her i form av å ikke gi trossamfunnet økonomisk støtte. Dokumentet kan derfor forstås som et verktøy for virkning (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146).

I tillegg til den økonomiske konsekvensen som dokumentet tillegger Jehovas vitner, har dokumentet i seg selv skapt en plattform for andre dokumenter. På einnsyn.no under saksnummer 2022/3872 (– Tros- og livssynssamfunn – Jehovas vitner – 8789492742 – Generell sak), ser man at det er sendt inn 844 brev og støtteskriv på vegne av Jehovas vitner, men også i favør for Statsforvalterens beslutning. Under saksnummer 2021/8021 (- Tros- og livssynssamfunn 2021 – Jehovas vitner- 879492742 – Statstilskudd), kan man søke om innsyn i 29 dokumenter. Ut fra de to ulike saksnumrene kan man derfor se at dokumentet blant annet har vært med på å skape av nærmest 900 dokumenter, brev og støtteskriv. Dette viser at et enkelt dokument kan sette i gang en stor bevegelse hvor andre dokumenter arter seg (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 145). Det skapes også en bevegelse i det norske mediebildet. Man ser derfor at et saksdokument, slik som dette, kan skape stor oppsikt og engasjement både innenfor politiske organer, men også i hjemmet hos det norske folk gjennom mediebildet.

4.1.4. Hva gjør jeg med dokumentet?

For det første bruker jeg vedtaksdokumentet til å få en større forståelse av hva saken mellom Statsforvalteren og Jehovas vitner handler om. Ved å gjennomgå dokumentet nøye tilegner

jeg meg forståelse for hvilke grunnlag Statsforvalteren legger i begrunnelsen for vedtaket. På samme tid kan jeg se hvordan Statsforvalteren forholder seg til trossamfunnsloven, samt hvordan denne blir tolket og brukt som argument. Dokumentet gir meg også innblikk i hvordan trossamfunnets egne publikasjoner fremmer deres praksis og utøvelsen av deres religiøse overbevisning. Videre gir dokumentet meg mulighet til å reise tilbake til tidligere saker og dokumenter mellom Jehovas vitner og Barne- og familiedepartementet, fordi de blir referert til i dokumentet. Ved å gå inn i disse dokumentene, kan jeg se hvordan utfall av tidligere undersøkelser ikke har resultert i nekting av tilskudd. Dette gjør at denne saken skiller seg fra tidligere undersøkelser gjort av Barne- og familiedepartementet og Statsforvalteren i Oslo og Viken. Som nevnt i innledningen, vil dette dokumentet og tekstene som trekkes frem nedenfor være del av oppgavens analyse og diskusjon. Ved å analysere og diskutere oppgavens empiriske materiale vil det forhåpentligvis kunne besvare oppgavens problemstilling.

4.2. Brev fra Jørgen Pedersen til Kjell Ingolf Ropstad

Jehovas vitner
AVDELINGSKONTORET I SKANDINAVIA

Bieringvej 28 · DK-2300 Heltå · Danmark · Tlf: +45 34 32 00 00 · E-post: ja@jw.org · Org.nr: 879 492 742

4. mars 2021

KJELL INGOLF ROPSTAD
BARNE- OG FAMILIEMINISTER

Svar på spørsmål angående Jehovas vitners bibelske praksis

Vi satte stor pris på muligheten til å møtes med Reid Ivar Bjertland Dahl og Irene Tveit Wangen den 11. februar 2021 for å kongre telefonmøte som ble presentert i media om Jehovas vitners lære og praksis.

Reid Dahl stilte flere spørsmål og har helt sikkert allerede formidlet våre svar. Vi regner med at du på den måten har fått nødvendig forklaring omkring de bekymringene du hadde. Målet ble holdt på engelsk, av hensyn til to av medlemmene av vår delegasjon. Derfor følte vi det ville være nyttig å skriftlig formidle svarene våre på norsk.

1. Prøver Jehovas vitner å unngå dem som ikke tilhører trossamfunnet deres lenger?
De som er blitt døpt som Jehovas vitner, men som ikke lenger forkynner for andre og som kanskje også har sluttet å komme sammen med sine trosfeller, holder vi oss ikke borte fra.
En som bryter Bibelsens moralnormer, blir ikke automatisk ekskludert. Men hvis et døpt Jehovas vitne gjør det til en vane å bryte Bibelsens moralnormer og ikke ønsker å endre seg, blir han eller hun ekskludert, og vi holder oss borte fra vedkommende. Denne praksisen er basert på Bibelsens lære. Alle Jehovas vitner aksepterer å leve etter disse normene når de treffer et veloverveid valg om å la seg døpe.

Hva om en mann blir ekskludert, mens hans kone og barn fremdeles er Jehovas vitner?
De religiøse båndene mellom ham og familien forandrer seg, men familiebåndene opphører ikke. Ekteskapet og familielivet fortsetter.

De som er ekskludert, kan komme på matene våre. Hvis de ønsker det, kan de også få åndelig hjelp av de eldste i menigheten. For mer informasjon, se følgende lenker til artikler på vårt offisielle nettsted: [Erverv Jehovas vitner å unngå dem som ikke tilhører trossamfunnet deres lenger? \(jw.org\)](#) og [Kan en person melde seg ut av Jehovas vitner? \(jw.org\)](#)

2. Hvor gammel må man være for å bli døpt, og hvis det er fær fylte 18 år, er det mulig å ekskludere noen som er under 18 år? Finnes det en aldersgrense for det å ekskludere noen?
Jehovas vitner deper ikke spedbarn. Så for å bli døpt må man være gammel nok til å forstå hva Bibelen lærer. Tro på det og ha bestemt seg for å leve i samsvar med det. Dette er noe et spedbarn ikke er i stand til å gjøre. Når barna blir eldre, kan de på et tidspunkt vege å bli døpt. Men før de kan treffe et slikt valg, må de være modne nok til å forstå hva det innebærer de på den tiden.

(Skjermdump av brev fra Pedersen til Ropstad og Barne- og familiedepartementet (2021)).

Før jeg går inn i dette brevet vil jeg gi kontekst til hvorfor dette brevet trekkes inn. I 2019 ba daværende Barne- og familieminister, Kjell Ingolf Ropstad, Fylkesmannen i Oslo og Viken, nå kjent som Statsforvalteren, om å vurdere statstilskudd til Jehovas vitner. Bakgrunnen for Ropstads ønske kom fra en tidligere nyhetssak publisert av den kristne avisen *Vårt Land*. I nyhetssaken fra august 2019 heter det at troende medlemmer av Jehovas vitner som velger å avgi stemme ved politiske valg vil bli dømt og ekskludert. Dette reagerte Ropstad på og anså det som bekymringsverdig, forteller han til *Vårt Land* (Pang, 2019). Han sendte derfor

forespørsel til Fylkesmannen i Oslo og Viken om å vurdere statstilskudd til trossamfunnet. Fylkesmannen sendte brev til Jehovas vitner 11. september 2019, hvor de ba om en redegjørelse. November 2019 konkluderte Fylkesmannen at det ikke var juridisk holdbart grunnlag for å frata trossamfunnet statstilskudd. Jeg velger å trekke dette inn som del av mitt empiriske material for å vise at Jehovas vitner har blitt undersøkt for deres eksklusjonspraksis før. Det har derimot ikke vært grunnlag for nekting av tilskudd. Samtidig blir brevet under referert til i Statsforvalterens vedtak (2022a). Det var her jeg fikk innsyn i det. Jeg velger derfor å trekke dette inn for å vise hvordan jeg, utfra det empiriske materialet, reiser fra et dokument til et annet.

4. mars 2021 sendte Jørgen Pedersen brevet ovenfor til Kjell Ingolf Ropstad. Brevet er et elektronisk brev på to sider. I brevet viser Pedersen til Jehovas vitners bibelske praksis. Brevet ble i hovedsak skrevet for å korrigere feilinformasjon, som trossamfunnet mener ble presentert i media om deres lære og praksis. Brevet fungerte som en oppklaring til Ropstad og Barne- og familiedepartementet (Pedersen, 2021). I brevet fokuseres det hovedsakelig på hvordan Jehovas vitners praktisering av eksklusjon overfor medlemmer fungerer, og hvordan troende medlemmer forholder seg til ekskluderte medlemmer.

Pedersen presiserer i brevet at et medlem som bryter med bibelens moralnormer ikke vil bli automatisk ekskludert.⁹ På den andre siden vil et vitne som gjør det til vane å bryte bibelens moralnormer, og ikke ønsker å endre seg, bli ekskludert. Han begrunner praksisen i bibelens lære, og hevder at vitnene aksepterer å leve etter normene i det de lar seg døpe (Pedersen, 2021, s.1). Dersom en forelder i familien blir ekskludert fra trossamfunnet, forteller Pedersen at de religiøse båndene mellom familien forandrer seg, men familiebandene vil ikke opphøre. Det forklares videre at ekskluderte har mulighet til å komme på trossamfunnets menighetsmøter. Dersom ønskelig kan de motta åndelig hjelp av de eldste¹⁰ i menigheten (Pedersen, 2021, s.1).

Videre besvares spørsmål angående mulighet for ekskludering av medlemmer under 18 år, og om det finnes aldersgrense for eksklusjon. I likhet med svaret ovenfor, vil et døpt vitne, uansett alder, som gjør det til vane å bryte bibelens moralnormer og ikke angrer, bli

⁹ Ifølge Chryssides vil enkelte handlinger, slik som å frivillig motta blod, kunne føre til automatisk eksklusjon. Slike handlinger blir ansett som en indikasjon på dissosiasjon (Chryssides, 2022, s. 87).

¹⁰ Ifølge Ringnes og Sødal, er Eldste menn med åndelig autoritet og moralsk integritet. Disse mennene føre tilsyn med menigheten. De ser også til at enkeltpersoner og familier bevarer menigheten enhet og moralske renhet (2009, s. 36).

ekskludert, forteller Pedersen. Han legger vekt på at det kun er de religiøse båndene med menigheten som opphører, og ikke familiebåndet dersom man bor i samme husstand (Pedersen, 2021, s. 1-2). Avslutningsvis i brevet vises det til hvordan ulike fagfolk har undersøkt Jehovas vitners eksklusjonspraksis. I tilfellene som refereres til i brevet, har konklusjonene landet på at Jehovas vitners praksis forsvaret alles religionsfrihet, og at staten ikke kan dømme mellom trossamfunn (Pedersen, 2021, s. 2). Samtidig gis det en personlig henvendelse til Ropstad. Dersom han måtte ha ytterlige spørsmål, vil Jehovas vitner gledelig møte ham for å drøfte og avklare eventuelle bekymringer han måtte ha (Pedersen, 2021, s. 2).

4.2.1. Hva gjør brevet?

Asdal og Reinertsen argumenterer for at dokumentets sjanger virker aktivt på leseren, og at den både kan påvirke saken og leseren (2020, s. 19). Dette dokumentet er et personlig brev adressert til Kjell Ingolf Ropstad. Det kan derfor forstås som en form for personlig kommunikasjon. Brevets formål er å opplyse Ropstad om trossamfunnets eksklusjonspraksis. Brevet skaper en dialog mellom Barne- og familiedepartementet og Jehovas vitner. I brevet argumenteres det for at trossamfunnets religiøse praksis er beskyttet av religionsfriheten og derfor ikke bryter andre lover. Slik jeg forstår det forsøker brevet, med dets opplysninger, å argumentere for hvorfor det statlige tilskuddet ikke skal fratras Jehovas vitner. Dette viser hvordan brevet forsøker å påvise at forhold i Jehovas vitner ikke bryter med loven, og med det forsøker å gripe inn og forandre Barne- og familiedepartementets forståelse og kontekst tilknyttet saken (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 16).

4.2.2. Hva gjør jeg med brevet?

For det første bruker jeg dette brevet til å forstå hvordan det tidligere har blitt stilt spørsmål ved Jehovas vitners eksklusjonspraksis. For det andre bruker jeg brevet til å tilegne meg en større forståelse av hvordan Jehovas vitners eksklusjonspraksis faktisk utøves. Deretter forsøker jeg å se sammenhenger mellom brevet og vedtaksdokumentet. Brevet gir meg et inntrykk av at ulike aktører spiller en rolle i saken, for eksempel har Pedersen en rolle som forsvarer for Jehovas vitner. Statsforvalteren har rollen som skal forsvarer for menneskers rettigheter, mens Barne- og familiedepartementet skal avgjøre hvorvidt trossamfunnets praksis bryter med loven eller Statsforvalterens tolkning av trossamfunnets praksis er gjort på feil grunnlag. Jeg bruker derfor dette brevet til å forsøke å forstå hvordan saken henger sammen i sin helhet. Altså hvordan tidligere dokumenter har betydning for hvordan saken har

utviklet seg over en lengre periode. Nedenfor vil jeg trekke frem Pedersens klagebrev som motsvar til Statsforvalterens vedtak. I analysen og diskusjonen vil klagebrevet ses i kontekst til brevet fra 2021. Dette gjør jeg for å se hvordan Pedersen fremstiller trossamfunnets eksklusjonspraksis. Fremstilles det likt i begge brev, eller endres fremstillingen når trossamfunnet har fått tilsendt vedtak om nekting av tilskudd? Dette spørsmålet kommer jeg tilbake til i analyse og diskusjonskapittelet.

4.3. Jehovas vitners klagebrev til Statsforvalteren i Oslo og Viken

(Skjermdump fra Jørgen Pedersens klagebrev angående nekting av statstilskudd (2022a)).

17. februar 2022 sendte Jehovas vitner et klagebrev som svar på Statsforvalterens vedtak om nekting av statstilskudd for 2021. I det elektroniske brevet på 37 sider har Jørgen Pedersen, styremedlem for Jehovas vitner, forsøkt å argumentere for hvorfor trossamfunnet burde få beholde statstilskudd. Det er skrevet grundige forklaringer som støtter opp om og argumenterer for hvorfor Jehovas vitner praksis og troselære ikke kan eller burde straffes ved å nektes statstilskudd. Flere eksempler i brevet viser til tidligere saker angående Jehovas vitner verden over. Disse eksemplene viser hvordan trossamfunnets praksis har blitt stilt spørsmål ved i retten. Hvert eksempel avsluttes med at den gjeldende domstolen ikke ser grunn til å dømme Jehovas vitner på de grunnlag som er lagt frem. I eksemplene fra retten og den europeiske menneskerettighetsdomstolen trekkes det ikke fram noen eksempler på tidligere saker om Jehovas vitner i Norge.

Tidlig i brevet skriver Pedersen «faktum er at religionsfriheten gir trossamfunnet rett til selv å tolke sine hellige skrifter, og ikke de sekulære myndighetene. Statsforvalteren ville ellers påta seg stillingen som øverste religiøse myndighet for alle trossamfunn som søker om tilskudd.»

(2022a, s. 3). I avsnitt 119 heter det at staten ikke kan frata trossamfunnets rett og autonomi til å tolke Bibelen eller andre hellige tekster (Pedersen, 2022a, s. 29). Jehovas vitner tolker Statsforvalterens vedtak slik at trossamfunnet må endre sin langvarige bibelbaserte lære for å få tilbake retten til statlig tilskudd. Pedersen hevder at dette åpenbart er et brudd på religionsfriheten, og Jehovas vitners autonomi og selvbestemmelse (2022a, s. 30).

Statlige myndigheters beslutning om å frata Jehovas vitner statsstøtte og dermed straffe dem for å følge det som har vært deres etablerte bibelbaserte religiøse lære i lange tider, er akkurat den handlemåten som Statsforvalteren angivelig er imot, nemlig å tvinge noen til å oppføre seg på en bestemt måte på grunn av frykt for å bli utsatt for utilbørlig press og/eller bli straffet. Forskjellen er at det ikke finnes noe slikt press blant Jehovas vitner.

(Pedersen, 2022a, s. 20-21).

I sitatet ovenfor hevder Pedersen at det ikke finnes noe form for press blant Jehovas vitner om å oppføre seg på en bestemt måte. Han mener derfor at statens beslutning er feilaktig. Dette er noe Pedersen tydelig ytrer flere ganger i klagebrevet. Han mener at Statsforvalteren har vurdert feilaktig og blant annet «anvendt trossamfunnsloven § 2 annet ledd og trossamfunnsforskriften § 11 bokstav d) feil» (2022a, s. 20). Under avsnitt 94 hevder Pedersen at «Statsforvalterens vedtak ser ut til å være påvirket av religiøse fordommer» (Pedersen, 2022a, s. 25). Denne uttalelsen ses i sammenheng med Statsforvalterens forståelse av eksklusjon av mindreårige som negativ sosial kontroll og krenking av barns rettigheter. Her påpeker han at bare dømte medlemmer kan ekskluderes, dersom de har brutt bibelens moralnormer og ikke angres på sine handlinger. Barn som ikke er døpt (udøpt forkynner) kan derimot ikke ekskluderes, forteller Pedersen (2022a, s. 25-26).

I brevet legger Pedersen stor vekt på at de er opptatt av det å være et troende vitne skal være frivillig og selvbestemt. Derfor velger Jehovas vitner å ikke praktisere barnedåp, slik at ingen barn presses eller tvinges til å ta foreldrenes tro (Pedersen, 2022a, s. 6). Samtidig forteller han at det er en lang prosess for å bli døpt.¹¹ Dersom de eldste ikke føler at ungdommen som vil døpe seg er klar, vil hen oppfordres til å avvende dåpen. Som nevnt tidligere, er det bare dømte medlemmer som begår alvorlige synder og ikke angres som risikerer å bli ekskludert fra

¹¹ Chryssides forklarer at for å kunne bli døpt må vedkommende følge en rekke instruksjoner. Det skal også besvares om lag 60 spørsmål. Spørsmålene er delt inn i kristen tro og kristen livsstil og finnes i Organisert for å gjøre Jehovas vilje (2019) (Chryssides, 2022, s. 99). I publikasjonen finner man både spørsmålene og svar til disse.

Jehovas vitner. I avsnitt 37 skriver Pedersen «når en person blir ekskludert, er det opp til hver enkelt i menigheten å bruke sin personlige religiøse samvittighet til å avgjøre om han eller hun skal begrense kontakten eller helt unngå å ha kontakt med denne personen» (2022a, s. 10). Med dette mener Pedersen at Statsforvalteren ikke kan straffe trossamfunnet som helhet basert på enkeltmedlemmers frie vilje og handlinger. Dette fordi Pedersen hevder at det vil være opptil hver enkelte å velge om man skal unngå helt eller begrense kontakten med vedkommende som ekskluderes (2022a, s. 10).

I klagebrevet presiserer Pedersen at Statsforvalteren ikke har bygget sine vurderingen på konkrete og faktiske bevis, men at hun har pekt på et hypotetisk problem som ikke eksisterer i virkeligheten (Pedersen, 2022a, s. 24). Han mener at de subjektive meningene til «to eller muligens tre misfornøyde tidligere Jehovas vitner» ikke kan betraktes som bevis (Pedersen, 2022a, s. 32). Her menes blant annet Rolf Furuli som meldte om kritikkverdige forhold hos Jehovas vitner til Statsforvalteren i Oslo og Viken. Videre skriver Pedersen i brevet at Statsforvalteren driver forskjellsbehandling, og har diskriminert trossamfunnet på grunnlag av religion, i strid med EMK artikkel 14, 9 og 11 (Pedersen, 2022a, s. 33).

4.3.1. Hva gjør brevet?

Brevet gjør at vedtaket til Statsforvalteren i Oslo og Viken blir satt på pause, altså det stanser prosessen vedtaksdokumentet iverksatte. Dette fordi Statsforvalteren må gjennomgå klagebrevet, og deretter avgjøre om klagen skal få medhold eller om vedtaket skal stadfestes. Dersom klagen får medhold, vil det bety at Jehovas vitner får fortsette å motta statstilskudd. Dersom klagen ikke får medhold, vil Jehovas vitner miste statstilskudd og dermed ikke motta økonomisk støtte fra den norske stat. Klagebrevet til Jørgen Pedersen vil derfor være med på å starte en ny prosess innenfor prosessen som vedtaket til Statsforvalteren allerede har startet. I tillegg til dette, gjør klagebrevet også at prosessen og plattformen for at dokumenter kan utvikle seg, og dermed videreføres. Brevet legger derfor grunnlag for at andre dokumenter vil arte seg videre.

Som tidligere nevnt har vedtaket til Statsforvalteren skapt stort engasjement, hvor det har kommet inn flere støtteskriv på vegne av Jehovas vitner. Det jeg derimot ikke kan si med sikkerhet er at det kun er Statsforvalterens vedtak som har skapt disse støtteskrivene. Det kan også tenkes at Jehovas vitners klage har vært med på å motivere flere av brevene og støtteskrivene som er sendt inn til både Statsforvalteren og Barne- og familiedepartementet.

Jeg tror at både vedtaket og Jørgen Pedersens klagebrev har vært med på å skape en stor plattform for støtteskriv, brev og andre dokumenter. Sett i sammenheng, kan man se at dette skaper en stor prosess med mangfoldige dokumenter og brev som er involvert, hvor det vil være like mange, hvis ikke flere, mennesker involvert i skrivene og saken.

Brevet til Pedersen refererer i stor grad til Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner. Det gjør at brevet er i bevegelse og flytter seg mellom flere tekster (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 17). Samtidig refereres det til ulike lover i likhet med Statsforvalterens vedtak. Brevet forsøker å forklare at Jehovas vitners religiøse praksis er i tråd med trossamfunnsloven og dens vilkår, og derfor mener brevet at Statsforvalteren ikke kan nekte trossamfunnet statstilskudd. Videre gjør dette at brevet oppretter en autoritet og legitimitet, fordi dets begrunnelser ligger i og forsvares av lover. Formålet med brevet er å omforme saken (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 17), samtidig som det forsøker å virke på Statsforvalterens vedtak (2020, s. 146).

4.3.2. Hva gjør jeg med brevet?

For det første bruker jeg brevet til å se hvordan Pedersen reagerer på Statsforvalterens avgjørelse, samtidig som jeg ser på hvordan Pedersen forklarer og argumenterer mot avgjørelsen. Ved å trekke inn klagebrevet kan jeg se hvordan Pedersen forstår og fremstiller trossamfunnets praksis og lære. Samtidig får jeg en større forståelse av trossamfunnets praksis, tro og lære. Videre kan jeg bruke Pedersens klagebrev til å forsøke å se sammenhenger mellom Jehovas vitners læretekst og Statsforvalterens forståelse av trossamfunnets praksis. Ved å se de i sammenheng vil jeg få en forståelse for om fremstillingene og forståelsene samsvarer eller står i kontrast til hverandre. Dette vil jeg se nærmere på i neste kapittel.

4.4. Kåre Sæterhaugs svar på Statsforvalterens varsel om tap av registrering

(Skjermdump av Kåre Sæterhaugs brev til Statsforvalteren i Oslo og Viken (2022)).

25. oktober 2022 sendte Statsforvalteren varselbrev til Jehovas vitner om mulig tap av registrering som trossamfunn. 14. desember 2022 svarte styremedlem i Jehovas vitner, Kåre Sæterhaug, på Statsforvalterens varsel. I svaret takker Sæterhaug for forlenget svarfrist (2022, s. 1). Brevet forklarer kort om Jehovas vitner i Norge. Her trekker Sæterhaug frem at Jehovas vitner har tidligere, i både 1999 og 2012, har blitt undersøkt av Statsforvalteren for deres religiøse eksklusjonspraksis. I begge tilfeller har konklusjonen vært at praksisen samsvarer med loven (Sæterhaug, 2022, s. 2). Videre forklarer han kort om hvordan saken oppsto og hvorfor. Sæterhaug viser til en annen sak fra 3. mai 2022, hvor Norges Høyesterett fastslo at «Det er opp til samfunnet selv å bestemme hvem som skal være medlem, herunder å fatte beslutninger om eksklusjon. [...]. Religionsfriheten gir ikke noen rett til å bli medlem eller til å bli værende som medlem i et bestemt trossamfunn» (Sæterhaug, 2022, s. 3). Norges Høyesterett anså utfra denne saken at Jehovas vitner derfor har rett til å praktisere eksklusjon.

Videre forklarer Sæterhaug at trossamfunnet lærer mennesker å leve i henhold til bibelens moralske verdier og prinsipper. De er interessert i å fremme lykkelige familieliv og barns følelsesmessige og fysiske velferd. Dette viser Sæterhaug med flere lenker til publikasjoner på trossamfunnets hjemmeside¹² (Sæterhaug, 2022, s. 3). Han mener utfra disse publikasjonene at Statsforvalterens trussel om å frata trossamfunnet registrering for brudd på barns rettigheter er sjokkerende (2022, s. 4). I likhet med Pedersen, presiserer Sæterhaug at trossamfunnet ikke praktiserer barnedåp, fordi dette skal være en personlig avgjørelse.

¹² For mer informasjon om Jehovas vitners hjemmeside se JW.org.

Trossamfunnet baserer dåpen på modenhet, ikke en bestemt alder. Dette mener Sæterhaug harmonerer med FNs barnekonvensjon (Sæterhaug, 2022, s. 4-5). I kontekst til eksklusjon, forklarer Sæterhaug at desto yngre en mindreårig er, vil det være mindre sannsynlig for at hen vil være involvert i en alvorlig synd, hvert fall i en alvorlig synd hen ikke angreer på. Dersom personen ikke angreer, er konsekvensene å bli ekskludert (Sæterhaug, 2022, s. 6). Utfra det Sæterhaug fremmer her, forstår jeg det slik at mindreårige dømte forkynnere i mindre grad vil risikere eksklusjon, fordi de ikke vil være involvert i alvorlige synder de ikke angreer på.

Sæterhaug kritiserer Statsforvalterens tolkning av trossamfunnsloven og trossamfunnsforskriften. Han mener begrepet «negativ sosial kontroll» ikke har noen klar definisjon for kriteriene Statsforvalteren hevder å ha hentet utfra loven eller forskriften (Sæterhaug, 2022, s. 8). Videre mener han Statsforvalteren ikke har lagt frem noen relevante bevis, men har basert seg på egen teologisk tolkning av religiøs litteratur og uttalelse av misfornøyde tidligere medlemmer (2022, s. 8). Avslutningsvis mener Sæterhaug tilbaketrekking av registrering ikke vil bidra til å nå målet om beskyttelse av barns og andres rettigheter og friheter, fordi deres trosoppfatninger og fremgangsmåter vil fortsette. På samme tid, ytrer han at grunnlaget basert på avgjørelsen fra vedtaksbrevet vil være diskriminering på religiøst grunnlag dersom trossamfunnet fratras registrering (2022, s. 9). Dette, tror Sæterhaug, vil føre til en stigmatisering av en religiøs minoritet, som videre kan føre til å forsterke fordommer (Sæterhaug, 2022, s. 10).

4.4.1. Hva gjør brevet?

Brevets formål er å besvare Statsforvalterens varslingsbrev. Statsforvalteren ber trossamfunnet om å endre de forhold som ledet til nekting av tilskudd dersom trossamfunnet ønsker å fortsette å være registrert (Statsforvalterens varslingsbrev, 2022, s. 2). Sæterhaugs brev kan sammenlignes med Pedersens klagebrev. Prosessen settes på pause og må vurderes på ny. Statsforvalteren må nå gjennomgå Sæterhaugs brev, og deretter vurdere hvorvidt det forekommer nye opplysninger som er av betydningen i henhold til om trossamfunnet skal få beholde eller miste registrering som trossamfunn. Slik Pedersen hevder i klagebrevet, fremmer Sæterhaug samme tanke. Altså, at trossamfunnet ikke bryter med religionsfriheten eller krenker barns rettigheter. Det fremstår derfor i brevet at Statsforvalteren tar avgjørelsen på uriktig grunnlag. Brevet har potensial til å avslutte Statsforvalterens mulige vedtak om tap av registrering. Dersom Sæterhaug og Jehovas vitner ville vært villig til å endre deres eksklusjonspraksis, og iverksatt tiltak for å endre slik praksis, ville Statsforvalterens vurdering

med stor sannsynlighet avsluttes. Derimot gjør Sæterhaug det tydelig i brevet at trossamfunnet ikke kommer til å endre deres religiøse praksis og tro. Dette må Statsforvalteren ta inn i sin vurdering. Hvordan saken utvikler seg vil jeg trekke frem i dokumentet under.

4.4.2. Hva gjør jeg med brevet?

For det første bruker jeg brevet til å se hvordan Sæterhaug, på vegne av Jehovas vitner, svarer på Statsforvalterens varslingsbrev. Her ser jeg på hvilke tiltak de er villige til å iverksette for å unngå og miste registrering som trossamfunn. Da det ikke blir fremmet noe tiltak for endring, ser jeg derfor på grunnene til hvorfor de ikke ønsker å gjøre det. Dette gjør at jeg får innblikk i trossamfunnets autonomi, altså dets selvstyre og selvbestemmelse. Brevet gir uttrykk for at trossamfunnet kan bestemme over seg selv, og derfor beholde deres religiøse tro, lære og praksis. Videre bruker jeg brevet til å vise hvordan saken utvikles. Det har blitt produsert store mengder dokumenter i denne saken, men jeg har valgt å bare trekke inn et utvalg. Det er derfor viktig for meg å vise det jeg anser som de viktigste elementene i saken, slik at man får mest mulig innblikk i hvordan saken har utviklet seg. Med dette brevet får man innblikk i hvordan saken har gått fra å nekte trossamfunnet statlig tilskudd, til at de nå står ovenfor mulig tap av registrering.

4.5. Statsforvalterens vedtak om tap av registrering

 Statsforvalteren i Oslo og Viken

Vår dato: 20.12.2022
Deres dato:

Vår ref.: 2018/15385
Deres ref.: AFR/UR

JEHOVAS VITNER
Røykattveien 25
1914 YTRÉ ENESBAKK
Att: Tage-André Ølven

Saksbehandler: innvalgtelefon
Jule Skjæmning, 22.09.37.46

U.off. off. 9 13, jf. M. 9 13

Vedtak om tap av registrering

Vi viser til varsel om mulig tap av registrering av 25.10.2022. I varselet fikk Jehovas Vitner frist på fire uker til å svare på om dere ønsket å rette opp i forholdene som ledet til nekting av statstilskudd for 2021 i vedtak 27.01.2022.

I brev av 09.11.2022 ba Jehovas Vitner om utsettelse av frist på ytterligere fire uker. Fristen ble satt til 20.12.2022. Vi informerte imidlertid i brev av 12.12.2022 om at nevnte måle foretatte innen 15.12.2022 dersom vi skulle ha mulighet til å behandle saken før utløpet av året. Vi mottok svar fra samfunnet den 15.12.2022 ved brev datert 14.12.2022.

Jehovas vitner ble registrert hos Statsforvalteren 15.10.1985, og er registrert frem til 01.01.2023 etter overgangsreglene i den nye trossamfunnsloven § 23 andre ledd.

Vi mottok 21.10.2022 saknald om registrering etter den nye trossamfunnsloven. Vi behandler også saknalden i dette vedtaket.

Vedtaket

Vi trekker tilbake registreringen av Jehovas Vitner som trossamfunn, jf. trossamfunnsloven § 4 tredje ledd jf. samme lov § 4, jf. trossamfunnsforskriften § første ledd.

Vi avskr. ny registrering av Jehovas Vitner som trossamfunn, jf. trossamfunnsloven § 4 tredje ledd, jf. trossamfunnsforskriften § 4 fjerde ledd.

Sakens bakgrunn

Statsforvalteren i Oslo og Viken mottok den 15.04.21 en henvendelse av fra Barne- og familiedepartementet vedrørende Jehovas Vitner. Vi ble bedt om å vurdere om henvendelsen fra Ruff Furul innholdt opplysninger av betydning for registrering av og statstilskudd til Jehovas Vitner, jf. trossamfunnsloven § 4. Vi ble også bedt om å vurdere behovet for å gjøre nærmere undersøkelser, jf. trossamfunnsloven § 10.

I vedtak av 27.01.2022 nekter Statsforvalteren tilskudd for 2021 for Jehovas Vitner på bakgrunn av opplysningene som kom frem i våre undersøkelser.

(Skjermdump av Statsforvalterens vedtak om tap av registrering (2022b)).

22. desember 2022 sendte Statsforvalteren i Oslo og Viken vedtak om tap av registrering til Jehovas vitner etter Sæterhaugs svar på varslingsbrevet. Dagen i forkant ble det kjent i *Vårt*

Land at Jehovas vitner hadde sendt inn stevning mot staten, altså at de nå skulle saksøke staten for nekting av tilskudd og mulig for tap av registrering.¹³ Vedtaksdokumentet, i likhet med dokumentene ovenfor, er et elektronisk dokument på ni sider. Dokumentet er et endelig svar på Statsforvalterens vurdering om Jehovas vitner skal miste registrering som trossamfunn. Etter å ha gjennomgått Sæterhaugs svar til varslingsbrevet, må Statsforvalteren nå ta en avgjørelse.

I vedtaket heter det «etter trossamfunnsloven § 4 tredje ledd kan registrering trekkes tilbake dersom trossamfunnet har brutt trossamfunnsloven § 6» (Statsforvalterens vedtak, 2022b, s. 3). For det første hevdet Statsforvalteren at Jehovas vitner hindrer retten til fri utmelding for medlemmene. Ifølge Statsforvalteren strider dette med trossamfunnsloven § 2, EMK art. 9 og Grunnloven § 16 (2022b, s. 3). Etter Statsforvalterens vurdering utgjorde praksisen en sanksjonering av tidligere og gjenværende medlemmer, fordi trossamfunnet ikke sikrer at utmelding kan skje vilkårløst og uten hindring (2022b, s. 4). For det andre hevder Statsforvalteren at barns rettigheter blir krenket, fordi det utøves negativ sosial kontroll av barn i trossamfunnet. Her peker hun på eksklusjon av mindreårige dømte forkynnere og sosial isolasjon av udømte barn. Hun mener dette er i strid med trossamfunnsloven § 6 første ledd, Grunnloven § 104 tredje ledd og Barnekonvensjonen art. 19 (2022b, s. 5).

Som vist til i Sæterhaugs brev, ønsker Jehovas vitner ikke å rette opp i forhold som ledet til nekting av tilskudd (2022b, s. 1). Derfor anser Statsforvalteren forholdene som vedvarende. Hun påpeker at forhold som er særlig alvorlige eller vedvarende skal føre til tap av registrering. Etter Statsforvalterens vurdering er vilkårene for å trekke tilbake tilskudd oppfylt (2022b, s. 8). Jehovas vitner taper derfor registrering som trossamfunn. Konsekvenser for tap av registrering er blant annet at trossamfunnet ikke lenger kan kreve statlig tilskudd, samt tap av vigselfmyndighet (2022b, s. 9). Det betyr at Jehovas vitner mister økonomisk finansiering fra staten, og mister retten til å kunne utføre vigsler.

4.5.1. Hva gjør vedtaksdokumentet?

For det første viser vedtaksdokumentet hvordan saken har utviklet seg fra nekting av tilskudd, til faktisk tap av registrering for Jehovas vitner. Vedtaksdokumentet handler på Sæterhaugs svar. Fordi Sæterhaug, på vegne av Jehovas vitner, velger å ikke endre de forhold som førte til nekting av tilskudd, har Statsforvalteren med dette vedtaket vedtatt at Jehovas vitner skal

¹³ Se *Vårt Land* «Jehovas vitner saksøker staten» (Gilje, 2022g).

miste registrering som trossamfunn. Dokumentet blir for det første et verktøy for handling og virkning (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146). Dette fordi dokumentet handler på Sæterhaug sitt svar, og videre virker på trossamfunnet gjennom å skape en endring. Dokumentet har også tillatt Statsforvalteren å bedrive lovtolkning, som har ført til avgjørelser og beslutninger. Dette har ført til negative konsekvenser for trossamfunnet. Videre gir dokumentet uttrykk for at det har makt til å kontrollere hvordan utfallet utspiller seg, nettopp på grunn av denne lovtolkningen. Gjennom Statsforvalterens tolkning av loven, har de rett til å nekte trossamfunnet tilskudd og frata de registreringen som trossamfunn. Dokumentet viser med dette hvordan politikk og byråkrati utøves i praksis (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146).

4.5.2. Hva gjør jeg med vedtaksdokumentet?

For det første bruker jeg dokumentet til å vise hvordan saken har videreutviklet seg både etter Sæterhaug sitt svar, men også etter første vedtak ble sendt. Saken har altså gått fra å handle om nekting av tilskudd til å resultere i både nekting av tilskudd, men også tilbaketrekking av registrering. For det andre bruker jeg dokumentet til å se hva slags makt Statsforvalteren og myndighetene besitter i forhold til religioners autonomi. Jeg ser da på hvordan de tolker og bruker loven, og deretter sammenligner Jehovas vitners publikasjoner, svarbrev fra trossamfunnet og tidligere vitners uttalelser opp mot loven. Dette viser meg, slik som nevnt tidligere, hvordan byråkrati utøves i praksis. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjon for å gi en større forståelse av trossamfunnets tro, lære og praksis. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i hva som trekkes frem i vedtaksdokumentene og Pedersens klagebrev. Disse kommer til å ses i sammenheng med hva Jehovas vitners læretekst fremmer som ideal for trossamfunnets lære og praksis.

4.6. Oppsummering

Ovenfor har jeg gjort en redegjørelse av relevante dokumenter tilknyttet saken. Først presenterte jeg Statsforvalterens første vedtak i saken. Dette vedtaket tar for seg redegjørelser og begrunnelser for nekting av tilskudd til Jehovas vitner. Det neste som ble presentert var Pedersens brev til Ropstad og Barne- og familiedepartementet. Her reiser jeg bakover i tid. Dette brevet viser hvordan Jehovas vitners eksklusjonspraksis har blitt stilt spørsmål ved tidligere. Videre trekker jeg frem Pedersens klagebrev til Statsforvalterens vedtak om nekting av tilskudd. Her viser jeg hvordan Pedersen argumenterer for at trossamfunnet skal få beholde tilskuddet. På samme tid fungerer brevet også som en forklaring til og kunnskap om

trossamfunnets praksis og lære. Deretter trekkes Kåre Sæterhaug svar til Statsforvalterens varsling om tap av registrering frem. Gjennom Sæterhaugs brev blir det tydelig at trossamfunnet ikke kommer til å endre deres religiøse tro, praksis eller lære. Dette fører til Statsforvalterens vedtak om tap av registrering for Jehovas vitner. Vedtaket viser for det første sakens utvikling. Saken har gått fra nekting av tilskudd til tap av registrering. For det andre viser vedtaket hvilke konsekvenser dette medfører. Jehovas vitner mister gjennom dette vedtaket både statlig tilskudd, men også registrering som trossamfunn og vigselsmyndighet

5.0. Organisert for å gjøre Jehovas vilje

Formålet med kapitlet er å ta for meg Jehovas vitners egen publikasjon, *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019). Publikasjonen har jeg selv lastet ned fra Jehovas vitners egen nettside JW.org.¹⁴ JW.org er en internasjonal nettside som er oversatt til flere hundre ulike språk. Det gjør at den når ut til mennesker over hele verden. I dette kapitlet vil jeg blant annet se på hva slags publikasjon *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* er, og hva den formidler. Videre kommer jeg til å se på hvordan referansene brukt i Statsforvalterens vedtak, klagebrevet til Jørgen Pedersen og Rolf Furulis kommentarer henger sammen med publikasjonens innhold. For å kunne gjøre dette må jeg gå inn i publikasjonen å se på hvilken kontekst referansene fra vedtaksdokumentet og brevene står i.

(Skjermdump av Jehovas vitners læretekst *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019)).

Organisert for å gjøre Jehovas vilje (2019) er utgitt av Jehovas vitners organisasjon, med hovedkontoret i Warwick, New York. Publikasjonen er en internasjonal tekst som er oversatt til flere hundre språk.¹⁵ Det er en elektronisk publikasjon på 213 sider. Publikasjonen er en læreboktekst som formidler et ideal rundt trossamfunnets lære og praksis. Fordi publikasjonen er oversatt til flere ulike språk, vil det være mulig at den ikke er representativ for Jehovas

¹⁴ Lenke til *Organisert til å gjøre Jehovas vilje* – <https://www.jw.org/no/bibliotek/boker/Organisert-for-å-gjøre-Jehovas-vilje/>.

¹⁵ Ifølge Ringnes og Sødal er det personer innenfor Betel-familien i Norge som oversetter, trykker og distribuerer litteratur til menigheten (2009, s. 34). Disse publikasjonene har lik design og innhold over hele verden, og publiseres av organisasjonen Vaktårnet (Ringnes og Sødal, 2009, s. 24).

vitner i Norge. Dette betyr at idealet som organisasjonen etterstreber i publikasjonen kanskje ikke er representativ, da den ikke er konstruert for ulike kulturelle kontekster, som for eksempel Jehovas vitner i Norge.

I publikasjonen beskriver organisasjonen blant annet hvordan menigheten er organisert, hvordan bli forkynner, om dåpsritual, eksklusjon og økonomisk støtte til menigheten.¹⁶ Utgivelsen er ment for undervisning i bibelsk trosopplæring og hvordan den kristne menigheten fungerer i dag (JV, 2019, s. 4). Personer som ønsker å bli medlem av trossamfunnet Jehovas vitner blir tildelt denne boken for å studere. Studeringen av publikasjonen skal forberede personer til dåp og deretter innta rolle som udøpt forkynner/døpt forkynner. Publikasjonen fungerer derfor til eget bruk innad i menigheten. Målgruppen for publikasjonen er de som ønsker å bli et Jehovas vitne, altså å bli en døpt forkynner. Dersom de eldste¹⁷ kommer frem til at en person er kvalifisert til å delta i felttjeneste for Jehovas vitner, vil vedkommende få utdelt et eksemplar (JV, 2019, s. 76). Publikasjonen blir også brukt av dømte medlemmer som ønsker å oppnå åndelig vekst, og å utvide sin tjeneste for Jehova (JV, 2019, s. 4). I neste avsnitt skal jeg gå nærmere inn i Jehovas vitners publikasjon, og beskrive hvordan den formidler det å være en forkynner av det gode budskap. Fordi publikasjonen er en læreboktekst, vil jeg videre i oppgaven omtale publikasjonen som læreteksten.

1.1. 5.1. Forkynnere av det gode budskap

I kapittel åtte «Forkynner av det gode budskap» beskriver læreteksten hvordan Jesus kalte andre mennesker til å bli hans disipler. Disse menneskene ble lært opp i tjeneste av Jesus, slik at de kunne gå ut å tjene budskapet (JV, 2019, s. 71). Videre skrives det om hva nye medlemmer skal gjøre og hvilke krav som må oppfylles for å oppnå status som udøpt forkynner. Ti ulike krav skal oppfylles. Kravene består blant annet av å tro at Bibelen er Guds inspirerte ord, være kjent med og leve etter bibelens lære om seksuell umoral (utroskap, polygami og homoseksuelle handlinger), rette seg etter bibelens forbud mot alkoholmisbruk, melde seg ut av alle falske religiøse organisasjoner som man kan ha tilhørt, holde seg fullstendig borte fra verdens politikk, og virkelig ønske å være et av Jehovas vitner (JV, 2019,

¹⁶ Ifølge Holden er Vaktårnets teologi Jehovas vitners tro og lære. Det som publiseres i de utgitte publikasjonene vil da være Jehovas vitner sannhet, altså det de tror på (Holden, 2002, s. 188). De doktrinene som etableres av Det styrende råd (komiteen i Vaktåret (2002, s. 186), forventes å følges av alle Jehovas vitners medlemmer (Holden, 2002, s. 22).

¹⁷ Jehovas vitner betegner «eldste» om en som har myndighet og ansvar for å ta ledelsen i menigheten. (JV, u.å.-a). For mer informasjon se: <https://www.jw.org/no/bibliotek/boker/bibel-ordforklaringer/eldste-eldre-mann/>.

s. 74-75). Her løftes spørsmålet, hvem kan bli forkynner av det gode budskap? Lenger inn i læreteksten kommer man til «Hjelp til barn og unge». Her beskriver læreteksten hvem som kan bli forkynner av det gode budskap.

Barn kan også være kvalifisert til å bli forkynnere av det gode budskap. Jesus tok imot små barn og velsignet dem. (Matt 19:13-15; 21:12, 16) Selv om det først og fremst er foreldrene som har ansvaret for barna, kan også andre i menigheten hjelpe barn som har et oppriktig ønske om å være med på å forkynne om Riket.

(JV, 2019, s. 76).

Læreteksten viser at både barn og voksne har mulighet til å bli forkynnere. Dette fordi «barn også» kan kvalifiseres til å bli forkynnere (2019, s. 76). Det påpekes at både foreldre og andre i menigheten kan hjelpe barn til å bli forkynnere. Det vil si at barnet anses som en del av menigheten, men ved å bli en døpt forkynner, vil man være det de omtaler som «et av Jehovas vitner» (Pedersen, 2022a, s.7). Ovenfor så man at ved å studere læreteksten kan man oppnå status som udøpt eller døpt forkynner. Ifølge Pedersen presser eller tvinger ikke Jehovas vitner barn til å anta foreldres tro.¹⁸ Dersom man vil tilbe Gud er dette basert på personlige avgjørelser, forklarer Pedersen (2022a, s. 6).

I Statsforvalterens vedtak blir første setning av sitatet ovenfor brukt til å forklare at barn som ikke er døpt kan oppnå status som «udøpt forkynner». Videre tolker Statsforvalteren at udøpte forkynnere som begår alvorlige synder kan «utestenges» fra menighetens fellesskap. Udøpte forkynnere blir derimot ikke ekskludert, men Statsforvalteren påpeker, i sin forståelse av læreteksten, at medlemmer av menigheten skal være forsiktige med å omgås barnet (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 5; JV, 2019, s. 154-155). Å være forsiktig med å omgås barnet, kan bety at man skal unngå sosial omgang med barnet. Ut fra Statsforvalterens forståelse, kan det gi grunn til å tro at hun forstår «utestengingen» av udøpte forkynnere som en form for sosial utestenging, som skiller seg fra eksklusjon. Pedersen forklarer at udøpte forkynnere som begår alvorlige synder, ikke vil bli sosialt isolert. Personen (jeg forstår dette som barn) får fortsatt delta på menighetsmøter og omgås med andre i menigheten. Pedersen påpeker dersom personen bedriver skadelig oppførsel, kan man selv velge å begrense den sosiale omgangen med vedkommende utenfor menighetsmøtene (Pedersen, 2022a, s. 28). Det

¹⁸ Chryssides påstår at to tredjedeler av barn som er født inn i organisasjonen velger å forlate den. Foreldre har derfor et ansvar for å opprettholde barnets tro. I hjemmet, menigheten og på skolen skal foreldre sørge for at barna holdes i sannheten (2022, s. 77).

vil si at medlemmer av menigheten selv må avgjøre om sosial omgang med barnet skal begrenses utenfor møtene. Dersom den sosiale omgangen begrenses eller kuttes helt, kan dette forstås som sosial isolering overfor barnet.

5.1.1. Dåp

I *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* henvender læreteksten seg til «kristne foreldre». Her fortelles det at foreldre ønsker å hjelpe sine barn til å bli glad i Jehova, og innvie seg til ham (JV, 2019, s. 179). Videre skrives det «Vær et godt eksempel for barna dine, og innprent Jehovas lære i dem» (JV, 2019, s. 179). Læreteksten forteller at foreldre i trossamfunnet skal formidle Jehovas budskap til barn, slik at barn skal bli glad i Jehova og til slutt vie seg til ham.

Mange har reagert positivt på det foreldrene deres har gjort for å hjelpe dem, de har gjort sannheten til sin egen, og de har kvalifisert seg til å bli døpt i ung alder. Måtte Jehova velsigne dere når dere hjelper barna deres til å nå denne viktige milepælen i sitt forhold til Jehova.

(JV, 2019, s. 180-181).

Sitatet vitner om at flere unge barn har blitt døpt, ved hjelp av sine foreldre i form av forberedelser. Om dette er representativt for Jehovas vitner i Norge er derimot ikke sikkert. Ettersom læreteksten er internasjonal og publisert av organisasjonen som befinner seg i New York, vil store deler av innholdet sannsynligvis være basert på menigheter i USA. På den andre siden er boken oversatt av nordmenn innenfor Betel-familien. Det kan derfor gi grunn til å tro at de stiller seg bak praksisen, noe som gjør at den til en grad kan være representativ for Jehovas vitner i Norge.

Som tidligere nevnt, mener Jehovas vitner at de ikke praktiserer barnedåp. Spørsmål som løftes da er, hvor gammel må man være for å kunne bli døpt i Jehovas vitner i Norge? På Jehovas vitners egen nettside Jw.org kan man søke innenfor «Hva Bibelen lærer». Under «Hva er dåp?» forteller nettsiden:

Den kristne dåp er for dem som er gamle nok til å forstå og tro på «det gode budskap om Guds rike». Dåpen er knyttet til det å forstå og godta Guds ord og å angre sine synder – noe et lite barn ikke kan.¹⁹

(JV, u.å.-b)

Her forklares det i en artikkel, på Jehovas vitners nettside, at personer som ønsker å døpe seg må være gammel nok til å forstå og tro på «det gode budskap om Guds rike». Det presiseres at et lite barn ikke vil være i stand til å forstå eller godta Guds ord og angre på sine synder. Sitatet gir derfor uttrykk for at små barn ikke døpes i Jehovas vitner (JV, u.å.-b). I sitatet ovenfor gis det derimot uttrykk for at barn har kvalifisert seg til dåp i ung alder (JV, 2019, s. 180-181). De to sitatene vitner derfor om motstridende tanker om hvem og hvor gammel man kan være for å døpe seg.

Pedersen skriver i klagebrevet at når en person, uansett alder, velger å bli døpt som et av Jehovas vitner, vil det alltid være et informert personlig valg (Pedersen, 2022a, s. 7). Pedersen viser til en artikkel i *Vakttårnet*²⁰ fra 2006. Her står det at Bibelen ikke forteller noe om hvor gammel man må være for å bli døpt, men at spedbarn ikke kan bli troende. Det påpekes at enkelte utvikler en viss åndelighet i ung alder, mens det for andre vil ta lenger tid (Pedersen, 2022a, s. 7). Utfra Pedersens forståelse, bekrefter dette at Jehovas vitner ikke bedriver barnedåp i forståelsen av spedbarn. På den andre siden forklarer det ikke noe om hvor gammel et barn må være for å kunne døpe seg.²¹ Det avhenger av barnets åndelige utvikling.

Tidligere eldste Rolf Furuli skrev et brev til daværende Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad datert 15. mars 2021. Her kommenterte Furuli brevet fra Pedersens til Ropstad om Jehovas vitners bibelske praksis datert 4.mars 2021.²² Furuli er enig i beskrivelsen til Pedersen, om at trossamfunnet ikke døper spedbarn. Furuli forteller at de eldste må ha tre møter med personen som ønsker å døpes. Her skal vedkommende svare på spørsmål som viser at man forstår ansvaret med dåp. Ifølge Furuli, vil spørsmålene være kjent på forhånd.

¹⁹For mer informasjon om Jehovas vitners dåpsritual se – <https://www.jw.org/no/hva-bibelen-laerer/sporsmal/hva-er-dap/>.

²⁰ *Vakttårnet* er Jehovas vitners organisasjons blad. Disse studeres ukentlig av medlemmer (Holden, 2002, s. 188)

²¹ Ifølge Ringnes og Sødal vil barn i Jehovas vitner i Norge vanligvis døpes mellom alderen 16 til 19 år (2009, s. 42). Chrissydes mener derimot at det ikke finnes noen nedre aldersgrense for å bli døpt i trossamfunnet (2022, s.98).

²² Se kapittel fire Saksdokumentene.

Han hevder det ikke vil være et problem for barn under tenårsalder å lære seg korrekte svar (Furuli, 2021, s. 2).²³

I vedtaket til Statsforvalteren, om nekting av statstilskudd, blir det ikke eksplisitt henvist til dåp av mindreårige. Vedtaket diskuterer eksklusjon av døpte mindreårige (2022a, s. 4), som gir grunn til å tro at barn i Jehovas vitner kan døpes. Ved å ha sett på både læreteksten, kommentarer fra Furuli, Pedersen og Statsforvalteren, er det grunn til å tro at det utøves barnedåp, men ikke dåp av spedbarn i trossamfunnet. Videre skal jeg se på hva læreteksten forteller om eksklusjon av medlemmer. Dette vil ses opp mot Statsforvalterens, Pedersens og Furulis forståelse av praksisen.

5.2. Opplysning om eksklusjon

Organisert for å gjøre Jehovas vilje beskriver hva som skjer dersom det blir tatt en avgjørelse om eksklusjon av døpte medlemmer. Læreteksten løfter spørsmålet «Hva gjør man da?» dersom en person lever på et vis som ikke gjenspeiler anger etter at domsutvalget har hatt møte med vedkommende (JV, 2019, s. 150). Det forklares slik:

I slike tilfeller må den som ikke angrer, utelukkes fra menigheten, slik at han ikke får ha noe fellesskap med Jehovas rene folk. På den måten fjerner man overtrederens dårlige innflytelse fra menigheten, og man verner om menighetens moralske og åndelige renhet og beskytter dens gode navn og rykte.

Når det blir avgjort at en overtreder som ikke angrer, må bli ekskludert, skal et domsutvalg gjøre ham kjent med avgjørelsen og tydelig oppgi den eller de bibelske grunnene til at han blir ekskludert. Samtidig vil de underrette ham om at hvis han mener at det er begått en alvorlig feil under behandlingen av saken, og han ønsker å appellere avgjørelse, bør han gjøre det ved å skrive et brev der han tydelig oppgir grunnene for å appellere. Han vil få sju dager på seg til å gjøre dette, fra det tidspunktet da han ble informert om utvalgets avgjørelse.

(JV, 2019, s. 150-151).

Ovenfor får man innblikk i læretekstens ideal om hvordan man bør bevare trossamfunnets renhet. Den som begår umoralske handlinger blir utestengt fra menigheten, altså den ekskluderes. På samme tid viser sitatet at man kan si seg uenig i utfallet av dommen. Det kan

²³ Se *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* s. 185-205 (2019).

sammenlignes med rettssystem, hvor saker blir lagt frem på nytt med dommere og jury. Dette gjør at medlemmer som har begått umoralske handlinger har mulighet til å bli værende i trossamfunnet. Videre forklarer læreteksten hvordan eksklusjon av medlem foregår.

Når det er nødvendig å ekskludere en overtreder som ikke angrer, blir det gitt en kort opplysning som lyder: «[Personens navn] er ikke lenger et av Jehovas vitner.» Dette vil få trofaste brødre og søstre i menigheten til å slutte med å omgås den personen. – 1. Kor 5:11.

(JV, 2019, s. 152).

Ved å ikke angre på sine handlinger, dette forstår jeg som umoralske handlinger i henhold til trossamfunnets religiøse oppfatning, risikerer medlemmer å bli utstøtt²⁴ fra Jehovas vitner. Det vil si at de blir ekskludert og ikke er medlem av trossamfunnet. Personen regnes da ikke lenger som et vitne. Det vil bli gitt en kort opplysning til medlemmer om at den ekskluderte ikke lenger er et Jehovas vitne, og deretter anbefales medlemmer av trossamfunnet om å ikke omgås den ekskluderte, forteller læreboken (JV, 2019, s. 152). Begrunnelsen for denne eksklusjonspraksisen er for å bevare menighetens fred og renhet (JV, 2019, s. 156).

I klagebrevet til Pedersen, forteller han at dømte medlemmer som begår alvorlige synder og ikke angrer vil bli ekskludert.²⁵ Deretter gis det en enkel opplysning til menigheten om at vedkommende ikke lenger er et av Jehovas vitner (Pedersen, 2022, s. 9). Pedersen hevder at enhver i menigheten må bruke sin personlige religiøse samvittighet til å avgjøre om hen skal begrense eller unngå kontakt med den ekskluderte (2022, s.10). Denne praksisen baserer Pedersen på vers fra bibelen (Pedersen, 2021, s. 1). Ifølge Furuli er praksisen å sky²⁶ ekskluderte oppfunnet av en forfatter i en artikkel i *Vakttårnet* fra 1952. Furuli hevder at praksisen ikke har noen bibelsk begrunnelse for å sky ekskluderte, og at en bibelsk begrunnelse ikke har forekommet i noe av Jehovas vitners litteratur siden. Denne praksisen har ødelagt familiebånd til tusenvis av vitner, mener Furuli (2021, s. 2).

I Statsforvalterens vedtak tar de utgangspunkt i et sitat fra Pedersens brev til Ropstad. Her skriver Pedersen, dersom et vitne har for vane å bryte bibelens moralnormer og ikke viser

²⁴ Ringnes og Sødal forklarer at Jehovas vitner ikke bruker «utstøtelse» som begrep lenger, men heller «eksklusjon» (2009, s. 98).

²⁵ Jørgen Pedersens klagebrev til Statsforvalteren i Oslo og Viken som gjelder nekting av statstilskudd. Se mer under «Eksklusjon og det å unngå kontakt med ekskluderte» punkt 36 (2022a).

²⁶ Rolf Furuli forklarer at «å sky» betyr at man ikke skal hilse på ekskluderte, ikke snakke med dem og behandle dem som om de ikke eksisterer (Furuli, 2021, s. 2).

ønske om endret oppførsel, vil hen bli ekskludert og man vil holde seg borte fra vedkommende. Deretter presiserer han at alle Jehovas vitner lever etter disse normene, etter valget om å la seg døpe (Statsforvalterens vedtak, 2022, s. 3; Pedersen, 2021, s. 1). Statsforvalteren mener praksisen å sky ekskluderte kan medføre press til å bli værende i trossamfunnet, og ser derfor dette som en hindring på rett til fri utmelding²⁷ (Statsforvalterens vedtak, 2022, s. 4).

5.2.1. Døpte mindreårige og eksklusjon

Jeg har nå beskrevet hvordan og hvorfor medlemmer av trossamfunnet Jehovas vitner kan bli ekskludert. Samtidig har jeg forsøkt å belyse hvordan læreteksten, Pedersen, Furuli og Statsforvalteren forstår praksisen. Videre fører dette til spørsmålet, hva skjer med mindreårige døpte medlemmer dersom de begår alvorlige synder? På side 154 i *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019) beskriver læreteksten hvordan de behandler situasjoner med døpte mindreårige.

Når døpte mindreårige begår alvorlige synder, bør de eldste bli underrettet om dette. Når de eldste behandler tilfeller av alvorlige synder som er begått av en mindreårig, er det best at den unges døpte foreldre er til stede. De bør samarbeide med domsutvalget og ikke forsøke å skjerme den unge overtrederen mot nødvendige disiplinære tiltak. Domsutvalget vil gå inn for å irettesette ham og reise ham opp igjen, slik de gjør når de behandler saker som gjelder voksne overtredere. Men hvis den mindreårige ikke angrrer, blir han ekskludert.

(JV, 2019, s. 154).

Dersom døpte mindreårige begår alvorlige synder, kan man se at det blir en prioritet for de eldste i menigheten å forsøke og hjelpe vedkommende. Sammen med foreldre og domsutvalget vil de forklare vedkommende om nødvendige disiplinære tiltak som skal irettesette hen. Læreteksten presiserer at denne behandlingsprosessen gjelder både for voksne medlemmer og medlemmer som er barn (JV, 2019, s. 154). Det betyr at de behandler barn og voksne på samme måte. Dette fremheves i forklaringen hvor døpte mindreårige som ikke

²⁷ I trossamfunnsloven § 2 tar loven for seg at person over 15 år kan selv melde seg inn og ut av tros- og livssynsamfunn. Videre fastslår loven at tros- og livssynssamfunn selv fastsetter vilkår for medlemskap og framgangsmåte for innmelding i samfunnet. Det påpekes at utmelding alltid skal kunne skje skriftlig. For mer informasjon se <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>.

angrer, vil bli ekskludert (JV, 2019, s. 154). Altså kan både voksne medlemmer, men også barn bli ekskludert fra trossamfunnet ifølge læreteksten.

I Statsforvalterens vedtak blir sitatet ovenfor brukt til å vurdere hvorvidt eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere bryter med trossamfunnsloven § 6.²⁸ Statsforvalteren forklarer at trossamfunnet beskriver praksisen som en sterk form for korrigerende. Her skal barn følge ulike regler. Ved å ikke følge dem, vil konsekvensen være å bli utstøtt av menigheten. Det vil, ifølge Statsforvalteren, bety at barn blir isolert fra familie og venner (Statsforvalterens vedtak, 2022, s. 5). I et brev adressert til Ropstad, forklarer Pedersen at ved eksklusjon av mindreårige vil ikke familiebåndene opphøre, dersom man bor i samme husstand vil familielivet fortsette (Pedersen, 2021, s. 2).

Furuli mener det er problematisk dersom en person blir døpt som barn. Dette fordi de ikke fullt ut forstår hva de gjør. Han forteller at når vedkommende blir eldre og mulig ønsker å forlate menigheten, vil man bli behandlet på lik linje som ekskluderte. Dette betyr at man blir skydd av alle vitner, bortsett fra de som bor i samme husstand (Furuli, 2021, s. 3).

Statsforvalteren forstår praksisen på lik linje som Furuli. Altså, alle familiebånd opphører, bortsett fra til dem man bor med. Det vil si kontakt med besteforeldre, tanter, onkler, søskenbarn og venner vil opphøre. Statsforvalteren mener dette kan oppleves som press eller tvang for å fremme ønsket oppførsel hos barnet. Konsekvensen for å bryte regler anser Statsforvalteren som en form for straff (Statsforvalterens vedtak, 2022, s. 5).

5.2.2. Udøpte forkynnere og eksklusjon

Vi har nå sett hvordan læreteksten fremstiller eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere, dersom de begår syndefulle handlinger og ikke angres. Men hva skjer med udøpte forkynnere dersom de begår alvorlige synder? Læreteksten beskriver en slik situasjon i sitatet under.

Hvis en udøpt overtreder ikke angres etter at to eldste har hatt et møte med ham og har forsøkt å hjelpe ham, er det nødvendig å informere menigheten. Det blir gitt en kort opplysning som lyder: «[Personens navn] er ikke lenger anerkjent som udøpt

²⁸ Trossamfunnsloven § 6 er en lov som kan nekte tros- eller livssynssamfunn tilskudd dersom samfunnet eller enkelt personer på vegne av samfunnet utøver vold/tvang, fremsetter trusler, krenker barns rettigheter, bryter lovbestemte diskrimineringsforbud eller krenker andres rettigheter og friheter. For mer informasjon se <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>.

forkynner.» Menigheten vil så betrakte overtrederen som en verdslig person. Selv om han ikke er ekskludert, vil de kristne være forsiktige med å omgås med ham. (1. kor 15:33) Menigheten vil ikke ta imot noen felttjenesterapporter fra ham.

(JV, 2019, s. 155).

I en situasjon hvor en udøpt forkynner begår en alvorlig synd, vil vedkommende ikke bli ekskludert i motsetning til døpte forkynnere (JV, 2019, s. 154). Vedkommende vil få veiledning fra to eldste. Dersom medlemmet ikke angrer, vil det bli gitt opplysning til menigheten om at vedkommende ikke lengre er anerkjent som udøpt forkynner. Medlemmer av trossamfunnet vil dermed være forsiktige med å omgås vedkommende (JV, 2019, s. 155). Denne praksisen kan forstås som en form for sosial isolering overfor vedkommende, fordi medlemmer skal være forsiktige med å omgås vedkommende. Ved å ikke bli ekskludert, vil vedkommende fremdeles ha mulighet til å endre sin oppførsel. Dersom to eldste ser personens åndelige framgang, kan vedkommende kvalifiseres til å oppnå status som forkynner igjen (JV, 2019, s. 155). Læreteksten viser at ideelt sett skal Jehovas vitner behandle udøpte forkynnere og døpte forkynnere på ulike måter. Ved å begå alvorlige synder vil døpte forkynnere risikere å bli ekskludert fra trossamfunnet. Udøpte forkynnere vil på den andre siden ikke bli ekskludert, men heller utsettes for en form for sosial isolasjon. Om dette er representativt for det norske trossamfunnet er derimot ikke sikkert.

Statsforvalteren tar utgangspunkt i læreteksten og mener den sosiale isoleringen av mindreårige udøpte forkynnere som begår alvorlige synder, kan regnes som negativ sosial kontroll. Med det mener hun den sosiale isolasjonen fungerer som en form for straff mot barnet. Statsforvalteren forstår dette som en krenkelse av barnets rettigheter etter trossamfunnsloven § 6 (Statsforvalterens vedtak, 2021, s. 5). Om Statsforvalteren har grunnlag for å nekte trossamfunnet statstilskudd vil være vanskelig å svare på, da det ikke fremmes konkrete bevis for at slik praksis praktiseres i trossamfunnets menigheter i Norge. Statsforvalteren gjør derimot en tolkning av læretekstens ideal om hvordan trossamfunnet burde behandle mindreårige udøpte forkynnere som begår alvorlige synder. Ettersom trossamfunnet tar i bruk læreteksten for å lære om trossamfunnets praksis og lære, kan det gi grunn til å tro av nevnte praksis blir praktisert, men dette er ikke sikkert.

5.2.3. Å trekke seg fra trossamfunnet

Jeg skal nå se på hva som skjer med medlemmer som velger å trekke seg fra trossamfunnet. Fra et utenforstående perspektiv, vil jeg tro at man skiller mellom medlemmer som ekskluderes fra et trossamfunn og medlemmer som velger å trekke seg fra et trossamfunn. Dette fordi medlemmer som blir ekskludert ikke velger å gå ut fra trossamfunnet på eget initiativ, slik medlemmer som velger å trekke seg gjør. Nedenfor beskriver læreteksen hva det å trekke seg fra trossamfunnet betyr, og hvordan personer som velger å trekke seg behandles.

Uttrykket «å trekke seg» betegner at et døpt Jehovas vitne med overlegg nekter å vedkjenne seg et kristent standpunkt ved å erklære at han ikke lenger ønsker å være kjent som et av Jehovas vitner. Eller han kan gi avkall på sin plass i den kristne menighet ved sine handlinger, for eksempel ved å bli en del av en verdslig organisasjon som har formål som er i strid med Bibelen, og derfor blir fordømt av Jehova Gud.

(JV, 2019, s. 152).

Sitatet ovenfor gir inntrykk av at Jehovas vitner respekterer religionsfrihet og rett til fri utmelding. Denne slutningen trekker jeg utfra at medlemmer har mulighet til å trekke seg dersom de ikke lenger ønsker å være del av trossamfunnet. På den andre siden forklarer læreteksen at medlemmer mister status som Jehovas vitne dersom de utfører enkelte handlinger (2019, s. 152). Noe som kanskje strider mot den subjektive selvbestemmelsen. Da det kan virke som trossamfunnet forstår handlingene som en måte å trekke seg på. Med utgangspunkt i dette vil jeg løfte spørsmålet, hva mener læreteksen med å utføre enkelte handlinger? Det vises til et eksempel på handling som fører til at man går ut av samfunnet. Å bli del av en verdslig organisasjon som har formål som er i strid med Bibelen, kan vise at man ikke ønsker å være del av trossamfunnet Jehovas vitner lenger (JV, 2019, s. 152). Pedersens klagebrev forklarer at en person når som helst kan trekke seg fra Jehovas vitner (Pedersen, 2022a, s. 10), og viser deretter til nettartikkelen «Kan en person ‘melde seg ut’ av Jehovas vitner?» (JV, u.å.-c).²⁹ Her skriver organisasjonen at man kan trekke seg ved formell henvendelse eller ved sine handlinger. Ved sine handlinger mener organisasjonen at personen for eksempel melder seg inn i en annen religion og ønsker å tilhøre den religionen (Pedersen,

²⁹Se mer om å melde seg ut av trossamfunnet her: <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/faq/melde-seg-ut/>

2022a, s. 10). Jeg har nå sett to ulike måter medlemmer av Jehovas vitner kan trekke seg fra trossamfunnet, da enten ved en formell henvendelse eller ved sine handlinger. Men hva skjer med personer som trekker seg fra trossamfunnet?

Men hvis en kristen person velger å trekke seg, blir det gitt en kort opplysning til menigheten som lyder: «[Personens navn] er ikke lenger et av Jehovas vitner.» En slik person blir behandlet på samme måte som en som er ekskludert.

(JV, 2019, s. 152-153).

Læreteksten viser at medlemmer som velger å trekke seg fra trossamfunnet vil bli behandlet på samme måte som ekskluderte medlemmer. Det betyr at troende medlemmer ikke skal omgå personen som har valgt å trekke seg (JV, 2019, s. 152-153). Ifølge Pedersens klagebrev, vil personer som velger å trekke seg ved en formell henvendelse bli respektert for sin avgjørelse. Han skriver at værende medlemmer må bruke sin personlige religiøse samvittighet til å avgjøre om de skal begrense eller helt unngå kontakt med personen som velger å trekke seg (Pedersen, 2022a, s. 11). Til forskjell fra Pedersens uttalelse om at det vil være opp til hver enkelt hvordan kontakten med medlemmet opprettholdes, viser læreteksten at medlemmer som trekker seg vil bli behandlet som ekskluderte, altså at værende medlemmer skal sky vedkommende. Statsforvalteren ser, i vedtaket, på konsekvensen av å trekke seg fra trossamfunnet. Ut fra dette sitatet forstår Statsforvalteren konsekvensen av å forlate menigheten at personen ikke lengre vil få ha kontakt med familie og venner i menigheten. Statsforvalteren mener dette kan medføre press til å bli værende i trossamfunnet, og derfor hindrer for medlemmenes rett til fri utmelding (Statsforvalterens vedtak, 2022, s. 3-4).

5.3. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for av Jehovas vitners publikasjon *Organisert for å gjøre Jehovas vilje* (2019). Jeg har valgt å trekke frem ulike sitater som presenteres i Statsforvalterens vedtak (2022a), men også fra Jørgens Pedersens klagebrev (2022a). Disse sitatene ses i sammenheng med hvordan Statsforvalteren og Pedersen forstår dem. Det suppleres også med Rolf Furuli, tidligere eldste, sine kommentarer, samt tidligere forskning. I kapitlet trekker jeg frem hva publikasjonen formidler, og hvilken funksjon den har. Samtidig løfter jeg kompleksiteten av om læreteksten er representativ for det norske

trossamfunnet, da læreteksten er produsert og publisert av Jehovas vitners organisasjon som holder til i USA.

6.0. Debattinnlegg og nyhetssaker

I dette kapitlet vil jeg presentere et utvalg nyhetssaker og debattinnlegg publisert på *Vårt Lands* nettside. Nyhetssakene og debattinnleggene kom som reaksjoner i etterkant av nyhetssaken «Jehovas vitner nektes av statstilskudd for 2021» (Paulsen, 2022a). Jeg velger å presentere utvalget i en tilnærmet kronologisk rekkefølge etter publiseringsdato. I kapittel tre nevner jeg at jeg gjør en avgrensning. Her forholder jeg meg kun til det som publiseres i *Vårt Lands* nettavis. Nettavisen har publisert et stort material tilknyttet saken. I oppgaven vil det ikke være plass til å presentere og kommentere alle nyhetssaker og debattinnlegg. Jeg har derfor vært nødt til å gjøre ut utvalg og en avgrensning i mengden jeg velger å trekke inn i kapitlet og oppgaven. Nedenfor vil utvalget bli presentert. Disse vil trekkes inn i analyse og diskusjon i kapittel åtte.

6.1. Reaksjoner

Etter nyhetssaken i *Vårt Land* om nekting av statstilskudd til Jehovas vitner (Paulsen, 2022a), var Dag Øistein Endsjø rask med å kommentere nyheten. I artikkelen «Ekspert uenig i grunnlaget for å nekte Jehovas vitner støtte: – Holder antagelig ikke mål» publisert 27. januar 2022, forteller Endsjø at han er usikker på hvorvidt Statsforvalteren har en god sak. Der Statsforvalteren mener Jehovas vitner hindrer retten til fri utmelding, ved å nekte medlemmer og ha kontakt med utmeldte, er Endsjø uenig. Han mener

Jehovas vitner har rett til å ekskludere medlemmer som ikke lever i tråd med trossamfunnets krav, i henhold til trosfriheten. Videre gir han uttrykk for at Statsforvalterens vurdering av Jehovas vitners praksis, altså hindring i retten til fri utmelding ved å nekte medlemmer og ha kontakt med utmeldte, ikke vil holde mål menneskerettslig (Larsen, 2022). Endsjø hevder Statsforvalteren ikke har grunn til å nekte trossamfunnet støtte på grunn av hindring til fri utmelding. Han uttrykker at Jehovas vitners krav til medlemmene er harde, men de nekter

Ekspert uenig i grunnlaget for å nekte Jehovas vitner støtte: – Holder antakelig ikke mål

JEHOVAS VITNER: Torsdag ble det kjent at trossamfunnet Jehovas vitner mister statsstøtten. Menneskerettsekspert er usikker på om Statsforvalterens vedtak vil bli stående.

EKSPERT: Dag Øistein Endsjø er professor i religionsvitenskap ved Universitetet i Oslo og ekspert på forholdet mellom religion og menneskerettigheter. Han kjenner ikke til tilsvarende saker der etablerte trossamfunn har blitt nektet støtte i Norge (Foto: Privat)

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Larsen, 2022)).

ingen å melde seg ut. Endsjø mener trossamfunnsloven må endres dersom Jehovas vitners praksis skal gi grunn til å nektes støtte (Larsen, 2022).

Når det kommer til negativ sosial kontroll, mener Endsjø problemstillingen er interessant. Han kan i utgangspunktet se det å ekskludere barn som i strid med retten til religionsfrihet. På den andre siden mener han det vil være mer komplekst dersom det innebærer en omfattende begrensning av barnets sosiale nettverk. Dette tror Endsjø kan gi grunn til nekting av statstilskudd til Jehovas vitner. Derimot er han usikker på hvordan hensynet til de ulike partene balanseres menneskerettslig, og derfor ikke er en sikker grunn for nekting. Endsjø avslutter med å forklare at han ikke kjenner til tilsvarende saker, hvor etablerte trossamfunn har blitt nektet statlig støtte i Norge. Han tror det er stor mulighet for at saken kan nå Den europeiske menneskerettighetsdomstol, men det kommer til å ta flere år (Larsen, 2022).

STØTTENEKT: Statsforvalteren har vedtatt å nekte Jehovas vitne støtte. Teologiprofessor Sturla Stålsett (t.v.) og Jurist Njål Høstmælingen tror Statsforvalteren har en god sak. (Foto: Erlend Berge)

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Gilje, 2022a)).

I motsetning til Endsjø, har teolog, politiker innenfor Den norske kirke og tidligere utvalgsleder i utformingen av Det livssynsåpne samfunn, Sturla Stålsett tro på at vedtaket om nekting av statstilskudd blir stående. Stålsett forteller i nyhetssaken «Tilskuddsnekt til Jehovas vitner: – Staten har en god sak dersom den havner i retten» (Gilje, 2022a), at vedtaket er det første av denne typen, etter den nye trossamfunnsloven trådte i kraft. Stålsett tror Jehovas vitner vil slite med å overbevise departementet om at de hverken presser eller tvinge noen til å fortsette og være et av Jehovas vitner. Han forklarer at Statsforvalteren bygger avgjørelsen på trossamfunnets egne redegjørelser og forskrifter, og at det er gjort på bakgrunn

av eks-vitners henvendelser hvor de selv har blitt ekskludert (Gilje, 2022a). Stålsett mener praksisen legger opp til en systematisk utfrysning. Dette anser Stålsett som en form for mobbing. Han mener praksisen kan gi store psykososiale skadevirkninger. Å true medlemmer med at de ikke får møte sine familiemedlemmer, mener Stålsett er en metode for å ikke gi medlemmer fri utmeldelse fra Jehovas vitner. Han hevder dette er et brudd på medlemmers trosfrihet. Videre tenker Stålsett det er graverende at Jehovas vitners forskrifter legger opp til slike sanksjoner mot barn (Gilje, 2022a)

Jurist og menneskerettighetsekspert Njål Høstmælingen er uenig med Endsjø, og mener at Jehovas vitner faktisk nekter noen å melde seg ut av trossamfunnet. Han forklarer dette ved at medlem av Jehovas vitner ikke blir nektet å melde seg ut, men dersom man gjør det vil det få konsekvenser. Dette ser Høstmælingen i realiteten for en nektelse. Videre hevder han at staten er forpliktet til å sørge for at menneskerettighetene til enkeltindivid blir realisert. Med dette mener han at staten har en plikt til å sørge for at man får ha kontakt med sin familie, og at man skal ha mulighet for å melde seg ut av trossamfunn (Gilje, 2022a). Stålsett legger til at staten ikke er forpliktet til å gi trossamfunn tilskudd, men at det er en forpliktelse om å likebehandle de som får støtte (Gilje, 2022a). Trossamfunnsloven har gitt staten klare kriterier for tildeling av statstilskudd til tros- og livssynssamfunn. Stålsett mener alvorret i bruddene fra undersøkelsen, som påpekes i vedtaket, virker klare og alvorlige. Avslutningsvis påpeker Stålsett at det er viktig for tilliten til hele tros- og livssynsfeltet, og støtteordningen, at man slår ned på tilfeller med åpenbare brudd på personer eller gruppers rettigheter (Gilje, 2022a).

The image is a screenshot of a newspaper page from 'JEHOVAS VITNER NYHETER 9'. The main headline reads 'Ekskludert medlem om statsstøttekutt - Det er rørende og sjokkerende'. Below the headline is a photograph of a man with a beard, wearing a plaid shirt, sitting at a table. To the left of the photo is a smaller headline: 'Jehovas vitner nektes statstilskudd'. To the right of the photo is another headline: 'Ikke overrasket over støttekutt'. The page contains several columns of text, including sub-headlines like 'EKSKLUDERT' and 'EKSEKUTIVT'. The layout is typical of a news article with a central image and surrounding text columns.

(Skjermdump fra Vårt Land (Paulsen, 2022b)).

I nyhetssaken «Ekskludert medlem om statsstøttekutt: – Det er rørende og sjokkerende» fra 29. januar 2022, sto eks-vitne Jan Frode Nilsen frem med egne tanker rundt saken. Nilsen er selv ekskludert fra Jehovas vitner. Da han leste nyheten om nekting av statsstøttekudd til Jehovas vitner for 2021, ble han rørt og sjokkert. For to år siden fortalte han i media at Jehovas vitner løy om sin eksklusjonspraksis. I dag forteller han at ledelsen i Jehovas vitner lyver åpenlyst, og de trækker på tusenvis av eks-vitner som har mistet sine familier. Jehovas vitner har ved flere anledninger, også i klagebrevet, nevnt at familiebandet fortsetter til tross for eksklusjon. Dette mener Nilsen er løgn, på bakgrunn av egne erfaringer. Nilsen mener hele saken er trist. Det handler om familierelasjoner som er tapt, hvor barn ikke får møte sine foreldre og motsatt. Han forteller at han selv og flere andre har mistet kontakten med nærmeste familie. Avslutningsvis hevder han at vedtaket ikke vil endre på noe av dette (Paulsen, 2022b).

Rolf Furuli, som også er et ekskludert medlem, forteller at der som har skjedd er synd, men har forståelse for hvorfor. Furuli føler fortsatt tilhørighet til trossamfunnet, men forteller utfra egne erfaringer at det var forferdelig å miste hele nettverket over natten. Ekskluderte betraktes som ikke eksisterende. Værende medlemmer hilser ikke på ekskluderte, og tar ikke imot vedkommende i sine hjem. Dette gjelder internt i egen familie. Barn blir også behandlet slikt, hevder Furuli (Paulsen, 2022b).

Kort tid etter 27. januar 2022, skrev journalist Caroline T. Gilje nyhetssaken «Kan miste registreringen som trossamfunn: – En symboltung avgjørelse». Nyhetssaken ble publisert 15. februar 2022. Her skriver Gilje at Statsforvalteren i Oslo og Viken nå vurderer om opplysninger som har kommet frem vil få betydning for registreringen som trossamfunn for Jehovas vitner. I nyhetssaken forteller, generalsekretær i samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL), Ingrid Rosendorf Joys at det å frata et tros- og livssynssamfunn registreringen er en symboltung avgjørelse (Gilje, 2022b).

(Skjermdump fra Vårt Land (Gilje, 2022b)).

Det kommer frem i nyhetssaken at Barne- og familiedepartementet sendte en todelt bestilling til Statsforvalteren våren 2021. Bestillingen kom på bakgrunn av varslinger om eksklusjon og utstøtelse fra tidligere Jehovas vitner. Den todelte bestillingen var for det første at Statsforvalteren skulle vurdere om opplysningene i varslingene var av betydning for søknaden om statlig tilskudd. Det andre var å vurdere hvorvidt opplysningene hadde betydning for registrering som trossamfunn (Gilje, 2022b). Utfra dette, og som tidligere nevnt, ble det gjennomført en undersøkelse av Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner. Funnene fra undersøkelsen førte til nekting av statstilskudd til Jehovas vitner for 2021. Saken var fortsatt pågående, og det lå ingen klar konklusjon om Jehovas vitner oppfylte vilkår for registrering av trossamfunn (Gilje, 2022b).

Avdelingsdirektør hos Statsforvalteren i Oslo og Viken, Hege Skaanes Nyhus, opplyser ved å miste registrering som trossamfunn mister man rettigheter som søknad om vigselfrett, egen gravplass og krav på statstilskudd (Gilje, 2022b). Joys mener en nektelse av registrering kan få store symboleffekter, som kan øke graden av utenforskap. Så vidt Joys vet, har ingen trossamfunn blitt nektet registrering på grunnlag av trossamfunnets innhold, altså dere tro og lære. Avslutningsvis trekker nyhetssaken frem at Jehovas vitner har varslet, og vil anke saken. De begrunner at «deres tro og religiøse praksis fullt ut respekterer andres rettigheter og frihet (Gilje, 2022b).

I nyhetssaken «Jehovas vitne klagar på statstilskotsnekt», fra 01. mars 2022, skriver journalist Marit Mjølneset at Jehovas vitner har klaget på avgjørelsen til Barne- og familiedepartementet. Altså, stadfestingen av vedtaket om nekting av statstilskudd. Kommunikasjonssjef i det skandinaviske pressekontoret til Jehovas vitner, Fabian Fond, forklarer at klagen tydelig legger frem at dere religiøse tro og lære respekterer retten og friheten til andre. Fond mener Statsforvalterens avgjørelse ignorerer retten individ og modne ungdommer har til trosfrihet. Videre hevder han at avgjørelsen undergraver foreldres rett til å gi veiledning

Jehovas vitne klagar på statstilskotsnekt

TRUSFRIDOM. Jehovas vitne klagar inn Statsforvalteren sitt avslag på statstilskot til Barne- og familiedepartementet.

MARIT MJØLNESET
marit.mjolneset@vartland.no

Jehovas vitne klager inn Statsforvalteren i Oslo og Viken ved Hege Skaanes Nyhus sitt avslag på statstilskudd for 2021 på grunn av skilte spørsmål. Dette, som har trossamfunnet klaga inn angående til barne- og familiedepartementet. Det skandinaviske Fabian Fond, kommunikasjonsjef i det skandinaviske pressekontoret til Jehovas vitner.

«Klaga inkluderer tvil om klagen var tilgjengelig og om det var en konsekvens av det som er utarbeidet som et forslag i

Statsforvalteren i Oslo og Viken, Hege Skaanes Nyhus, opplyser ved å miste registrering som trossamfunn mister man rettigheter som søknad om vigselfrett, egen gravplass og krav på statstilskudd (Gilje, 2022b). Joys mener en nektelse av registrering kan få store symboleffekter, som kan øke graden av utenforskap. Så vidt Joys vet, har ingen trossamfunn blitt nektet registrering på grunnlag av trossamfunnets innhold, altså dere tro og lære. Avslutningsvis trekker nyhetssaken frem at Jehovas vitner har varslet, og vil anke saken. De begrunner at «deres tro og religiøse praksis fullt ut respekterer andres rettigheter og frihet (Gilje, 2022b).

I nyhetssaken «Jehovas vitne klagar på statstilskotsnekt», fra 01. mars 2022, skriver journalist Marit Mjølneset at Jehovas vitner har klaget på avgjørelsen til Barne- og familiedepartementet. Altså, stadfestingen av vedtaket om nekting av statstilskudd. Kommunikasjonssjef i det skandinaviske pressekontoret til Jehovas vitner, Fabian Fond, forklarer at klagen tydelig legger frem at dere religiøse tro og lære respekterer retten og friheten til andre. Fond mener Statsforvalterens avgjørelse ignorerer retten individ og modne ungdommer har til trosfrihet. Videre hevder han at avgjørelsen undergraver foreldres rett til å gi veiledning

og religiøs opplæring til deres barn. Ifølge Jehovas vitner er Statsforvalterens avgjørelse en krenkelse på Jehovas vitners rettigheter, både i norsk Grunnlov, men også i internasjonale menneskerettigheter (Mjølvsneset, 2022).

«Myndighetene har fått nesten 2000 støtteskriv for Jehovas vitner» lød nyhetssaken fra 18. mars 2022 publisert på *Vårt Land*. *Vårt Land* kunne meddele at Barne- og familiedepartementet hadde mottatt 1400 enkelthenvendelser fra Jehovas vitners egne medlemmer etter vedtaket om nekting av statstilskudd. Statsforvalteren i Oslo og Viken hadde også mottatt om lag 570 henvendelser, både fra medlemmer av Jehovas vitner og personer som har meldt seg ut av trossamfunnet. Talsperson for Jehovas vitner, Tom Frisvold, mener detter vitner om et tydelig engasjement hos medlemmene av trossamfunnet. Han forteller at trossamfunnet ikke har bedt dem sende henvendelser, men dersom man ønsket kunne man sende en vennlig og respektabel henvendelse. De 2000 støtteskrivene som har blitt mottatt i etterkant av saken, viser hvordan trossamfunnets medlemmer er uenig i vedtaket, forteller Frisvold (Gilje, 2022c).

I et debattinnlegg fra 19. mars 2022 gikk Jørgen Pedersen hardt ut mot Statsforvalteren i Oslo og Viken. Pedersen hevdet «Statsforvalterens avgjørelse stigmatiserer i virkeligheten Jehovas vitner, en religiøs minoritet». Med dette mente Pedersen at Statsforvalteren diskriminerte ikke bare voksne medlemmer i trossamfunnet, men også barn og unge. Pedersen viser til eksempel hvor barn over 15 år i Norge selv kan og avgjørelser som vil ha innvirkning på livet deres, hvor de blir stilt ansvarlig for hva de selv gjør. Han mener 15 åringer kan stjele og 17 åringer kan kjøre ulovlig uten førerkort med følge av konsekvenser. I en

MYNDIGHETENE HAR FÅTT NESTEN 2000 STØTTESKRIV FOR JEHOVAS VITNER

Jehovas vitner mobiliserer etter at Statsforvalteren vedtok å nekte trossamfunnet statstilskudd. – Være medlemmer er utryllete og uenige i vedtaket, sier talsperson Tom Frisvold.

Statsforvalteren i Oslo og Viken har fått nesten 2000 støtteskriv fra Jehovas vitners egne medlemmer etter vedtaket om nekting av statstilskudd. Statsforvalteren i Oslo og Viken hadde også mottatt om lag 570 henvendelser, både fra medlemmer av Jehovas vitner og personer som har meldt seg ut av trossamfunnet. Talsperson for Jehovas vitner, Tom Frisvold, mener detter vitner om et tydelig engasjement hos medlemmene av trossamfunnet. Han forteller at trossamfunnet ikke har bedt dem sende henvendelser, men dersom man ønsket kunne man sende en vennlig og respektabel henvendelse. De 2000 støtteskrivene som har blitt mottatt i etterkant av saken, viser hvordan trossamfunnets medlemmer er uenig i vedtaket, forteller Frisvold (Gilje, 2022c).

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Gilje, 2022c)).

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Pedersen, 2022b)).

ikke-religiøs kontekst tenker Pedersen det er få som vil mene disse konsekvensene krenker barns rettigheter, selv om det kan oppleves som press eller tvang til ønsket oppførsel. I en religiøs kontekst, mener han Statsforvalteren straffer trossamfunnet for deres veletablerte bibelske trospraksis. Statsforvalteren straffer altså trossamfunnet for noe Statsforvalteren selv hevder å være imot: «å tvinge noen til ønsket oppførsel på grunn av frykt for å bli presset eller straffet», forteller Pedersen (2022b).

Nilsen er ikke enig i Pedersens uttalelse. I debattinnlegget fra 22. mars 2022 hevder Nilsen at Statsforvalteren ikke diskriminerer Jehovas vitner.

Nilsen mener Pedersen forsøker å tåkelegge og forvirre situasjonen. Videre trekker Nilsen frem at bakgrunnen for avgjørelsen ligger i den nye trossamfunnsloven som trådte i kraft 01.01.21. Det er nettopp utfra den nye loven at Statsforvalteren avgjør at trossamfunnet ikke oppfyller krav for å motta statlig støtte (Nilsen, 2022). Nilsen forklarer at medlemmer som velger å trekke seg fra trossamfunnet vil straffes med sosial isolasjon fra både sin nærmeste familie og alle i Jehovas vitner. Det finnes ingen bakdør ut av denne straffen dersom man forlater Jehovas vitner, hevder Nilsen. Pedersen hevder at Jehovas vitner ikke døper barn, men Nilsen er uenig. Han mener at mange blir døpt i alder 12 til 16 år, og noen enda yngre. Nilsen forstår dette som barn (Nilsen, 2022).

En annen straff Nilsen trekker frem er «offentlig refs», noe som medfører en organisert utfrysning av barn. Han legger til at alle dømte i Jehovas vitner skal behandles som voksne, uansett alder. Dette mener Nilsen legger grunnlag for avgjørelsen, og er et brudd på betingelsen for å kunne søke om statstilskudd. Avslutningsvis trekker Nilsen frem trossamfunnsloven (2020) som et resultat av en omfattende demokratisk prosess. Det politiske Norge ønsker med denne loven å sette betingelser for pengeutbetalingen. Betingelsene skal ikke være en forfølgelse av religion, men beskytte menneskene som rammes av den. Nilsen mener derfor trossamfunn må følge minstekrav i henhold til oppførsel (Nilsen, 2022).

(Skjermdump fra Vårt Land (Nilsen, 2022)).

146 nye asylsøknader fra ukrainske borgere

Hullfeid til Georgia og Armenien

Marianne Marthinsen blir styreleder for forskningsinstituttet

Endelig avgjørelse: Mister statstilskudd

JEHOVAS VITNER: Barne- og familiedepartementet har omsider konkludert: Jehovas vitner mister statstilskuddet for 2021.

KANSLEREN TROVING KILDEFRI **MARIT MJØLSNESSET** **NYHETER**

LOVVAAS VITNER
Jehovas vitner er et religiøst samfunn som har fått statstilskudd i mange år. Men nå har de mistet dette tilskuddet for 2021.

«Vi er skuffet over at Barne- og familiedepartementet har avvist vår klage over statstilskuddet», sier leder for Jehovas vitners klagekomité, Marit Mjøltneset. «Det er viktig at barns rettigheter blir beskyttet».

DNB: Økt fare for rettsveing på 0,5 prosentpoeng
DNB har justert sin prognose for Norge på 0,5 prosentpoeng nedover. Dette skyldes blant annet en økt risiko for rettsveing.

Regnestykke: En fjerde familie har 17400 kroner mindre å rutte med i år
En fjerde familie har 17400 kroner mindre å rutte med i år, ifølge nye beregninger fra Statistisk sentralbyrå.

12. oktober 2022 ble den endelige avgjørelsen fattet etter Statsforvalterens gjennomgang av Jehovas vitners klage. «Endelig avgjørelse: Mister statstilskudd» lød nyhetssaken publisert på *Vårt Lands* nettavis. Pedersen meldte raskt at trossamfunnet var skuffet over at Barne- og familiedepartementet hadde avvist deres 37 siders lange klage. I nyhetssaken kommer det frem at Statsforvalteren opprettholder vedtaket. Det begrunnes i at klagen ikke tilfører nye og vesentlige opplysninger. Saken utviklet seg derfor til Barne- og familiedepartementets avvisning av Pedersens klage (Gilje og Mjøltneset, 2022). Barne- og familiedepartementet så Jehovas vitners eksklusjonspraksis som en krenkelse barns rettigheter. Det forklares at hensynet til vern av barns rettigheter har vært avgjørende i vurderingen (Gilje og Mjøltneset, 2022). Nekting av tilskudd, i denne saken, fører til tap av om lag 16 millioner kroner for Jehovas vitner.

Jehovas vitner mener barn som blir døpt, er modne nok til å forstå trossamfunnets konsekvens (eksklusjon og utestenging). Ifølge trossamfunnet er dømte barn klar over hvilke regler man skal følge, og risikoen for å bli utstøtt, dersom disse brytes og det ikke vises anger. Statsforvalteren hevder at trossamfunnsloven § 6 «skal beskytte alle barn, også de trossamfunnet vurderer at er modne tenåringer». Pedersen mener avgjørelsen ignorerer barns rett til trosfrihet. Artikkelen avsluttes med forklaring av Statsforvalterens avgjørelse ikke er et brudd på religionsfriheten. Statsforvalteren begrunner det med at vedtaket kun gjelder trossamfunnets krav på tilskudd. Det gjelder ikke trossamfunnets operering som trossamfunn i Norge, eller hvordan trossamfunnet utøver sin religion (Gilje og Mjøltneset, 2022).

Endsjø forteller i nyhetssaken «Tilskuddsnekt kan få konsekvenser for flere» fra 20. oktober 2022, vedtaket kan få konsekvenser for finansieringen av flere andre trossamfunn. Han trekker frem to hovedgrunner for Barne- og familiedepartementets avgjørelse av tilskuddsnekt for trossamfunnet som ekskluderer mindreårige. For det første mener departementet at det er nødvendig å reagere på praksisen ut fra statens plikt til å fremme «barnets beste» ifølge FNs barnekonvensjon.

Endsjø mener dette får helt andre konsekvenser for trossamfunn enn hva det ville gjort dersom de fokuserte på hvordan voksne behandles. For det andre mener departementet at trusselen om

ekskludering av barn innebærer «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Dette forstår de som en krenkelse av barns rettigheter. Endsjø legger til, en slik forståelse, av «negativ sosial kontroll rettet mot barn», kan få konsekvenser for finansieringen av flere andre trossamfunn. Med dette mener han at trossamfunn som har strenge regler for kjønn, påkledning og seksualitet overfor sine mindreårige medlemmer (Gilje, 2022d).

Daglig leder i Hjelpekilden, Hilde Langvann mener det ikke er noe automatikk i at saken vil få konsekvenser for andre trossamfunn. Dette begrunner hun i at saken oppsto som en konsekvens av en klagesak innsendt til Statsforvalteren i Oslo og Viken. Langvann deler egne erfaringer, og forteller at de opplever negativ sosial kontroll overfor mindreårige forekommer i flere trossamfunn som mottar tilskudd. Joys har, i likhet med Langvann, ingen tro på at denne saken vil utløse tilskuddsnekt for flere andre trossamfunn. Hun mener dette er et unikt tilfelle, og at vedtaket ikke er et angrep på religionsfriheten eller foreldreretten (Gilje, 2022d).

Tilskuddsnekt kan få konsekvenser for flere

STATSTILSKUDD: Ilehovs vitner ble fratatt statsstilskudd på grunn av «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Det kan få konsekvenser for finansieringen av en hel rekke andre trossamfunn, mener professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø.

STATSTILSKUDD: Ilehovs vitner ble fratatt statsstilskudd på grunn av «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Det kan få konsekvenser for finansieringen av en hel rekke andre trossamfunn, mener professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø.

Witnerforberedelse: Ilehovs vitner ble fratatt statsstilskudd på grunn av «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Det kan få konsekvenser for finansieringen av en hel rekke andre trossamfunn, mener professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø.

Witnerforberedelse: Ilehovs vitner ble fratatt statsstilskudd på grunn av «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Det kan få konsekvenser for finansieringen av en hel rekke andre trossamfunn, mener professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø.

Witnerforberedelse: Ilehovs vitner ble fratatt statsstilskudd på grunn av «negativ sosial kontroll rettet mot barn». Det kan få konsekvenser for finansieringen av en hel rekke andre trossamfunn, mener professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø.

Hilde Langvann publiserte ett debattinnlegg på *Vårt Land* 29. oktober 2022. I innlegget ønsket Langvann å korrigere misforståelser rundt saksopplysninger fra Jehovas vitner. Ifølge Jehovas vitner er ekskluderingen av mindreårige ikke en utbredt praksis. De hevder det har vært ett enkelttilfelle hvor en 17åring ble ekskludert, men fylte 18 år kort tid etter. Langvann forklarer at Hjelpeskilden er den organisasjonen i Norge som har reell kompetanse på ekskluderte medlemmer fra Jehovas vitner. Utfra trossamfunnets egen nettside, mener Langvann de ikke har noen nedre aldersgrense for å bli døpt. Uten denne aldersgrensen, forteller hun at den yngste utstøtte de kjenner til var kun 13 år. Langvann avviser at Jehovas vitners regelverk hypotetisk åpner for ekskludering. Hun mener dette i aller høyeste grad blir fulgt, og ungdommer i alderen 15-18 år stadig rammes (Langvann, 2022).

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Langvann, 2022)).

Når Langvann og andre i Hjelpeskilden har snakket med tidligere medlemmer av trossamfunnet, mener de færreste tidligere medlemmer å ha opplevd dåpen som et frivillig valg. Ifølge Langvann lærer trossamfunnet barna at det vil komme en dommedag i nær fremtid. Dersom barna ikke står på rett side, vil de utslettes av Gud. Dette argumentet brukes for å få barn til å døpe seg så tidlig som mulig. Langvann trekker frem viktigheten av at reglene for ekskludering faktisk eksisterer. Noe som medfører press ovenfor medlemmer til å bli værende i trossamfunnet. Dette er problematisk for de som må leve med konsekvensen av et løfte de ga som mindreårige, hevder Langvann (2022).

Kort tid etter Langvanns debattinnlegg, kom Furuli med korrigerende til Langvann i debattinnlegget «Om dåp og eksklusjon av unge i Jehovas vitner» (Furuli, 2022). Furuli mener Langvanns korrigerende, selv trenger en korrigering. Han trekker frem at han har vært eldste i 56 år før han selv ble ekskludert. Dette innebærer altså at han har stor kunnskap om det Langvann trekker frem i debattinnlegget (Furuli, 2022).

Furuli støtter seg til Endsjøs tanke, altså at ekskludering av mindreårige ikke er en utbredt praksis blant Jehovas vitner. Derimot er han ikke enig i at «reglene ellers hypotetisk åpner for ekskludering av mindreårige». Furuli har selv kjennskap til tilfeller hvor mindreårige har blitt ekskludert. Hvor den yngste har vært 13 år, slik Langvann også påpekte ovenfor. Furuli forteller derfor at eksklusjon av mindreårige ikke er hypotetisk (Furuli, 2022).

I forhold til dåp av barn, forteller Furuli at Jehovas vitners litteratur i senere tid har oppmuntret barn til å døpe seg. Det mener han er svært uheldig. Litteraturen, ifølge Furuli, oppfordrer foreldre til å lære barn og utvikle et personlig forhold til Gud, ta riktige standpunkter av egen fri vilje, samt følge bibelens normer. Furuli kjenner seg ikke igjen i beskrivelsen av press og frykt som motiv for dåp, slik Langvann påpeker. Han forklarer at i sin tid som eldste, han har aldri opplevd i samtaler med ungdommer som ønsker å døpe seg, at det er gjort gjennom press eller frykt. Han mener ungdommene har vært motivert til å døpe seg gjennom kjærlighet til Gud (Furuli, 2022).

Furuli mener Langvann har et poeng i medlemmer føler seg presset til å bli værende i trossamfunnet, men dette omhandler kun en liten gruppe vitner, ifølge han (Furuli, 2022). Altså de som ikke har funnet seg til rette i samfunnet og vil forlate det. Konsekvensen ved å forlate trossamfunnet er at kontakten til hele familien (uten om de man bor med), og deres venner, brytes. Furuli tror dette kan oppleves som press til å bli værende i trossamfunnet. Han forklarer avslutningsvis at det ikke finnes noen bibelsk eller logisk grunn for vitner å bryte kontakt med ekskluderte medlemmer eller de som har valgt å trekke seg. Dette hevder han Det styrende råd³⁰ selv har funnet på, og at alle vitner må følge denne praksisen (Furuli, 2022).

³⁰ Det styrende råd er den regjerende komité i Vaktårn samfunnet (Holden, 2002, s. 186). Ifølge Ringes og Sødal er Det styrende råd som utgir alt som forkynnes, leses og studeres av Jehovas vitner medlemmer. Medlemmene har ikke noe frihet til å tolke læremessige spørsmål, det er Det styrende råd sin oppgave (2009, s. 36).

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

Om dåp og eksklusjon av unge i Jehovas vitner

JEHOVAS VITNER Jeg kjenner til flere tilfeller hvor mindreårige har blitt ekskludert. Men i min tid som eldste opplevde jeg aldri at det var press eller frykt som motiverte ungdom til å la seg døpe.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

DETT ER den siste av en serie på tre artikler som handler om hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. I denne delen ser vi på hvordan man kan bli medlem i Jehovas vitner. Det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner, og at det er viktig å vite at det er mange som har blitt ekskludert fra Jehovas vitner.

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Furuli, 2022)).

I forkant av Furulis kommentar til Langvann, publiserte *Vårt Land* nyhetssaken

«Statsforvalteren har sendt Jehovas vitner varsel om tap av registrering som trossamfunn»

3. november 2022. Etter avgjørelsen om nekting av statstilskudd skulle Statsforvalteren vurdere om forhold, som kom frem i undersøkelsen, kunne ha betydning for registreringen av trossamfunnet.

Statsforvalteren forteller at dersom Jehovas vitner mister registreringen, vil de også miste retten til statstilskudd. En konsekvens av tap av registrering er opphøring av vigselfretten. Statsforvalteren trekker derimot frem at tap av registrering ikke berører retten til å fritt kunne utøve sin religion og aktiviteter (Gilje, 2022e).

I varselbrevet om mulig tap av registrering, sendt fra Statsforvalteren til Jehovas vitner, skal det legges særlig vekt på tiltak trossamfunnet har iverksatt for å forhindre slike forhold. Det legges også vekt på hvor alvorlig forhold er, og om det fremstår som forsettlig. Pedersen bekrefter at de har mottatt varsel om tap av registrering. Han mener avgjørelsen å nekte statsstøtte var diskriminerende. Han påpeker at det å avregistrere Jehovas vitner som trossamfunn vil være et historisk angrep på trosfriheten i Norge. Avslutningsvis legger Pedersen til kommentaren «Etter det vi kjenner til, er det ingen andre internasjonalt anerkjente trossamfunn i Norge som har vært offer for tilsvarende systematisk dårlig behandling av myndigheten» (Gilje, 2022e).

17. desember 2022 ble nyhetssaken «Jehovas vitner lar seg ikke presse» publisert. Tidligere har Statsforvalteren bedt Jehovas vitner å rette opp i praksisen, slik de unngår å bli fratatt registrering som trossamfunn. Fabian Fond mener staten ikke har myndighet til å kreve at en religion skal endre sin religiøse tro og praksis. Det informeres at Statsforvalteren ga Jehovas vitner fire uker på å «rette opp i forholdene som medførte til nekting av tilskudd».

Statsforvalteren har sendt Jehovas vitner varsel om tap av registrering som trossamfunn

JEHOVAS VITNER: Eksklusjonspraksisen til Jehovas vitner er årsaken til at de nylig mistet statstilskuddet for i fjor. Det kan få betydning for deres registrering som trossamfunn, varsler Statsforvalteren i et ferskt brev.

KAN MISTE REGISTRERINGEN: «Vi skal nå vurdere om de forholdene som kom frem i våre undersøkelser også kan ha betydning for registreringen av Jehovas Vitner», skriver Statsforvalteren i Oslo og Viken i et brev til Jehovas vitner. (Foto: Vidar Ruud/NTB)

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Gilje, 2022e)).

6 NYHETER

Jehovas vitner lar seg ikke presse

TROSSAMFUNN: Statsforvalteren ba Jehovas vitner om å «rette opp» praksis for å unngå å bli fratatt registreringen som trossamfunn. Det kommer de ikke til å gjøre. Ifølge ferskt brev.

Statsforvalteren har bedt Jehovas vitner om å rette opp i praksisen, slik de unngår å bli fratatt registreringen som trossamfunn. Det kommer de ikke til å gjøre. Ifølge ferskt brev.

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Gilje, 2022f)).

I brevet fra Jehovas vitner skrev de «Jehovas vitner i Norge kommer ikke til å forandre sine trosoppfatninger og framgangsmåter bare for å tilfredsstille Statsforvalteren. Det betyr at de trosoppfatningene og framgangsmåtene som Statsforvalteren misliker, vil fortsette å stå ved lag» (Gilje, 2022f). Videre forteller *Vårt Land*, etter å ha fått innsyn i et brev fra advokatfirmaet Glittertind, at Jehovas vitner planlegger å saksøke staten for vedtaket om nekting av statstilskudd, og mulig for vedtak om tap av registrering (Gilje, 2022f).

På selve julaften ble nyhetssaken «Jehovas vitner saksøker staten» publisert. Det kom frem at Jehovas vitner nå hadde bestemt seg for å saksøke staten etter nekting av statstilskudd for 2021. Til *Vårt Land*, forteller Fond at vedtaket er et historisk angrep på religionsfriheten i Norge. Han mener Jehovas vitner er det eneste trossamfunnet som nå blir forskjellsbehandlet i Norge. Ifølge han, er dette basert på en urettmessig og feilaktig tolkning av Jehovas vitner bibelbaserte religiøse tro (Gilje, 2022g). Thea Nathalie Finstad, kommunikasjons rådgiver i Barne- og familiedepartementet bekrefter de her mottatt stevningen fra Jehovas vitner og pålegg om tilsvar fra retten, men har ingen andre kommentarer utover (Gilje, 2022g). Fond skriver, til *Vårt Land*, at dersom avgjørelsen blir stående uprøvd, vil beslutningen om tilbaketrekking av statstilskudd og registrering som trossamfunn, gjøre at Norge går i motsatt retning av den internasjonale rett. Han mener dette er et faresignal for religionsfriheten og menneskerettigheter i Norge (Gilje, 2022g).

6.1. Oppsummering

Dette kapittelet tar for seg ulike reaksjoner, forståelser, fremstillinger og påstander som kom frem etter hendelsen da Jehovas vitner ble nektet statstilskudd. Jeg trekker både frem reaksjoner fra utenforstående som Endsjø og Stålsett, samt tidligere vitner og personer som tilhører trossamfunnet, Jehovas vitner. Det som trekkes frem, viser hvilket engasjement denne saken og hendelsen har skapt. I kapittel åtte vil disse reaksjonene diskuteres opp mot Statsforvalterens, Pedersens, Sæterhaugs og læretekstens fremstillinger og forståelser.

IO NYHETER
Jehovas vitner saksøker staten
 JEHOVAS VITNER: Jehovas vitner saksøker staten etter at de ble nektet statstilskudd for 2021, opplyser trossamfunnet.

JEHOVAS VITNER
 Jehovas vitner har nå bestemt seg for å saksøke staten etter at de ble nektet statstilskudd for 2021. Dette er et historisk angrep på religionsfriheten i Norge, mener statsadvokat Jon Erik Solberg. Han mener at vedtaket om å nekte statstilskudd til Jehovas vitner er urettmessig og feilaktig. Jehovas vitner har nå bestemt seg for å saksøke staten for vedtaket om å nekte statstilskudd for 2021. Dette er et historisk angrep på religionsfriheten i Norge, mener statsadvokat Jon Erik Solberg. Han mener at vedtaket om å nekte statstilskudd til Jehovas vitner er urettmessig og feilaktig. Jehovas vitner har nå bestemt seg for å saksøke staten for vedtaket om å nekte statstilskudd for 2021.

RIKETS SAL JEHOVAS VITNER

Trekker registreringen som trossamfunn
 NYTT VEDTAK - Etter vår vurdering krever trossamfunnet medlemmene rett til utøvelse, skriver Statsforvalteren.

Kjernen i saken er at Statstilsynet mener Jehovas vitner ikke oppfyller kravene til å være et trossamfunn. Dette betyr at de ikke har rett til å søke om statstilskudd. Statstilsynet mener at Jehovas vitner er et religiøst fellesskap, men ikke et trossamfunn. Dette betyr at de ikke har rett til å søke om statstilskudd. Statstilsynet mener at Jehovas vitner er et religiøst fellesskap, men ikke et trossamfunn. Dette betyr at de ikke har rett til å søke om statstilskudd.

(Skjermdump fra *Vårt Land* (Gilje, 2022g)).

7.0. NOU 2013: 1, Prop. 130 L og Trossamfunnsloven

Kapittelet NOU 2013: 1, Prop. 130 L og Trossamfunnsloven, vil være en redegjørelse av publikasjonenes forslag til ny lov og diskusjonen rundt forslaget. NOU 2013: 1 og Prop. 130 L har vært en del av utviklingen i trossamfunnsloven. Jeg ønsker derfor å trekke frem utviklingen av et utvalg av forslag og hvordan lovverket er i dag. Grunnen til at jeg belyser dette i oppgaven, er fordi de ulike publikasjonene og lovparagrafene som presenteres nedenfor har hatt betydning for saken. I vedtaket gjøres det klart at Jehovas vitners praksis bryter og strider med flere paragrafer i trossamfunnsloven. Det vil derfor være essensielt for oppgaven å trekke inn trossamfunnsloven, for å få en større forståelse av Statsforvalterens lovtolkning i forhold til de lover hun mener Jehovas vitners praksis bryter med. Jeg vil også trekke inn internasjonalt lovverk, som Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Disse løftes frem fordi de tas i bruk i Statsforvalterens vedtak (2022a). I kapittelet vil jeg blant annet trekke frem NOUs diskusjon rundt forhold mellom religion og stat. Hovedsakelig vil kapittelet fokusere på diskusjonen rundt ny felles trossamfunnslov med fokus på barns rettigheter, og vilkår for og lov om offentlig økonomisk støtte til tros- og livssynsamfunn.

7.1. NOU 2013: 1 – Det livssynsåpne samfunn: En helhetlig tros- og livssynspolitikk

(Skjermdump av NOU 2013: 1)

Den 25. juni 2010 ble tros- og livssynspolitisk utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon. Utvalget ble bedt om å foreta en gjennomgang av den norske stats tros- og livssynspolitikk. Det skulle fremmes forslag om en helhetlig tros- og livssynspolitikk. Dette førte til utviklingen av NOU 2013: 1, en offentlig utredning hvor det presenteres og drøftes mulige strategier for utvikling og tiltak av samfunnets utfordringer og problemer. NOU 2013: 1 er en elektronisk publikasjon på om lag 460 sider. Utvalgsmandatet har i senere tid blitt omtalt som Stålsett-utvalget fordi, teolog og politiker innenfor Den norske kirke, Sturla Stålsett var utvalgets leder. Et interessant aspekt med Stålsett-utvalget er at nåværende Statsforvalter i Oslo og Viken, Valgerd Svarstad Haugland, som sendte vedtak om nekting av statstilskudd til Jehovas vitner og tap av registrering, var del av utvalget. Det betyr at Haugland har tatt del i utformingen av det man i dag omtaler som trossamfunnsloven, og gjennom vedtakssaken har hun fått tolke og bruke den i praksis. Utvalgets krav var å sikre og beskytte tros- og livssynsfriheten, samt vilkår for statens føring av en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. I lovforslaget fremmes forslag om et samfunn hvor retten til å ha og praktisere tro og livssyn, og retten til å la være, skal kunne være en synlig og legitim del av det norske samfunn og liv (NOU 2013: 1, s. 17).

Utvalgets utredning bygger på åtte prinsipper som skal fremme grunnlag for en framtidig tros- og livssynspolitikk. Jeg velger å presentere de åtte prinsippene her, da de er av verdi for oppgavens diskusjon. Prinsippene er delt inn i menneskerettslige forpliktelser, aktivt støttende tros- og livssynspolitikk og et samfunnsideal om åpenhet for tros- og livssynsutøvelse.

1. Tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle.
2. Den enkeltes tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsette noen for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får – i prinsipp og i rimelig praksis – samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.
6. Statens aktive tros- og livssynspolitikk må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statlig støtte, må forventes å vise sin vilje til åpenhet og vise annen tros- og livssynsutøvelse den samme respekt som en selv forventer og nyter godt av.

8. Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

(NOU 2013: 1, s. 17-18).

Ifølge Stålsett-utvalget har Norge gått fra å være et samfunn med streng styring av tro og religiøse tilhørighet til et samfunn med større aksept for tro- og livssynsmangfoldet (NOU 2013: 1, s. 18). Utvalgets intensjon med Det livssynsåpne samfunn har vært å fremme et samfunn med rikelig rom for tros- og livssynsutfoldelse. Begrepet «livssynsåpent» er et signal på politikk hvor myndigheten aktivt legger til rette for og verdsettelse av borgeres tro og livssyn. På samme tid betegnes begrepet «åpenhet» for borgernes ulike tros- og livssyn, også de sekulære. Dette betyr at myndighetene fører en politikk hvor ulike grupperinger blir behandlet som likeverdige (NOU 2013: 1, s. 25).

I utformingen av NOU 2013: 1, presenterer utvalget fem ulike hovedmodeller for forhold mellom stat og religion. I del kapittel 7.3.3. *Staten støtter alle livssyn, men styrer ingen livssyn. Livssynsmangfold som verdi i seg selv*, presenteres multikulturalisme som modell. Dette innebærer å støtte opp under mangfold av ulike livssynsmessige uttrykk, og å ikke styre de ulike tros- og livssynssamfunnene (NOU 2013: 1, s. 89). 7.3.4 *Staten støtter alle livssyn og styrer (lett) alle livssyn – livssyn som et velferdsgode* som modell begrunnes i oppfatning om religion og livssyns som bidragsyttere til realisering av viktige verdier for å få støtte. Det kan også begrunnes i oppfatning om religion som grobunn for konflikt, som derfor må kontrolleres. Støtteordningen vil, i denne modellen, fungere som styringsinstrument slik ønsket resultat oppnås (NOU 2013: 1, s. 90). En mulig konsekvens ved modellen, er at den kan åpne for styring av tros- og livssynssamfunn, som flere kan mene svekker verdien av religionsfrihet dersom livssynsuttrykk ikke realiserer ønskede verdier (NOU 2013: 1, s. 92). I dag er det enighet om at staten må være en rettstat med begrensninger på form og innhold ved utøvelse av makt, og at den må være demokratisk basert (NOU 2013: 1, s. 85).

7.1.1. Barn og foreldre

Utvalget har lagt særlig vekt på hensynet til barn i utredningen, fordi barn også har tros- og livssynsfrihet. I utredningen presiseres det at foreldres rett til å gjøre religiøse eller livssynsmessige valg på vegne av egne barn er en beskyttet rett. I dag kan man ved alderen av 15 år selv velge sin religion eller livssyn, samt melde seg ut. Utvalget foreslår i tillegg til 15-

årgrensen, en grense på 12 år for inn- og utmelding av tros- eller livssynssamfunn med samtykke fra barnet (NOU 2013: 1, s. 20).

7.1.2. Tilskuddsordning til tros- og livssynssamfunn

I forhold til tilskuddsordning og medlemsregistrering ser utvalget at likebehandling av tros- og livssynssamfunn og religionsfrihet som sentrale premisser for utformingen av tilskuddsordningen. Å gi likeverdig støtte til alle tros- og livssynssamfunn, uavhengig av samfunnsnytte og hvordan tros- og livssynssamfunn organiserer og utvikler seg, burde være utgangspunkt ifølge utvalget. Tros- og livssynssamfunn kan fratras støtte dersom det blir avdekket vesentlige og vedvarende brudd på lover, og dersom det ikke iverksettes tiltak for endring. Utvalget legger særlig vekt på lovbrudd som knyttes til beskyttelse av barns interesser og rettigheter, brudd på diskrimineringslovgivning og brudd på lover som skal hindre oppfordring til hat og vold (NOU 2013: 1, s. 22). Utvalget mener at det settes få og svake krav til tros- og livssynssamfunn for å kunne motta statlig støtte etter dagens ordning (NOU 2013: 1, s. 330). Dersom staten skal gi støtte, kan det stilles betingelser uten at det skal gripe inn i livssynsfriheten. Dersom tros- og livssynssamfunnenes aktiviteter påvirker andres rettigheter eller interesser, mener utvalget at det vil være vesentlig med vilkår for støtte. Det som derimot vil være utfordrende, er skillet mellom indre forhold i tros- og livssamfunn og påvirkning av andres rettigheter (NOU 2013: 1, s. 331). I utvalgets lovforslag får å kunne få statstilskudd trekker de fram de følgende vilkår:

1. Et trossamfunn må være basert på felles forpliktende oppfatninger om tilværelsen der mennesket ser seg selv i relasjon til en gud eller en eller flere transendente makter.
2. Et livssynssamfunn må være basert på felles forpliktende oppfatninger om menneskets plass i tilværelsen og holdning til sentrale etiske spørsmål.
3. Samfunnet må ikke være dannet eller drives ut fra økonomiske egeninteresse, eller ha som hovedformål humanitært virke, personlig selvutvikling, helse, kulturell virksomhet eller politisk aktivitet.

(NOU 2013: 1, s. 338).

Videre diskuterer utvalget forslag om endring for å tydeliggjøre hvilke konsekvenser tros- og livssynssamfunns skal ha for mottak av støtte dersom de bryter annen lovgiving (NOU 2013: 1, s. 341). Det er organisasjonen som er ansvarlig for lovbrudd ved å ikke bøye seg for lovkrav i vedtekter og lignende. De holdes også ansvarlig dersom de ikke iverksetter tiltak for

å hindre fremtidige lovbrudd (NOU 2013: 1, s. 342). I forbindelse med å miste statsstøtte foreslår utvalget denne formuleringen:

Tros og livssynssamfunn kan fratras støtte hvis det avdekkes vesentlige og vedvarende brudd på andre lover og samfunnet ikke iverksetter tiltak som kan hindre slike brudd i fremtiden. Særlig vekt legges på brudd på lover som skal beskytte barns interesser og rettigheter, brudd på diskrimineringslovgivning og på brudd på lover som skal hindre oppfordring til hat og vold. Tilsvarende forutsetninger gjelder også ved innvilgelse av støtte.

(NOU 2013: 1, s. 342).

I utvalgets vurderinger legges det vekt på tros- og livssynssamfunnenes indre selvstyre. På den andres siden trekker de frem aktuelle vilkår dersom tros- eller livssynssamfunns aktivitet påvirker ikke-medlemmers interesser, barn eller undergraver viktige samfunnsverdier (NOU 2013: 1, s. 343). Jeg vil nå trekke frem et av vilkårene som presenterer, fordi det kan knyttes til saken oppgaven fokuserer på. Under «En problematisk håndtering av personer som går ut av menigheten» ser utvalget på sosiale følger av å gå ut av et trossamfunn. De mener dette kan føre til all sosial kontakt med familiemedlemmer og andre vil bli brutt etter trossamfunnets praksis og lære. I grove tilfeller, mener utvalget, dette kan gi grunn til å miste statlig støtte (NOU 2013: 1, s. 347). Det legges frem forslag om lovformuleringer tilknyttet vilkår for statlig støtte. Her skriver utvalget:

tros- eller livssynssamfunnet må ikke:

- a. Gi oppvekstvilkår for barn som er klart skadelige for deres utvikling for eksempel godkjenne eller forsvare vold mot barn i form av fysisk avstraffelse.*
- b. Oppfordre til eller bifalle illegitime voldshandlinger og straffereaksjoner som bryter med grunnleggende menneskerettigheter.*
- c. Verve medlemmer ved bruk av tvang, manipulasjon og økonomiske fordeler eller krenkelser av retten til privatliv eller hindre utmeldelse.»*

(NOU 2013: 1, s. 350).

Flertallet av utvalget mener det burde være et krav på 100 medlemmer for å kunne motta statlig støtte. Mindretallet var for minstekravet om kun ti medlemmer. Mindretallet mener dette vil sikre religions- og livssynsfriheten, og likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn i Norge (NOU 2013: 1, s. 354).

7.1.3. Forslag til ny lov

I utvalgets vurderinger om forslag til ny lov foreslås det ny ordning for finansiering av tros- og livssynsamfunn. Dette innebærer nye avgrensninger og krav til godkjenning og medlemsavgrensning. Utvalget ønsker ikke å videreføre rett til religionsfrihet i den nye loven, da dette er stadfestet i både Grunnloven § 16 og EMK art. 9 (NOU 2013: 1, s. 413). Utvalget forslår følgende lov til barn i henhold til inn- og utmelding av tros- og livssynssamfunn. «§ 32 andre ledd: Foreldre melder barn inn i og ut av tros- og livssynssamfunn fram til barnet har fylt 15 år. Barn som har fylt 12 år, må gi skriftleg samtykke til inn- eller utmeldinga» (NOU 2013:1, s. 417). I kapittel 1 om lovens formål og virkeområde fremmer utvalget følgende lov for §§ 1-1 og 1-2:

§ 1-1 Lovens formål

Formålet med denne loven er å sikre offentlig finansiering av tros- og livssynssamfunn på likeverdig nivå som Den norske kirke. Og å legge til rette for en forsvarlig utføring av vigslar i tros- og livssynssamfunn.

§ 1-2 Lovens virkeområde

Loven gjelder tildeling av statlige tilskudd og vigselmyndighet til tros- og livssynssamfunn.

(NOU 2013: 1, s. 422).

Kapittel 2 tar for seg godkjenning av rett til statstilskudd, hvor utvalget presenterer ulike vilkår som må oppfylles for krav på økonomisk tilskudd. Under § 2-2 presenteres syv punkter med vilkår. Da disse er av stor lengde velger jeg å presentere dem som tekst i avsnittet. § 2-1 omhandler tros- og livssynssamfunns rett til statlig tilskudd dersom vilkår i § 2-2 er oppfylt og godkjent av departementet. I § 2-2 fremmer utvalget forslag om vilkår hvor trossamfunnet må være basert på felles forpliktende oppfatninger hvor mennesket er i relasjon til en gud eller transendente makter. Samtidig skal det være felles forpliktende oppfatninger om menneskets plass i tilværelsen og ens holdning til sentrale etiske spørsmål. Videre skal tros- eller livssynssamfunn ikke drives ut fra økonomiske egeninteresser m.m. Det fastslås at tros- eller livssynssamfunnet skal ha vedtekter som fastsetter medlemsregistrering, styringsstruktur og hvem som representerer samfunnet utad m.m. For å kunne bli godkjent som tros- eller livssynssamfunn settes det krav om 100 medlemmer (NOU 2013: 1, s. 422).

I de syv punktene legges det også frem forslag om hva samfunnet ikke må gjøre i punkt 6. Her trekkes det blant annet frem at samfunnet må ikke organisere eller oppmuntre oppvekstvilkår som er skadelig for barns utvikling. Det skal ikke oppfordres til illegitime voldshandlinger eller straffereaksjoner som bryter med grunnleggende menneskerettigheter. Og til slutt skal samfunnet ikke bruke tvang for å verve medlemmer eller hindre utmeldelse. Punkt 7 setter vilkår for at tros- og livssynssamfunn må sende skriftlig bekreftelse på nevnte vilkårene i punkt 6, og at disse overholdes i samfunnet (NOU 2013: 1, s. 422).

Om tilsyn, rapportering og sanksjon finner man i utvalgets forslag til kapittel 5. I § 5-1 fremmes forslag om departementets tilsyn med tros- og livssynssamfunn. Tilsynsfunksjonen er å se til at tros- og livssynssamfunn oppfyller vilkår og plikter etter loven. § 5-2 tar for seg plikt til rapportering. Her skal tros- eller livssynssamfunn sende inn regnskap, årsmelding og endringer i registrerte opplysninger for å kunne motta tilskudd. Dette skal sendes inn hvert år. Dersom samfunnet ikke oppfyller sine plikter til rapportering forteller § 5-3 at departementet kan stanse utbetaling av tilskudd. Utvalget har også lagt til at departementet kan frata tros- eller livssynssamfunn rett til tilskudd dersom vesentlige brudd på vilkår i kapittel 2 forekommer. Avslutningsvis trekker utvalget frem at godkjenning med rett til statstilskudd kan fratras, dersom vesentlige og vedvarende brudd avdekkes og det ikke iverksettes tiltak som hindrer slike brudd. Brudd som vektlegges er «brudd på lover som skal beskytte barns interesser og rettigheter, brudd på diskrimineringslovgivning og brudd på lover som skal hindre oppfordring til hat og vold» (NOU 2013: 1, s. 424).

7.2. Prop. 130 L. Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

Prop. 130 L

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

(Skjermdump av Prop. 130 L (2018-2019)).

I 2018-2019 ble Prop. 130 L utarbeidet som lovforslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) fra Barne- og familiedepartementet. Dette fordi NOU 2013: 1 ikke ble innført som ny trossamfunnslov. Prop. 130 L er en proposisjon med forslag om lovvedtak til Stortinget. Forslaget er en elektronisk publikasjon i overkant av 270 sider. I forslaget oppheves daværende kirkelov, trossamfunnslov og livssynssamfunnslov. Barne- og familiedepartementet tar utgangspunkt fra Stålnett-utvalget om å opprette en samlet felles lov for alle tros- og livssynssamfunn (Prop. 130 L (2018-2019), s. 11).

Prop 130 L trekker frem tros- og livssynsfriheten som en grunnleggende menneskerett, som ikke kan inngripes i (2018-2019), s. 41). Religionsfriheten er gjeldende for alle. Staten er dermed pliktet til å respektere og sikre tros- og livssynsfrihet til alle i landet (Prop. 130 L (2018-2019), s. 42). Å eksistere som trossamfunn er også en grunnleggende del av både religions- og forsamlingsfriheten, men det betyr ikke at alle har rett til registrering (Prop. 130 L (2018-2019), s. 42).

Videre forklares retten til å utøve tro eller livssyn som ikke absolutt. Den vil måtte avveies mot andre grunnleggende rettigheter (Prop. 130 L (2018-2019), s. 48). At tros- og livssynssamfunn må forholde seg til norske lover og samfunnsverdier innebærer mulighet til å skifte tro, og fritt valg om å ikke tilhøre noe trossamfunn. De må også forholde seg til barns rettigheter og retten til ikke-diskriminering. Prop. 130 L viser at staten ikke skal gripe inn i trossamfunnets indre organisering eller virksomhet, men staten kan gripe inn dersom tros- og livssynsfriheten til andre begrenses. Et slik inngrep innebærer for det første, at det er foreskrevet i lov. For det andre må det være begrunnet i et eller flere legitime formål.³¹ Det tredje innebærer at inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Prop. 130 L vektlegger at kravene ikke skal framstås som grep for å forhindre eksistensen av visse trossamfunn ((2018-2019), s. 49). I henhold til negativ sosial kontroll mener departementet at tros- og livssynssamfunn kan nektes statlig tilskudd dersom det utøves vold, tvang eller trusler, krenkelse av barns rettigheter, brudd på lovbestemte diskrimineringsforbud eller om det krenker andres rettigheter og friheter (Prop. 130 L (2018-2019), s. 80).

7.2.1. Medlemskap og antallskrav for registrering

Departementet ønsker en videreføring av vilkår for medlemskap i henhold til registrering av tros- og livssynssamfunn, samt rett til tilskudd etter loven. De fremmer ønske om at tros- og

³¹ Enten i offentlig trygghet, offentlig orden, helse, moral eller andres rettigheter og friheter (Prop. 130 L (2018-2019), s. 49).

livssynssamfunn skal fastsette egne krav til medlemskap og framgangsmåter for inn- og utmelding. Dette grunner de i tros- og livssynsfriheten (Prop. 130 L (2018-2019), s. 140). Videre fremmer departementet forslag om 50 medlemmer for antallskrav for registrering av tros- og livssynssamfunn (Prop. 130 L (2018-2019), s. 150)

7.2.2. Lovbrudd som grunnlag for å nekte tilskudd

I likhet med Ståsett-utvalget mener departementet at tros- og livssynssamfunn som begår «alvorlige lovbrudd» skal kunne nektes statstilskudd. Her skal det legges vekt på «brudd på lovbestemmelser som skal beskytte barns interesser, brudd på diskrimineringslovgivning og brudd på lovbestemmelser som hindrer oppfordring til hat eller vold» (Prop. 130 L (2018-2019), s. 185). På samme tid fremhever departementet at tilskuddsordningen skal gjelde for alle. Det bør derfor ikke utformes slik at det sikter mot å motvirke uheldige praksiser. Departementet sitt forslag tydeliggjør hvilke grunnlag som kan lede til nekting av tilskudd. Dette vil føre til en rimelig avveining mellom statens behov for kontroll og tros- og livssynssamfunns autonomi (Prop. 130 L (2018-2019), s. 191). Avslutningsvis i Prop. 130 L presenteres departementets forslag til ny felles trossamfunnslov. I kapittel 1. presenteres lovens formål og virkeområde m.m. Kapittel 2. presenterer lover for registrering, tilskudd og vigselfrett m.m. Jeg kommer til å presentere de ulike nedenfor.

§ 2 Innmelding i og utmelding av tros- og livssynssamfunn

Personer som har fylt 15 år, kan selv melde seg inn i eller ut av tros- og livssynssamfunn. De som har foreldreansvaret for et barn under 15 år, kan melde barnet inn i eller ut av tros- og livssynssamfunn.

Tros- og livssynssamfunnene fastsetter selv vilkår for medlemskap og framgangsmåte for innmelding i samfunnet. Utmelding skal alltid kunne skje skriftlig.

§ 4 Registrering av tros- og livssynssamfunn

Et tros- eller livssynssamfunn kan bli registrert når det er fast organisert og har minst 50 medlemmer som

- a) selv har meldt seg inn, eller som har blitt innmeldt av dem som har foreldreansvaret
- b) er bosatt i Norge
- c) ikke er medlem i Den norske kirke eller et annet registrert tros- eller livssynssamfunn.

Registrering kan trekkes tilbake dersom tros- eller livssynssamfunnet ikke lengre oppfyller vilkårene i første ledd.

Tros- eller livssynssamfunnet kan nektes registrering, eller registreringen kan trekkes tilbake, dersom ett eller flere av vilkårene for å nekte tilskudd i § 6 er oppfylt.

[...]

§ 5 Krav om og tildeling av tilskudd

Registrerte tros- og livssynssamfunn kan kreve tilskudd fra staten.

Tros- og livssynssamfunn skal benytte tilskuddet til tros- eller livssynsformål. Tilskuddet begrenses etter antallet medlemmer i tros- eller livssynssamfunnet som oppfyller kravene i § 4 første ledd bokstav a til c. Tilskuddet tildeles ikke tros- og livssynssamfunn med færre enn 50 medlemmer.

[...]

§ 6 Grunnlag for å nekte tilskudd

Dersom et tros- eller livssynssamfunn, eller enkeltpersoner som opptrer på vegne av samfunnet, utøver vold eller tvang, framsetter trusler, krenker barns rettigheter, bryter lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måter alvorlig krenker andres rettigheter og friheter, kan samfunnet nektes tilskudd eller tilskudd kan avkortes. Tilskuddet kan også nektes eller avkortes dersom samfunnet oppfordrer eller gir støtte til krenkelser som er nevnt i dette leddet.

Tilskudd kan også nektes dersom tros- eller livssynssamfunnet ikke oppfyller krav som følger av loven.

Tilskuddet kan dessuten kreves helt eller delvis tilbakebetalt fra et tros- eller livssynssamfunn dersom ett eller flere av vilkårene for å nekte tilskudd er oppfylt.

Kongen kan gi forskrift om gjennomføringen av bestemmelsene i denne paragrafen.

(Prop. 130 L (2018-2019), s. 270-271).

7.3. Trossamfunnsloven

De nevnte paragrafene er deler av det vi i dag omtaler som trossamfunnsloven. Det betyr at Barne- og familiedepartementets lovforslag slo igjennom og ble til ny felles trossamfunnslov.

Det er gjort et par endringer i nevnte paragrafer. Jeg vil nå vise til hvordan § 2 i kapittel 1 og § 4, § 5 og § 6 i kapittel 2 presenteres i den lovfaste trossamfunnsloven Norge følger i dag. De nevnte paragrafene blir både anvendt vedtaksdokumentet om nekting av statstilskudd og tap av registrering. Jeg velger derfor å presentere dem nedenfor, for å skape en oversikt av hvilke lover Statsforvalteren mener Jehovas vitners praksis bryter og strider imot.

§ 2. Innmelding i og utmelding av tros- og livssynssamfunn

Personer som har fylt 15 år, kan selv melde seg inn i eller ut av tros- og livssynssamfunn. De som har ansvaret for et barn under 15 år, kan melde barnet inn i eller ut av tros- og livssynssamfunn.

Tros- og livssynssamfunnene fastsetter selv vilkår for medlemskap og framgangsmåte for innmelding i samfunnet. Utmelding skal alltid kunne skje skriftlig».

(Trossamfunnsloven, 2020, § 2).

§ 4. Registrering av tros- og livssynssamfunn

Et tros- eller livssynssamfunn kan bli registrert når det er fast organisert og har minst 50 medlemmer som

- a. selv har meldt seg inn, eller som har blitt innmeldt av dem som har foreldreansvaret
- b. er bosatt i Norge
- c. ikke er medlem i Den norske kirke eller et annet registrert tros- eller livssynssamfunn.

Registrering kan trekkes tilbake dersom tros- eller livssynssamfunnet ikke lenger oppfyller vilkårene i første ledd.

Tros- eller livssynssamfunnet kan nektes registrering, eller registreringen kan trekkes tilbake, dersom ett eller flere av vilkårene for å nekte tilskudd i § 6 er oppfylt.

Kongen kan gi forskrift om plikt til å opplyse om sitt organisasjonsnummer og om fødselsnummer for hvert enkelt medlem i tros- og livssynssamfunn til bruk i saker som gjelder registrering, og i saker som gjelder tilskudd etter § 5. For å kontrollere at vilkårene for registrering og tilskudd er oppfylt, kan departementet sammenholde fødselsnumrene med opplysninger fra Folkeregisteret, Den norske kirkes medlemsregister og andre tros- og livssynssamfunn.

Reglene i statistikk loven om plikt til å gi opplysninger til utarbeidelse av offisiell statistikk gjelder ikke opplysninger som er gitt etter forskrift med hjemmel i fjerde ledd.

Kongen kan gi forskrift om søknad om registrering, om tap av registrering og om plikt til å opplyse om endringer i registreringsgrunnlaget.

(Trossamfunnsloven, 2020, § 4).

§ 5. Krav om og tildeling av tilskudd

Registrerte tros- og livssynssamfunn kan kreve tilskudd fra staten.

Tros- og livssynssamfunn skal benytte tilskuddet til tros- eller livssynsformål.

Tilskuddet beregnes etter antallet medlemmer i tros- eller livssynssamfunnet som oppfyller kravene i § 4 første ledd bokstav a til c. Tilskuddet tildeles ikke tros- og livssynssamfunn med færre enn 50 medlemmer.

Satsen for tilskudd per medlem skal om lag svare til statens og kommunenes tilskudd til Den norske kirke per medlem. Satsen reguleres årlig i samsvar med endringer i statens tilskudd til rettssubjektet Den norske kirke og kommunenes driftstilskudd til Den norske kirke, og ut fra tallet på medlemmer i Den norske kirke.

Når et tros- eller livssynssamfunn fremmer krav om tilskudd, skal det skriftlig bekrefte at det er kjent med og overholde lovens vilkår for tilskudd.

Kongen kan gi forskrift om framsetting av krav om tilskudd og fastsetting av tilskudd.

(Trossamfunnsloven, 2020, § 5).

§ 6. Grunnlag for å nekte tilskudd

Dersom et tros- eller livssynssamfunn, eller enkeltpersoner som opptrer på vegne av samfunnet, utøver vold eller tvang, fremsetter trusler, krenker barns rettigheter, bryter lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måter alvorlig krenker andres rettigheter og friheter, kan samfunnet nektes tilskudd eller tilskudd kan avkortes. Tilskudd kan også nektes eller avkortes dersom samfunnet oppfordrer eller gir støtte til krenkelser som er nevnt i dette leddet.

Tros- eller livssynssamfunn som tar imot bidrag fra stater som ikke respekterer retten til tros- og livssynsfrihet, kan nektes tilskudd.

Tilskudd kan også nektes dersom tros- eller livssynssamfunnet ikke oppfyller krav som følger av loven.

Tilskudd kan dessuten kreves helt eller delvis tilbakebetalt fra et tros- eller livssynssamfunn dersom ett eller flere av vilkårene for å nekte tilskudd er oppfylt.

Kongen kan gi forskrift om gjennomføringen av bestemmelsene i denne paragrafen.

(Trossamfunnsloven, 2020, § 6).

7.4. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter

I vedtaksdokumentene, NOU 2013: 1 og Prop 130. L diskuteres og presenteres Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP). Jeg ønsker derfor å presentere nevnte nedenfor. Konvensjonene inkluderes og drøftes også i klagebrevet til Pedersen, samt nyhetssakene og debattinnleggene.

I Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) fra 1950 omhandler artikkel 9. tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. I denne artikkelen er tros- og livssynsfriheten beskyttet.

Artikkel 9. Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet,

1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.
2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensinger som er foreskrevet ved lov og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

(Menneskerettsloven 1950, s. 11).

Artikkel 9 fastsetter retten til religionsfriheten, hvor det er frihet til å skifte religion eller overbevisning. Samtidig legger artikkel 9 til rette for at man skal kunne gi uttrykk for sin religion enten alene eller med andre. Det kan kun legges begrensinger på friheten til å uttrykke religion eller overbevisning, dersom det er foreskrevet ved lov eller ved nødvendighet av hensyn til samfunnets trygghet, andres rettigheter og friheter m.m.

(Menneskerettsloven, 1950, s. 11). I FNs konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) er religionsfriheten også beskyttet. Dette betyr at religionsfriheten er beskyttet på internasjonalt. Artikkel 18 nr. 1- 4 tar for seg retten til religionsfrihet.

1. «Enhver skal ha rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Denne retten skal omfatte frihet til å bekjenne seg til eller anta en religion eller tro etter eget valg, og frihet til alene eller sammen med andre, offentlig eller privat, å utøve sin religion eller tro gjennom gudstjeneste, iakttagelse av religiøse skikker, andaktsøvelser og undervisning.
2. Ingen må utsettes for tvang som vil kunne innskrenke hans frihet til å bekjenne seg til eller å anta en religion eller tro etter eget valg.
3. Friheten til å utøve en religion eller tro skal ikke være gjenstand for andre begrensninger enn slike som er foreskrevet i lov og som er nødvendig for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.
4. Konvensjonspartene forplikter seg til å respektere foreldres, og i tilfelle vergers, frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres overbevisning».

(FN, 1966, Art. 18).

I artikkel 18 nr. 1 ser man retten til tanke-, samvittighets og religionsfrihet beskyttes i lov, slik EMK artikkel 9 nr. 1 gjør. Artikkel 18 nr. 2 presiserer at ingen skal utsettes for tvang i valg om å anta en religion eller tro. Dette betyr at retten til å tro eller ikke tro skal være et personlig og selvbestemt valg. Art. 18 nr. 3 kan ses i sammenheng med EMK artikkel 9 nr. 2. Her fokuseres det på at begrensninger på retten til utøvelse av religion kun skal skje ved nødvendighet for offentlig sikkerhet, eller dersom det bryter med andres rettigheter og friheter. Avslutningsvis viser artikkel 18 nr. 4 at man skal respektere foresattes frihet til barns religiøse og moralske oppdragelse (FN, 1966, art. 18).

7.5. Oppsummering

Ovenfor har jeg presentert ulike lovforslag til en ny trossamfunnslov. Blant disse har jeg fokusert på NOU 2013: 1 som ble ledet av Sturla Stålsett, og mandatet ble kalt Stålsett-utvalget. Prop. 130 L ble også et fokus for dette kapittelet, da dette var det forslaget som ble til den trossamfunnsloven Norge har i dag. I disse forslagene trekker jeg frem hva som diskuteres, hva de mener loven burde inneholde og forslag til lover. Videre trekker jeg frem hvordan trossamfunnsloven er utformet i dag. Avslutningsvis trekkes internasjonale lovverk frem. Her trekker jeg frem Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Disse trekkes frem fordi både Statsforvalteren og Pedersen

diskuterer Statsforvalterens avgjørelse rundt disse i sine dokument og brev. I kapittelet under trekkes nevnte forslag og lovverk inn i diskusjonen rundt Statsforvalterens avgjørelse, og Jehovas vitners praksis.

8.0. Diskusjon av funnene

Formålet med kapittelet er å oppsummere mine funn, altså hendelsen og utviklingen av dokumenter da Jehovas vitner i januar 2022 ble nektet statstilskudd av Statsforvalteren i Oslo og Viken. Her vil jeg diskutere funnene mine, teoretiske perspektiv og tidligere forskning i lys av oppgavens problemstilling. Underveis vil relevante spørsmål løftes. Diskusjonen deles opp i tre deler utfra oppgavens problemstilling: Hva skjedde da Jehovas vitner ble nektet statstilskudd for 2021, hvilke reaksjoner skapte det, og hva kan denne saken fortelle om forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge i dag?

8.1. Hva skjedde da Jehovas vitner ble nektet statstilskudd for 2021?

Statsforvalter i Oslo og Viken, Valgerd Svarstad Haugland, sendte 27. januar 2022 vedtak om nekting av statstilskudd til Jehovas vitner for 2021. Vedtaksdokumentet var et verktøy for den videre saksetableringen. Det iverksatte en prosess som skapte flere dokumenter og flere virkninger. Nedenfor vil jeg vise hvordan dokumenter er aktive og relasjonelle, samt hvordan de er i bevegelse og kan ses som skapere av virkninger i verden.

8.1.1. Sakens hendelsesforløp

Statsforvalterens vedtaksdokument var som nevnt en saksetablering, hvor det ble iverksatt en prosess. Vedtaksdokumentet var starten på en kjede av dokumenter, som videre har ført til en stor debatt i det norske mediebildet med ulike reaksjoner og meninger. Dette jeg vil komme tilbake til nedenfor. På samme tid åpnet vedtaksdokumentet for innsyn i Jehovas vitners praksis gjennom Jehovas vitners egen redegjørelse og publikasjoner. Dette er et eksempel på det Asdal og Reinertsen påpeker, hvor dokumenter kan samle og splitte, åpne og skjule, starte og stoppe noe. Dette fordi dokumenter påpeker, formulerer, bestemmer og flytter saker i bestemte retninger fra et sted til et annet (2020, s. 53). For det første starter Statsforvalterens vedtaksdokument en prosess. For det andre åpner dokumentet for kunnskap om hvordan Jehovas vitners læretekst fremstiller trossamfunnets eksklusjonspraksis. For det tredje samler dokumentet flere ulike tekster, lover og konvensjoner. Disse settes opp mot hverandre og diskuterer hvorvidt trossamfunnet skal nektes statstilskudd eller ikke.

Etter vedtaksdokumentet sendte styremedlem i Jehovas vitner, Jørgen Pedersen, klagebrev på vegne av Jehovas vitner. Brevet var motsvar til Statsforvalterens vedtak. Her forsøkte Pedersen med sine argumenter og ytringer å gi kunnskap om trossamfunnets praksis. Han

hevder at trossamfunnets utøvelse av deres tro og lære ikke samsvarer med hvordan det fremstilles i læreteksten. Med utgangspunkt i den kunnskapen Pedersen sitter på, og de argumenter han fremmer, forsøker han å vise hvordan trossamfunnet hverken bryter eller strider med trossamfunnsloven (Pedersen, 2022a), slik Statsforvalteren hevder at de gjør. Etter å ha gått nøye gjennom Pedersens klagebrev har jeg sett hvordan teksten forsøker å stanse virkningen av Statsforvalterens vedtaksdokument. Altså, Pedersen forsøker å overbevise Statsforvalteren om at trossamfunnet er verdige det statlige tilskuddet. Store deler av argumentene og begrunnelsene bunner i religionsfriheten, og formeninger om at Statsforvalterens tolkninger av trossamfunnets praksis utfra læreteksten er uriktige og feilaktige (Pedersen, 2022a).

Etter Pedersens klagebrev ble det Statsforvalterens oppgave å vurdere hvorvidt brevet tilføyde nye opplysninger, som kunne være av betydning for en eventuell tilbaketrekking av vedtaket eller stadfesting av vedtaket. Igjen viser Pedersen hvordan klagebrevet åpner opp for kunnskap om trossamfunnets praksis, samtidig som det setter virkningen av saksprosessen på pause (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 53). Klagebrevet ble deretter et analyseobjekt og verktøy for kunnskap for Statsforvalteren. Da klagen var gjennomgått, ble det i mars 2022 kjent at Statsforvalteren avviste Pedersens klage. Saken ble deretter lagt i Barne- og familiedepartementet sine hender. Det var nå departementets oppgave å enten stadfeste eller oppheve Statsforvalterens avgjørelse. 30. september 2022 stadfestet Barne- og familiedepartementet vedtaket. Saken utviklet seg da til nekting av tilskudd til Jehovas vitner. Dette er et eksempel på det Asdal og Reinertsen viser til hvor dokumenter er i bevegelse. Her kan man se hvordan ulike dokumenter har blitt produsert og tatt i bruk. Dokumentene og brevene har blitt satt i bevegelse gjennom ulike aktører og kontekster (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 15-16). Altså, dokumentene og brevene har vært i bevegelse fra Statsforvalteren til Pedersen, så til Statsforvalteren igjen og videre til Barne- og familiedepartementet.

I oktober 2022 fikk Jehovas vitner et nytt brev i sin digitale postkasse. Det befant seg nå et varsel om tap av registrering som trossamfunn, foran dem. I varselbrevet ble det kjent at Statsforvalteren skulle vurdere om forhold fra undersøkelsen kunne ha betydning for registreringen som trossamfunn (Statsforvalterens varselbrev, 2022, s. 1). Her ser man hvordan saksprosessen ikke blir avsluttet, men fører til en videre utvikling. Jehovas vitner ble nå bedt, av Statsforvalteren, å rette opp i de forhold som førte til nekting av tilskudd innen fire uker (Statsforvalterens varslingsbrev, 2022, s. 2). Jehovas vitner sendte deretter forespørsel

om å utsette fristen med fire ekstra uker. Forespørselen ble innvilget, og ny frist ble derfor mot slutten av desember.

Styremedlem i Jehovas vitner, Kåre Sæterhaug, sendte svar til varslingsbrevet på vegne av trossamfunnet. Her gjorde Sæterhaug det kjent at «Jehovas vitner i Norge kommer ikke til å forandre sine trosoppfatninger og framgangsmåter bare for å tilfredsstille Statsforvalteren. Det betyr at de trosoppfatningene og fremgangsmåtene som Statsforvalteren misliker, vil fortsette å stå ved lag» (Sæterhaug, 2022, s. 9). Etter innsendt svar, kom det frem i nettavisen til *Vårt Land* 21. desember 2022 at Jehovas vitner nå skulle saksøke staten for nekting av statstilskudd for 2021, og muligens for tap av registrering (Gilje, 2022g). Dagen etter sendte Statsforvalteren i Oslo og Viken vedtak om tap av registrering. Vedtaket gjorde det kjent at Statsforvalteren trekker tilbake registreringen av Jehovas vitner som trossamfunn etter trossamfunnsloven § 4 og § 6, samt trossamfunnsforskriften § 6 første ledd (Statsforvalterens vedtak, 2022b, s. 1).

Sakens prosess og utvikling viser hvordan ulike dokumenter og tekster stadig har vært i bevegelse mellom ulike aktører, steder og kontekster (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 17). På grunn av hvordan saken har vært i og fortsatt er under utvikling samtidig som jeg har forsket på den, har det gitt meg mulighet til å følge et dokument til utviklingen av et annet. Dette har vært med på å vise meg hvordan dokument er aktive, operative og virksomme. Noe som muliggjør at dokumentene kan handles på, og derfor blir instrument for handling og virkning (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 153). Saken og denne masteroppgaven startet med vedtaksdokumentet fra januar, hvor Jehovas vitner ble nektet statstilskudd på bakgrunn av deres eksklusjonspraksis og hindring i fri utmelding. Deretter har flere brev og tekster blitt produsert og handlet på, slik som både Pedersens og Sæterhaugs klagebrev. Videre utviklet saken seg til nekting av tilskudd, men også tap av registrering. Dokumentene viser med dette mulighet til å faktisk gjøre noe. Dokumentet kan derfor ses, ikke bare som tekst, men som instrument for hvordan byråkrati og politikk utøves i praksis (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 146). Ved å nekte Jehovas vitner statstilskudd og trekke tilbake registreringen som trossamfunn blir dokumentene verktøy for handling (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 229). Denne handlingen har påført trossamfunnet betydelige konsekvenser. På den andre siden viser hendelsen også hvordan dokumenter har betydning for samfunnsendring (2020, s. 151). Dette vil trekkes frem under.

8.2. Hvilke reaksjoner skapte hendelsen?

Etter nyhetssaken, «Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021» (Paulsen, 2022a), oppsto et enormt engasjement rundt hendelsen. Flere nyhetssaker og debattinnlegg ble publisert på *Vårt Lands* nettavis, og flere hundre støtteskriv ble sendt inn til Statsforvalteren i Oslo og Viken og Barne- og familiedepartementet. Reaksjonene og kommentarene kom blant annet fra menneskerettighetsaktivist og religionshistoriker Dag Øistein Endsjø, og teolog og tidligere leder av Stålsett-utvalget Sturla J. Stålsett. Også tidligere vitner sto frem med sine reaksjoner, deriblant Rolf Furuli og Jan Frode Nilsen. Nedenfor vil jeg presentere ulike funn fra det empiriske materialet, og særlig vektlegge spørsmål som ble reist utfra reaksjonene. Ved å undersøke ulike reaksjoner og kommentarer til hendelsen, kan man få et mer helhetlig perspektiv på saken. Ifølge Asdal og Reinertsen gjør det at jeg ikke blir maktblind, fordi jeg går analytisk inn for å studere saken fra andre steder. Å vise til ulike sider av en sak gjør det enklere å forstå motstand og opposisjon. Dette kan vise hvordan saksganger forsøkes og endres, og hvordan det kan gi annerledes utfall enn opprinnelig tenkt (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 130).

I nyhetssaken «Myndighetene har fått nesten 2000 støtteskriv for Jehovas vitner» meddelte *Vårt Land* at Barne- og familiedepartementet og Statsforvalteren i Oslo og Viken til sammen hadde mottatt omtrent 2000 enkelthenvendelser fra Jehovas vitners egne og tidligere medlemmer (Gilje, 2022c). Dette mente Tom Frisvold, talsperson for Jehovas vitner, var uttrykk for stort engasjement om uenighet i Statsforvalterens vedtak (Gilje, 2022c). Når det er nevnt, kommer det ikke tydelig frem hva som eksplisitt nevnes i disse henvendelsene. Det trekkes kort frem at henvendelsen både er sendt fra medlemmer og tidligere medlemmer. Noe som kan gi grunn til å tro at det både finnes uttrykk for uenighet i utfallet av vedtaket, men også uttrykk for enighet i utfallet av vedtaket. Da dette er et stort antall enkelthenvendelser, har jeg valgt å ikke trekke disse inn i oppgaven, men anvende begrenset plass. Dette for å gi en forståelse av at henvendelsene muligens ikke bare er i Jehovas vitners favør, men også i favør av Statsforvalterens avgjørelse. Det vil derfor vitne om et kløftet syn i Statsforvalterens avgjørelse.

8.2.1. Uenighet i Statsforvalterens avgjørelse

I vedtaket gjorde Statsforvalteren det kjent, etter gjennomført undersøkelse, at Jehovas vitners eksklusjonspraksis strider med trossamfunnsloven § 2 andre ledd og § 6 første ledd

(Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 3). Det legges tre elementer til grunn for Statsforvalterens avgjørelse om nekting av tilskudd til Jehovas vitner; 1) praksisen kan medføre press til å bli værende – hindring i retten til fri utmelding, 2) eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere – en krenkelse av barns rettigheter, 3) utestenging, sosial isolering av udøpte mindreårige (udøpte forkynnere) – en krenkelse av barns rettigheter (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 4-5). Disse vil presenteres nedenfor og diskuteres.

8.2.2. Praksisen kan medføre press til å bli værende

Ut fra Statsforvalterens tolkning av Jehovas vitners egne publikasjon, *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*, tolker hun at medlemmer som trekker seg fra trossamfunnet vil bli behandlet som ekskluderte medlemmer. Statsforvalteren mener konsekvensen av å bli ekskludert, og å trekke seg, er at man ikke får ha noen form for kontakt med familie og venner i menigheten. Slik praksis, mener hun, kan medføre press til å bli værende i menigheten (Statsforvalteren, 2022a, s. 3). Endsjø er uenig med Statsforvalteren. Han mener Jehovas vitner har rett til å ekskludere medlemmer som ikke lever etter trossamfunnets krav og regler, etter trosfriheten. I dette, legger han vekt på at Jehovas vitner ikke hindrer retten til fri utmelding (Larsen, 2022). Stålsett er uenig i Endsjø's ytringer. Han mener på den andre siden at Jehovas vitner vil slite med å overbevise departementet, om at de hverken presser eller tvinger medlemmer til å bli eller fortsette å være del av Jehovas vitner (Gilje, 2022a). Stålsett anser praksisen som en systematisk utfrysning. Å true medlemmer med å ikke få møte eller ha kontakt med sin familie, mener Stålsett er en metode for hindring av fri utmeldelse. Dette, mener han, kan gi store psykososiale skadevirkninger (Gilje, 2022a). Jurist og menneskerettighetseksper, Høstmælingen stiller seg på lik linje med Stålsett. Han mener konsekvensene medlemmer i Jehovas vitner står foran dersom de vurderer å trekke seg, i realiteten vil være en nektelse av fri utmelding (Gilje, 2022a).

I læreteksten heter det at dersom en person velger å trekke seg, vil personen bli behandlet på samme måte som et ekskludert medlem (JV, 2019, s. 152-153). I forhold til hvordan ekskluderte behandles forklarer læreteksten at trofaste brødre og søstre skal slutte å omgås den ekskluderte (JV, 2019, s. 152). Dette mener Pedersen ikke er riktig i forhold til hvordan teori utøves i praksis. Ifølge han er det opptil ens personlige religiøse samvittighet hvorvidt kontakt skal kuttes helt eller begrenses (Pedersen, 2022a, s. 10). Han forklarer at personer står helt fritt til å forlate trossamfunnet dersom man måtte ønske det. Det skal være et bevisst og personlig valg som ingen skal hindre dem i å gjøre (Pedersen, 2022a, s. 12). Pedersen

argumenterer derfor for at Statsforvalteren ikke kan straffe trossamfunnet som helhet fordi praksisen baseres på enkeltmenneskers frie vilje og handling (2022a, s. 16).

I denne saken løftes nettopp denne kompleksiteten og spenningen mellom læretekstens fremstilling og Pedersens fremstilling. Læreteksten fremmer på sin side et ideal om hvordan praksis burde utøves, mens Pedersen på den andre siden argumenterer for at læretekstens ideal ikke blir utøvet i praksis. Som tidligere nevnt i kapittel fem, er læreteksten en internasjonal tekst som har blitt produsert i USA. Det løftes derfor spørsmål om læreteksten kan være representativt for trossamfunnet i Norge, dersom læreteksten er basert på organisasjonen i USA. Ifølge Pedersen virker læreteksten å ikke være representativ i den forstand at praksisen som fremmes i publikasjonen ikke samsvarer med hvordan praksisen utøves innad i det norske trossamfunnet. Religionsviter Hege K. Ringnes og Helje K. Sødal påpeker derimot at personer innenfor Betel-familien i Norge står for oversetting, trykk og distribusjon av litteratur fra Jehovas vitners hovedkontor i USA (2009, s. 34), mens *Vakttårnets* publikasjoner har lik design og innhold verden over (2009, s. 24). Med utgangspunkt i dette vil publikasjonene fra Vakttårnet forsøke å være representative for Jehovas vitner i hele verden. Det betyr at alle som er medlem av Jehovas vitner bruker samme publikasjoner for å forstå trossamfunnets lære og praksis. Dette understreker derimot ikke at alle Jehovas vitners trossamfunn over hele verden utøver praksisen slik det legges frem i publikasjonene. Ringnes og Sødal trekker også frem at det kun er Det styrende råd som kan tolke læremessige spørsmål. Alle medlemmer av Jehovas vitner skal derfor følge alt som publiseres av Det styrende råd gjennom Vakttårnets publikasjoner (2009, s. 36). Med utgangspunkt i dette, kan det virke som Jehovas vitner over hele verden skal lære og praktisere det samme. Altså, det hovedorganisasjonen i USA trekker frem, skal praktiseres og utøves av alle Jehovas vitner på internasjonalt nivå. På den andre siden skaper læretekstens og Pedersens fremstilling et skjevt og komplekst bilde av hvordan det norske trossamfunnets eksklusjonspraksis faktisk utøves, og hvorvidt den pålegger medlemmer press til å bli værende i samfunnet. Ringnes og Sødal gir uttrykk for at alle skal lære og praktisere trossamfunnets religiøse overbevisning likt på internasjonalt nivå, men Pedersen mener dette ikke er tilfellet i Norge fordi hans fremstilling ikke samsvarer med organisasjonens publikasjon.

Tidligere vitne Jan Frode Nilsen deler egne subjektive erfaringer om praksisen. Ifølge han vil ikke familiebandene fortsette etter en eksklusjon. Han mener derfor ledelsen i Jehovas vitner lyver åpenlyst når de argumenterer for at familieband fortsetter selv ved eksklusjon (Paulsen, 2022b). Rolf Furuli, tidligere vitne, stiller også spørsmål ved Pedersens fremstilling av

praksisen. Etter å ha vært eldste i Jehovas vitner, mener Furuli at alle familieband, utenom de man bor med, blir fullstendig kuttet. Den ekskluderte skal ikke hilses på eller snakkes med, men behandles som den ikke eksisterer forteller Furuli (2021, s. 2). Her viser tidligere medlemmer også ulike fremstillinger. Furuli mener familiebandene til de man bor med fortsetter, men ikke ved annen familie. Nilsen forteller på sin side at familiebandene ikke fortsetter. Det er derimot uvisst om Nilsen mener familiebandene som familie generelt eller om han mener familien man bor med. Dersom jeg tar utgangspunkt i det Nilsen eksplisitt forteller, vil altså ingen familieband fortsette etter en eksklusjon. Dette vitner igjen om Nilsens og Furulis fremstillinger som forskjellige og derfor ikke i samsvarer om hvordan praksisen utøves.

Ved å trekke inn tidligere vitners subjektive erfaring og forståelse av hvordan praksisen utøves, skaper dette et enda mer komplekst bilde av praksisen. Læreteksten fremmer et ideal, Pedersen fremmer et annet, og tidligere vitner fremmer deres ulike forståelser. Utfra de ulike reaksjonene, kan vi se ulike påstander både om hvordan trossamfunnets praksis foregår, men også ulike påstander om praksisen hindrer retten til fri utmelding. Hva som faktisk skjer i praksis har jeg ikke belegg for å tolke eller kommentere, da jeg ikke har forsket på hvordan trossamfunnets praksis faktisk utøves. Spørsmålet som derimot reiser seg er; Hva vil det si å bli ekskludert og hvilke regelbrudd kan føre til eksklusjon?

Religionsviter George D. Chryssides, som har forsket på Jehovas vitner, forklarer at eksklusjon innebærer at enhver tilknytning til værende medlemmer blir brutt (2022, s. 39). Altså, konsekvensen av å bli ekskludert er at alle former for tilknytning til værende medlemmer brytes og ikke opprettholdes. Dersom ekskluderte medlemmer og de som velger å trekke seg blir behandlet på samme måte, vil det ifølge Chryssides forståelse bety at de som forlater Jehovas vitner mister all tilknytning til værende medlemmer. Ifølge sosiolog Andrew Holden har trossamfunnets teologi en dualistisk natur. Det innebærer forventinger hvor medlemmer i Jehovas vitner skal følge en streng asketisk kode (Holden, 2002, s. 26). Å følge en streng asketisk kode betyr at man har klare regler for hva som betegnes som rett og galt. Ringnes og Sødal trekker frem hvilke regelbrudd og grenser som kan føre til eksklusjon. Blant annet trekker de frem sex utenfor ekteskap, homoseksuelle handlinger, blodoverføring, abort, selvmord og avgudsdyrkelse m.m. Den mest alvorlige synden medlemmer kan utføre er «synd mot den hellige ånd». Ifølge Ringnes og Sødal betyr det at man kontinuerlig bryter Guds ord (2009, s. 47). Nevnte regler og grenser skal ifølge Holden være forstått og akseptert av alle individer som ønsker å gjennomføre dåp (Holden, 2002, s. 26).

Med dette som utgangspunkt fører det meg til spørsmål om hvem som kan døpe seg, altså for hvem må disse reglene og grensene være forstått og akseptert? Ifølge Pedersen praktiserer ikke Jehovas vitner barnedåp. Dette fordi ingen barn skal presses eller tvinges til å ta foreldres tro (Pedersen, 2022a, s. 6). I likhet med Pedersen, forklarer Chryssides at Jehovas vitner ikke praktiserer barnedåp. Han trekker derimot frem at trossamfunnet ikke har noen nedre aldersgrense for å kunne bli døpt (Chryssides, 2022, s. 99). Ringnes og Sødal påstår man vanligvis døper seg i tenårene. Det legges vekt på at valget skal være selvbestemt og innebære modenhet til å kunne forstå rekkevidden av valget (2009, s. 42). Med utgangspunkt i det Ringnes og Sødal trekker frem forstår jeg «rekkevidden av valget» som konsekvensene av å ikke følge trossamfunnets regler og krav, og konsekvens av en eventuell utmeldelse. Nilsen hevder i sitt debattinnlegg at flere barn under alderen 12 har blitt døpt i Jehovas vitner (Nilsen, 2022). Furuli mener det er problematisk at unge barn har mulighet til å bli døpt. Dette fordi de ikke fullt ut vil forstå konsekvensene av en eksklusjon eller konsekvensen ved å melde seg ut av trossamfunnet (Furuli, 2021, s. 3). Ifølge Pedersen kan kun dømte medlemmer bli ekskludert (Pedersen, 2022a, s. 25-26). Det betyr at de som ikke er et døpt vitne ikke kan ekskluderes.

Holden forklarer at trossamfunnet selv mener det ikke finnes noen gyldig grunn til å forlate trossamfunnet. Ifølge han, mener trossamfunnet at deres monopol på sannheten ikke tillater medlemmene å påstå at de kan finne frelse andre steder, eller at deres åndelige sult har blitt mettet. Å forlate samfunnet er det ultimate svik, fordi individet går frivillig inn i Satans verden (Holden, 2002, s. 150). Videre hevder Holden at det styrende råd ikke gjør forskjell på de som velger å forlate trossamfunnet frivillig og de som er ekskludert. Dersom det blir gjort kjent for menighetene at noen omgås den som har forlatt trossamfunnet eller en ekskludert, vil de bli avvist fra menigheten (Holden, 2002, s.163). Pedersen hevder derimot at «å melde seg ut av Jehovas vitner er et fritt og personlig valg og kan gjøres uten hindringer» (2022a, s. 12).

Med utgangspunkt i det som har blitt belyst, vil bare dømte medlemmer kunne ekskluderes, dette presiserer Pedersen. Hvor gamle de dømte medlemmene er, finnes det ingen klare kilder til. Ovenfor har det blitt fremmet at dømte medlemmer kan være alt fra voksne til barn under alderen av 12 år. Dersom barn under alderen av 12 år blir døpt i Jehovas vitner, betyr dette at barn også kan ekskluderes fra trossamfunnet, dersom barnet begår alvorlige synder og ikke angres. Det forstår jeg utfra Pedersens forklaring, hvor kun dømte medlemmer kan ekskluderes. Påstandene og fremstillingene trekker derimot frem at det tilhører konsekvenser både ved eksklusjon og valg om å trekke seg fra trossamfunnet. Ifølge Pedersen vil

konsekvensen kunne oppleves forskjellig, da det vil være et subjektivt og personlig valg om sosial kontakt skal begrenses eller kuttes helt. Fra tidligere vitners egen subjektive erfaring fremstår konsekvensen som at sosial kontakt kuttes helt. Pedersen presiserer derimot at trossamfunnet ikke hindrer medlemmer å trekke seg fra samfunnet. Dette er, ifølge han, et personlig og fritt valg. Holden mener på den andre siden at trossamfunnet ser det å trekke seg fra samfunnet som det ultimate svik. Dette viser igjen hvordan de ulike fremstillingen og påstandene ikke samsvarer.

I NOU 2013: 1 undersøkte Stålsett-utvalget sosiale følger av å gå ut av trossamfunn. Her vektla de at i grove tilfeller kan tros- og livssynssamfunn miste statlig støtte, dersom all sosial kontakt med familiemedlemmer og andre blir brutt etter trossamfunnets praksis og lære (NOU 2013: 1, s. 347). Prop. 130 L vektlegger derimot at tros- og livssynssamfunn skal kunne fastsette egne krav for medlemskap og framgangsmåte for inn- og utmelding. Dette begrunner de med retten til trosfriheten (Prop. 130 L, (2018-2019), s. 140). Videre understreker Prop. 130 L at staten ikke skal gripe inn i tros- eller livssynssamfunnets indre organisering eller virksomhet. Dersom tros- og livssynsfriheten til andres begrenses, kan staten gripe inn ((2018-2019), s. 49). Ifølge trossamfunnsloven § 2 skal «utmelding alltid kunne skje skriftlig» (2020, § 2 andre ledd). At noe skal kunne skje, betyr ikke eksplisitt at det må skje. Med utgangspunkt i dette, kan det se ut som trossamfunnsloven legger til rette for at tros- og livssynssamfunn selv kan velge framgangsmåte for hvordan utmelding kan skje. Dette vil være med på å styrke tros- og livssynssamfunns indre organisering og selvstyre. På den andre siden pålegger trossamfunnsloven også begrensninger for at det «alltid skal kunne skje skriftlig», noe som også setter visse begrensninger for tros- og livssynssamfunns selvstyre og indre organisering.

8.2.3. Eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere

Som vist til tidligere, kan døpte forkynnere være under 18 år. Disse blir da kalt for mindreårige døpte forkynnere, altså døpte medlemmer av Jehovas vitner. I forhold til eksklusjon av mindreårige døpte forkynnere, mener Statsforvalteren konsekvensen ved praksisen, hvor barn ikke får ha kontakt med nær familie og venner, kan oppleves som press eller tvang til ønsket oppførsel hos barnet. Konsekvensen av ikke-ønsket oppførsel, anser Statsforvalteren som en form for straff (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 5). Endsjø mener slik praksis kan være i strid med religionsfriheten og mulig gi grunn til nekting av tilskudd. På

den andre siden er han derimot usikker på hvordan de ulike partene balanseres menneskerettslig, og om det derfor kan gi grunn til nekting av tilskudd (Larsen, 2022).

Ifølge Hilde Langvann, daglig leder i Hjelpeskilden, har hun selv møtt en 13-åring som har blitt ekskludert fra trossamfunnet. Hun avviser derfor idéen hvor Jehovas vitner hypotetisk åpner for eksklusjon av mindreårige. Langvann mener ungdommer fra 15 til 18 år stadig rammes av eksklusjonspraksisen (Langvann, 2022). Furuli mener på den andre siden at eksklusjon av mindreårige ikke er en utbredt praksis, men erkjenner at trossamfunnet har ekskludert en 13-åring (Furuli, 2022). Ifølge Gilje og Mjølunesets nyhets sak mener Jehovas vitner, barn som døpes er modne nok til å forstå trossamfunnets konsekvenser. Døpte barn er altså klar over hvilke regler som skal følges, og dersom disse brytes, og man ikke angrer, vil man risikere å bli utstøtt (Gilje og Mjøluneset, 2022). Pedersen påpeker at, et døpt vitne uansett alder, som gjør det til vane å bryte bibelens moralnormer og ikke angrer, vil bli ekskludert. Han vektlegger at det bare er de religiøse båndene som opphører, ikke familiebandet til de man bort med (Pedersen, 2021, s. 1-2).

Til tross for at Pedersen hevder at dåpen skal være et personlig og selvbestemt valg, mener Furuli at det kan være problematisk om barn som ikke er modne nok gjennomgår dåp. For det første mener Furuli at barn på grunn av sin umodenhet kan begå alvorlige synder, og dermed risikere eksklusjon. For det andre mener han at et døpt barn ikke fullt ut vil forstå hva hen gjør når en gjennomfører dåp. Han diskuterer at dette kan resultere i ønske om å forlate menigheten som voksen, men konsekvensen vil være å bli behandlet som et ekskludert medlem. Altså, bli skydd av alle vitner bortsett fra de man bor med (Furuli, 2021, s. 3). Langvann hevder at trossamfunnet bruker teknikker for å få barn til å døpes i ung alder. Hun mener trossamfunnet forteller barn at dommedagen nærmer seg. Dersom barna ikke er på rett side, vil de utslettes av Gud. Dette mener Langvann kan anses som press overfor medlemmer til å bli værende i samfunnet (Langvann, 2022). «Å være på rett side» forstår jeg som at barna er døpt, og derfor på Jehovas side. Furuli er ikke enig i Langvanns teori, om at trossamfunnet bruker teknikker for å få barn til å døpes i ung alder. Han mener dåpen alltid har vært motivert av kjærlighet til Gud. Derimot forteller Furuli at Langvann har et poeng i at man kan føle seg presset til å bli værende i trossamfunnet (Furuli, 2022).

Ifølge Gilje og Mjøluneset sin nyhetsartikkel er Statsforvalterens forståelse av trossamfunnsloven § 6 at loven skal beskytte alle barn, også barn trossamfunnet selv vurderer som modne tenåringer. I artikkelen kommer det frem at Pedersen mener avgjørelsen, altså

nekting av tilskudd på grunn av krenkelse av barns rettigheter, ignorerer barns rett til trosfrihet. Statsforvalteren begrunner avgjørelsen med at det kun gjelder krav om tilskudd, ikke hvordan trossamfunnet operer i Norge eller hvordan de velger å utøve sin tro. Derfor er det ikke et brudd på religionsfriheten, hevder Statsforvalteren (Gilje og Mjøluneset, 2022).

Sosiolog Ingvill T. Plesner gir uttrykk for at trosfriheten som menneskerett, skal gi vern mot at staten eller andre fratrukker mennesker den grunnleggende frihet til å tro. Trosfriheten skal sikre at alle kan uttrykke og praktisere sin tro eller livssyn, så sant det ikke krenker andres menneskerettigheter (Plesner, 2016, s. 93). Ifølge Plesner setter menneskerettighetene grenser for statens handlingsfrihet. På samme tid pålegger menneskerettighetene staten en forpliktelse overfor innbyggerne (Plesner, 2016, s. 94). Videre diskuterer Plesner at retten til å uttrykke og utøve ens tro eller livssyn i enkelte tilfeller kan begrenses. Retten til trosfrihet må derfor noen ganger veies mot andre rettigheter og friheter (Plesner, 2016, s. 96). NOU 2013: 1 legger særlig vekt på barns tros- og livssynsfrihet (NOU 2013: 1, s. 20). I lovforslaget legger både Stååsett-utvalget og Barne- og familiedepartementet særlig vekt på at tilskudd skal kunne nektes, dersom det forekommer vedvarende og vesentlige brudd på lover som skal beskytte barns interesser og rettigheter (NOU 2013: 1, s. 424; Prop. 130 L, (2018-2019), s. 185). I FN's barnekonvensjon heter det «Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomhet, meningsyttringer eller tro» (1989, art. 2 andre ledd). I forhold til Endsjøs usikkerhet om hvordan de ulike partene balanseres menneskerettslig, kan det utfra både Plesner, NOU 2013: 1, Prop. 130 L og FN's barnekonvensjon gi grunn til å tro at vektlegging av barns rettigheter særlig beskyttes. Videre kan det gi grunn til å tro at barns rettigheter vil vektes høyere enn trosfriheten. Særlig om det finnes belegg eller bevis for at et trossamfunn faktisk krenker barns rettigheter. Om Jehovas vitners praksis faktisk krenker barns rettigheter har ikke jeg belegg for å svare på.

Med utgangspunkt i de ulike påstandene, forståelsene og fremstillingene kan man se at det ikke finnes en klar fremstilling av hvordan Jehovas vitners eksklusjonspraksis overfor dømte mindreårige faktisk utøves, og om det kan oppleves som press til å bli værende. Heller ikke kan man konkludere om praksisen krenker barns rettigheter. Det som derimot er interessant, er nettopp disse ulike påstandene, forståelsene og fremstillingene. Aktørene i saken har alle sine formeninger og tanker om hvordan praksisen foregår. Selv har både Pedersen som styremedlem i Jehovas vitner og trossamfunnets læretekst forskjellige meninger om hvordan teorien utøves i praksis. Tidligere vitner har sine subjektive erfaringer, og Langvann, som

jobber med barn og voksne som er produkt av slike praksiser, har sine subjektive meninger og forståelser. Det vitner derfor om et kløftet syn i trossamfunnets lære og praksis, samt om det i hele tatt faktisk krenker barns rettigheter.

8.2.4. Utestenging, sosial isolering av udøpte mindreårige

Etter Statsforvalterens undersøkelse forsto hun at udøpte forkynnere som begår alvorlige synder kan utestenges fra menighetens fellesskap (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 5). Ifølge Pedersen vil barn som ikke er døpt (udøpte forkynnere) ikke kunne ekskluderes. Det er kun døpte medlemmer som kan ekskluderes (Pedersen, 2022a, s. 25-26). Statsforvalteren mener på sin side at utestenging fra menighetens fellesskap kan anses som negativ sosial kontroll. Hun hevder den sosiale isolasjonen fungerer som en form for straff mot barnet. Dette anser hun som en krenkelse av barns rettigheter etter trossamfunnsloven § 6 (Statsforvalterens vedtak, 2022a, s. 5).

I læreteksten presiseres det dersom den udøpte forkynneren ikke angrep etter å ha begått en alvorlig synd, vil barnet betraktes som en verdslig person. Medlemmene i menigheten vil da være forsiktig med å omgå barnet (JV, 2019, s. 155). Pedersen er igjen uenig med hvordan trossamfunnets læretekst fremmer praksisen. Ifølge Pedersen, vil en som er godkjent som udøpt forkynner kunne delta i trossamfunnets forkynnelsesvirksomhet, men hen er derimot ikke anerkjent som et innviet og døpte Jehovas vitne. Dersom han eller henne ikke får være en udøpt forkynner lenger, vil ikke menigheten unngå personen. Dette fordi hen aldri var et døpt vitne i utgangspunktet (Pedersen, 2022a, s. 28). Videre argumenterer Pedersen for at barnet på ingen måter blir sosialt isolert dersom det ikke lenger er anerkjent som udøpt forkynner. Barnet kan fortsatt gå på menighetsmøter med familien, og kan omgå andre i menigheten. På den andre siden kan den sosiale omgangen begrenses, dersom barnet eller ungdommen skulle drive med aktiviteter som kan være skadelig for andre. De som blir påvirket av ungdommens skadelige oppførsel, tar altså personlige valg om den sosiale omgangen skal begrenses (Pedersen, 2022a, s. 28).

Stålsett mener utestengingsmekanismer kan være svært skadelig for personene det rammer (Stålsett, 2020, s. 65). FNs barnekonvensjon stadfester at partene «anerkjenner ethvert barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling» (1989, art. 27 første ledd). Dersom barn blir sosialt utestengt, og ikke får ha kontakt med venner og annen nær familie, kan det gi grunn til å tro at barnets sosiale

utvikling begrenses. Dette vil kunne være i strid med FNs barnekonvensjon art. 27. NOU 2013: 1 understreker at støtteordningen som sanksjonsmulighet ikke vil være tilstrekkelig for å sikre barns rettigheter innen et tros- og livssynssamfunn (NOU 2013: 1, s. 347). Fordi Statsforvalteren forstår Jehovas vitners praksis som en krenkelse av barns rettigheter, og at de på bakgrunn av dette nekter tilskudd og trekker tilbake registrering, kan det gi grunn til å tro at praksisen vil fortsette uten statens mulighet for tilsyn. Slik Stålsett-utvalget påpeker, vil nekting av tilskudd og tap av registrering ikke kunne sikre barns rettigheter innen tros- og livssynssamfunn. Det kan føre til at uheldige praksiser som inkluderer barn, og krenker deres rettigheter og frihet, ikke vil bli fanget opp av staten, men praktiseres bak lukkede dører.

Pedersen viser igjen hvordan læreteksten skiller seg fra hvordan det faktisk utøves i praksis. Både innad i trossamfunnet og organisasjonen finnes det uenigheter rundt hvordan deler av læretekstens teoretiske fremstilling av praksis utøves i virkeligheten. Statsforvalteren har som sagt basert avgjørelsen på undersøkelse av blant annet trossamfunnets læretekst, *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*. Pedersen hevder tydelig at læreteksten ikke er representativ for hvordan teorien praktiseres. Dersom man tar det i betraktning, vil Statsforvalterens undersøkelse kunne være en feil forståelse av trossamfunnets praksis. Det kan gi grunn til å tro at det kunne vært mer gunstig å basere avgjørelsen på undersøkelser gjort innad i trossamfunnet. Da ved å se på hvordan praksisen faktisk utøves. På den andre siden kan det tenkes at dersom trossamfunnet ble undersøkt for en praksis som var i strid med loven, ville praksisen blitt praktisert annerledes dersom Statsforvalteren ville vært til stede. At Statsforvalteren ikke har undersøkt trossamfunnets praktisering, men heller trossamfunnets publikasjoner, kan føre til spenninger og spørsmål når saken står for retten. Hvordan saken utvikler seg og hva utfallet blir da saken skal opp for retten, er hverken mulig å forutse eller gi hypoteser om.

8.2.5. Kan utviklingen og utfallet av saken påvirke andre tros- og livssynssamfunn?

Ovenfor forklarte jeg at man ikke kan vite hvordan saken vil utvikle seg eller hva utfallet av saken blir. Her har Endsjø, Langvann og Joys allerede trukket noen slutninger. Ifølge Endsjø, kan saken få konsekvenser for finansieringen til flere tros- og livssynsamfunn. Han mener «negativ sosial kontroll rettet mot barn» vil kunne føre til at andre trossamfunn mulig kan miste statlig tilskudd. Dette begrunner han med at flere trossamfunn har strenge regler for kjønn, påkledning og seksualitet overfor mindreårige medlemmer (Gilje, 2022d). Langvann mener på den andre siden at det ikke er noe automatikk i dette, altså at saken vil utløse

konsekvenser for andre trossamfunn. Dette begrunner hun i at saken oppsto fra klager som ble innsendt til Statsforvalteren. Generalsekretær i samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL), Ingrid R. Joys stiller seg bak Langvann. Hun påstår denne saken er et spesielt tilfelle, hvor vedtaket hverken er et angrep på religionsfriheten eller foreldre retten (Gilje, 2022d).

Ifølge Langvann og Joys kan det virke som denne hendelsen ikke vil ha noen konsekvenser for andre tros- og livssynsamfunn i Norge. Dette begrunner de med at det er både et spesielt tilfelle, og at det har bakgrunn i en klagesak. På den ene siden kan det gi grunn til å tro at utfallet av denne saken vil kunne resultere i flere innsendte klager, som videre kan resultere i konsekvenser for flere tros- og livssynssamfunn. Dette vil derimot avhenge av sakens utfall. Dersom saken ender i samsvar med Statsforvalterens avgjørelse, kan det gi grunn til å tro at det vil sendes inn andre klagesaker. På den andre siden, vil denne hendelsen ikke resultere i konsekvenser for andre tros- og livssynssamfunn dersom det ikke sendes inn klager til Barne- og familiedepartementet eller Statsforvalteren. Det virker derfor ut fra Langvann og Joys hypoteser, at slike konsekvenser og undersøkelser kun kan utløses dersom det ligger klager til grunn. Med det som utgangspunkt, vil det da si at Statsforvalteren eller Barne- og familiedepartementet ikke fører tilsyn med tros- og livssynssamfunn så lenge det ikke blir sendt inn klager. Dersom dette stemmer, vil tros- og livssynssamfunn som har strenge regler overfor barn kunne gå under raderen. Altså, slike praksiser vil kunne gå ubemerket og dermed ikke utsettes for konsekvenser av staten og myndighetene. Da vil, slik Endsjø forteller, praksiser som oppleves som «negativ sosial kontroll rettet mot barn» ikke få konsekvenser for tros- og livssynssamfunn.

8.3. Hva kan denne saken fortelle om forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge i dag?

Da Stålsett-utvalget var i gang med å utbedre et nytt lovforslag til en mer helhetlig tros- og livssynspolitik, fremmet de forståelsen av et Norge som hadde gått fra å være et samfunn med streng styring av tro og religiøs tilhørighet til nå å være et samfunn med større aksept for tro- og livssynsmangfold (NOU 2013: 1, s. 18). Ifølge den britiske religionssosiologien Eileen Barker har lovverk i vestlige demokratier en tendens til å muliggjøre praktisering og tro for minoritetsreligioner, dersom de oppfører seg etter loven (Barker, 2021, s. 1). I forkant av utviklingen av en ny helhetlig tros- og livssynspolitik, ga teologen Schmidt uttrykk for at den norske stat virket motvillig til å bruke den økonomiske støtten som middel for å utøve press eller begrense trossamfunns autonomi (Schmidt, 2011, s. 147). Kort tid etter ble nytt

lovforslag fremmet av Stålsett-utvalget. Schmidt hevdet da at staten ikke hadde rett til å styre tros- og livssynssamfunn, dersom den økonomiske støtten ble forstått som en kompensasjon for «skjult kirke-skatt». Dette mente hun ville være en uberettiget innskrenking av religionsfriheten (Schmidt, 2015, s. 220). Kirkehistorikeren Ingunn Breistein mente derimot at det ville være nærliggende av staten å sette visse krav til mottakere av den økonomiske støtten (Breistein, 2013, s. 322-324). På sikt mente Schmidt, dette ville kunne føre til større styring av staten overfor tros- og livssynssamfunn. Da vil den økonomiske støtten brukes som styringsinstrument for sikring av tros- og livssynssamfunns praksis ikke strider med samfunnsverdier (Schmidt, 2015, s. 235).

I NOU 2013: 1, ble det fremmet fem ulike hovedmodeller for forhold mellom stat og religion. Modellen *Staten støtter alle livssyn og styrer (lett) alle livssyn – livssyn som et velferdsgode*, fremmer oppfatningen om at religion og livssyn bidrar til realisering av viktige verdier for å kunne få støtte. Samtidig begrunner modellen at religion og livssyn kan være grobunn for konflikt og derfor må kontrolleres. Da vil den økonomiske støtten kunne fungere som styringsinstrument, slik at ønsket resultat oppnås (NOU 2013: 1, s. 90). Konsekvensen av en slik modell vil kunne føre til svekket verdi av religionsfrihet dersom uttrykk for religion og livssyn ikke realiserer ønskede verdier (NOU 2013: 1, s. 92).

Etter at Statsforvalteren i 2021 fikk innsendt et par klager fra tidligere medlemmer om kritikkverdige forhold i Jehovas vitners eksklusjonspraksis, gikk Statsforvalteren gjennom en undersøkelse av Jehovas vitners egne redegjørelser og publikasjoner. Dette viser hvordan Statsforvalteren går inn i trossamfunnets lære og tro, og fører tilsyn med at trossamfunnet oppfører seg etter loven. Tolkningen Statsforvalteren gjorde utfra trossamfunnets publikasjoner, altså at deres eksklusjonspraksis og utmelding ikke var i tråd med trossamfunnsloven, førte til vedtak om nekting av statstilskudd.

Med utgangspunkt i hendelsen, kan det virke som NOU 2013: 1 sin hovedmodell har blitt modell for forhold mellom statlig styring og religioners autonomi. Statsforvalterens vedtak har, slik Schmidt så tendenser til, blitt instrument for styring fordi ønskede verdier eller ønsket oppførsel ikke er oppnådd. Dette har ført til at den økonomiske støtten har blitt et resultat av styringsinstrument. Modellen fra NOU 2013: 1 forklarer at på grunn av at religion kan være grobunn for konflikt må den kontrolleres, derimot kan dette svekke verdien av religionsfrihet (NOU 2013: 1, s. 92). Statsforvalterens vedtak har blitt et dokument for handling. Dokumentet gjør at trossamfunnet, Jehovas vitner ikke lenger kan kreve økonomisk

tilskudd fra staten. Dette viser, slik NOU 2013: 1 peker på, hvordan staten kontrollerer tros- og livssynssamfunn som har konfliktfylte praksiser som må endres til ønsket resultat. Vedtaket og den økonomiske støtten blir derfor, med utgangspunkt i denne hendelsen, et produkt av statens behov for å kontrollere at tros- og livssynssamfunn i Norge opptrer etter loven og etter ønsket resultat som gagnar samfunnet og enkeltindivider. Talsperson for Jehovas vitner Fabian Fond mener denne saken er et faresignal for religionsfriheten og menneskerettigheter i Norge (Gilje, 2022g). I tråd med NOU 2013: 1, kan modellen hvor staten styrer over tros- og livssynssamfunn kunne føre til en svekket verdi av religionsfriheten (NOU 2013: 1, s 92), noe Fond peker på nettopp gjennom denne saken.

Etter vedtaket til Statsforvalteren i Oslo og Viken i januar 2022 fikk Jehovas vitner mulighet til å klage. I klagen påstår Pedersen at Statsforvalterens tolkning av hvordan trossamfunnets praksis utøves ikke er riktig, og viser deretter til eksempler på hvordan praksisen faktisk utøves. Dette er et eksempel på hvordan dokumenter ikke bare er til for at staten skal styre over befolkningen, eller et trossamfunn i dette tilfellet, men at dokumenter også kan være redskap for befolkningen eller trossamfunnet til å virke tilbake på de sakene myndighetene har igangsatt (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 233). I forhold til reguleringsvirksomhetstanken religionsviteren Helge Årsheim påpeker, kan man se eksempel på Statsforvalterens behov for kontroll og tilsyn med trossamfunnet gjennom å tolke trossamfunnets egne publikasjoner. Ifølge Årsheims forståelse av trossamfunnsforskriften § 10, kan Statsforvalteren be om å få utlevert blant annet læredokumenter, liturgiske tekster, interne praksiser m.m. Utfra dette, vil trossamfunnet ikke kunne skjule noe for forvaltningen dersom innholdet er av betydning for vurderingen av om det skal nektes tilskudd (Årsheim, 2021, s. 113). Som vist til, forsøker Pedersen på vegne av Jehovas vitner å overbevise Statsforvalteren og argumentere for hvorfor trossamfunnet burde få beholde den økonomiske støtten. Dette mener Årsheim er utfallet av lovendringen. Nå vil tros- og livssynssamfunn måtte overbevise myndighetene om at de fortjener den årlige statsstøtten. De kan ikke lenger vise til trosfriheten og andre menneskerettigheter for å verne seg mot inngripende regulering og kontroll av myndighetene (Årsheim, 2021, s. 115). Nettopp slik Pedersen forsøker å gjøre, altså overbevise Statsforvalteren om at trossamfunnets praksis ikke bryter eller strider med trossamfunnsloven. Her vil Statsforvalteren selv kunne bruke sin skjønnsmessige verdivurdering som grunnlag for om statstilskuddet skal nektes eller ikke.

Da Statsforvalteren og Barne- og familiedepartementet hadde gjennomgått Pedersens klage, ble det gjort kjent at klagen ble avvist og vedtaket ble stadfestet. I forhold til det Årsheim

trekker frem, kan dette være et eksempel på hvordan trossamfunnet ikke har klart å overbevise myndighetene om at de er verdige den årlige støtten (2021, s. 115). Dette førte videre til varsel om tap av registrering. I varselet ble Jehovas vitner bedt om å endre forhold som brøt med loven, dersom forholdene var vedvarende ville de risikere å bli fratatt registreringen (Statsforvalterens varslingsbrev, 2022, s.2). Her kan man se et tydelig eksempel på hvordan registreringen fungerer som styringsinstrument. Nettopp fordi Statsforvalteren forsøker å gripe inn i trossamfunnets lære og praksis, ved å si at dette må endres dersom de ønsker å være et registrert trossamfunn. Dersom man ser dette i lys av det Stålsett-utvalget pekte på med den statlige støtten som styringsinstrument, kan dette videreføres til registreringen. Å frata et trossamfunn registreringen, fordi dets praksis og lære ikke samsvarer med loven, vil kunne begrense trossamfunnets autonomi og selvstyre. Dette vil kunne føre til svekkelse av religionsfrihetens verdi (NOU 2013: 1, s. 92). I Sæterhaugs svar til varsel om tap av registreringen, gjorde han det klart at Jehovas vitner ikke kom til å endre de forhold Statsforvalteren mente brøt med loven (2022, s. 4). På den andre siden kan man se eksempel på hvordan trossamfunnet forholder seg til trosfriheten, og dermed sikre samfunnets autonomi. Altså, ved å selv velge hvordan deres religiøse overbevisning skal utøves i praksis og hvordan dette skal formidles til medlemmer styrker deres indre selvstyre og autonomi i samfunnet. Jehovas vitner går imot statens ønske om å endre praksis, men begrunner sitt svar i trosfriheten, som dermed øker deres selvstyret til å bestemme hvordan deres lære og praksis skal utøves.

Ifølge Asdal og Reinertsen har dokumenter en type makt og styring som kan virke på andres frihet til å handle (2020, s. 233). Statsforvalterens vedtak om tap av registrering styrker tanken om dokument som styringsinstrument. Det viser også hvilken type makt dokument har. Fordi trossamfunnet ikke ønsker å endre sin praksis og lære, avgjør dokumentet og personene bak dokumentet at registrering skal fratras trossamfunnet. I lys av denne hendelsen har dokumentet makt til å frata et trossamfunn både registrering, men også krav om tilskudd.

Årsheim forklarer at fordi det nye regelverket, altså trossamfunnsloven som trådte i kraft 01.01.21, inviterer til skjønsmessige vurderinger, gjør det at loven kan holde øye med og slå ned på blant annet upopulære praksiser og holdninger etter folkets normative mening (Årsheim, 2021, s. 115). Ifølge Årsheim er ikke loven lenger til for å gi trossamfunn krav på eller rett til likebehandling, men legger nå til rette for statens behov for kontroll. Han problematiserer at tros- og livssynssamfunn som mister tilskudd kan forsvinne ut av ordningen. Det kan føre til at hverken enkeltindivider eller tros- og livssynssamfunnets

rettigheter blir gjenstand for forvaltningens kontroll eller innsyn. Videre kan dette risikere å skape et polarisert tros- og livssynsfelt. Da vil man ha «godkjente» og «ulovlige» tros- og livssynssamfunn på hver sin side (Årsheim, 2021, s. 115). Dersom staten risikerer å skape et slikt skille mellom tros- og livssyn på grunn av behovet for kontroll og styring, vil dette kunne føre til begrepet den sosiolog og religionsviter Ališauskiené trekker frem i sin studie av Jehovas vitner i Litauen, «othering», på norsk andregjøring. Dersom Jehovas vitner blir gjenstand for en «ulovlig» religion, kan dette føre til en økende grad av negative holdninger og tanker om trossamfunnet fra det som oppfattes som den normative sosiale gruppen (Ališauskiené, 2023, s. 164).

Med utgangspunkt i saken mellom Statsforvalteren i Oslo og Viken og Jehovas vitner, kan man se hvordan staten har fått større styring og makt over tros- og livssynssamfunn. Staten og myndigheten har mulighet til å frata tros- og livssynssamfunn både krav om tilskudd, men også registrering. Dette fører også til konsekvenser innad i tros- og livssynssamfunn, som for eksempel tap av vigselsmyndighet og krav på egen gravplass. Staten kan derimot bare utøve denne makten og pålegge begrensninger dersom tros- og livssynssamfunn ikke opptrer i tråd med loven. På den andre siden ser man også hvordan tros- og livssynssamfunn opprettholder sin autonomi og selvstyre. Dette ved at de fortsatt kan utøve sin religiøse overbevisning og praksis, selv uten statlig tilskudd eller registrering som tros- eller livssynssamfunn. Dette viser at staten ikke har makt til å gripe inn i og endre tros- eller livssynssamfunns indre organisering og praksis. Derimot har staten makt til å påføre tros- og livssynssamfunn sanksjoner og konsekvenser dersom oppførsel ikke står i tråd med lovverket.

9.0. Avslutning

I denne masteroppgaven har jeg gjennom en dokumentanalyse sett nærmere på en stor mengde material tilknyttet hendelsen hvor Statsforvalteren i Oslo og Viken vedtok at Jehovas vitner skulle nektes statstilskudd for 2021. Materialet har bestått både av dokumenter som har blitt produsert samtidig som utviklingen av denne masteroppgaven. I introduksjonen presenterte jeg følgende problemstilling:

Hva skjedde da Jehovas vitner ble nektet statstilskudd for 2021, hvilke reaksjoner skapte det, og hva kan denne saken fortelle om forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge i dag?

Gjennom å presentere, analysere og diskutere oppgavens material har jeg i kapittel åtte forsøkt å besvare oppgavens problemstilling. Nedenfor vil jeg presentere oppgavens hovedfunn i tråd med problemstillingen.

9.1. Oppgavens overordnede funn

Første del av problemstillingen undersøker hvordan saken har utviklet seg fra Statsforvalterens første vedtak i januar 2022 til desember 2022. Som vist til i kapittel tre, Dokumentanalyse som metode og teoretisk perspektiv valgte jeg å avgrense materialet til desember 2022. I sakens utvikling har jeg presenter hvordan Statsforvalterens første vedtak har ført til klagebrev fra Jørgen Pedersen. Videre førte klagebrevet til Barne- og familiedepartementets stadfesting av Statsforvalterens vedtak. I tråd med trossamfunnsforskriften § 6 skal vurderingen om trossamfunns skal fratas registrering sendes som varsel til trossamfunnet. Slik utvikles saken videre hvor Statsforvalteren sendte varslingsbrev til Jehovas vitner om mulig tap av registrering. I Jehovas vitners svar til varslingsbrevet skal Statsforvalteren legge særlig vekt på om det iverksettes tiltak på de forhold som har ledet til nekting av tilskudd. Sæterhaug svar på vegne av trossamfunnet viste tydelig at det ikke ville iverksettes tiltak, som førte til Statsforvalterens vedtak om å frata trossamfunnet registrering. I tiden mellom Sæterhaugs svar og Statsforvalterens vedtak, ble det kjent i nettavisen til *Vårt Land* at Jehovas vitner saksøker staten for nekting av tilskudd, og mulig tap av registrering. Sakens utvikling har dermed gått fra dokumentveksling og brevveksling til å i fremtiden skulle opp for retten. Her avsluttes mitt material.

I andre del av problemstillingen undersøkte jeg hvilke reaksjoner som kom frem i lys av denne hendelsen med hovedfokus på nyhetsaker og debattinnlegg fra nettavisen *Vårt Land*. Blant disse reaksjonene sto blant annet tidligere vitner Jan Frode Nilsen og Rolf Furuli frem. Dag Øistein Endsjø og Sturla Stålsett delte også sine meninger, forståelser og påstander. Gjennom en dokumentanalyse og diskusjon kom jeg frem til at det ikke finnes enighet innad i trossamfunnet om hvordan trossamfunnets eksklusjonspraksis utøves. Her så jeg på hvordan både Jørgen Pedersen og Jehovas vitners egen publikasjon hadde ulike fremstillinger og forståelser av hvordan eksklusjonspraksisen fungerte. Gjennom oppgaven ble det tydelig at denne saken var preget av en kompleksitet og spenning mellom læreteksten og de ulike forståelsene. Pedersen var tydelig på at læreteksten, *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*, ikke samsvarte med hvordan trossamfunnets praksis faktisk ble utøvet. Både Nilsen og Furuli viste til uenigheter om hvordan praksisen fungerte. Konklusjonen til andre del av problemstillingen viser med dette som utgangspunkt at det ikke finnes noe enighet hverken innad eller utad om trossamfunnets praksis. Det finnes heller ikke enighet om trossamfunnet krenker barns rettigheter eller presser medlemmer til å bli værende i samfunnet. Oppgaven har trukket frem ulike subjektive erfaringer og meninger. Dette gjør at konklusjonen preges av ulike påstander, fremstillinger og forståelser som hverken kan si noe konkret om det ene eller det andre.

Tredje del av problemstillingen handler om hva denne saken kan fortelle om forhold mellom statlig styring og religioners autonomi i Norge i dag. Gjennom analyse og diskusjon pekte jeg på hvordan Statsforvalteren har et tydelig behov for kontroll over tros- og livssynssamfunn slik at uheldig praksis som bryter med menneskerettighetene ikke utøves. Statsforvalteren eller den statlige styringen har på mange måter sanksjoneringsrettigheter og muligheter overfor tros- og livssynssamfunn. Dette må samtidig ha grunnlag i lovverket. På samme tid har myndighetene vært med på å forme loven, noe som fører til en dobbelkobling til maktutøvelsen. Gjennom denne saken har jeg også trukket frem hvordan trossamfunnet, Jehovas vitner, nærmest har styrket sin indre organisering, selvbestemmelse og autonomi. Ved å vise til og begrunne trossamfunnets valg i religionsfriheten, viser trossamfunnet hvordan deres indre organisering ikke skal eller kan styres av staten og myndighetene. Jehovas vitner påtar seg derfor statens sanksjoner, men fortsetter å utøve trossamfunnets lære og praksis til tross for både nekting av tilskudd og tap av registrering. I lys av denne saken, kan man derfor se den store påvirkningen staten har på tros- og livssynsfeltet gjennom både trossamfunnsloven og trossamfunnsforskriften. På den andre siden viser det også statens begrensninger i forhold til utøvelse av makt. Dette gjennom at de ikke kan endre

trossamfunnets indre organisering, lære og praksis. De kan kun sanksjonere og påføre dem konsekvenser. Dette kan derimot føre til andregjøring og negative holdninger og forståelser av det som oppfattes som det normative samfunnet som Ališauskiené har påpekt. Det vitner derfor om sterk selvstyring og autonomi innad i tros- og livssynssamfunn. Som igjen legges til rette for i den grunnleggende menneskerettigheten, religionsfriheten.

9.2. Sakens utvikling etter desember 2022

Etter avgrensningen i materialet, altså etter desember 2022, har *Vårt Lands* nettavis publisert flere nyhetssaker og debattinnlegg. Det ble publisert flere kommentarer og reaksjoner til vedtaket om tap av registrering (Statsforvalterens vedtak, 2022b) og Jehovas vitners stevning mot staten. *Vårt Land* har også publisert nyhetssaker om hvordan saken har utviklet seg videre etter 22. desember 2022. Journalist Kristin A. Lien kunne 29. mars 2023 meddele at Jehovas vitner skulle møte Barne- og familiedepartementet til muntlig forhandling til uken. Forhandlingene skulle avklare hvorvidt trossamfunnet skulle få fortsette å utføre vielser (Lien, 2022). Etter vedtaket fra Statsforvalteren i Oslo og Viken om tap av registrering var en av konsekvensene tap av vigselsmyndighet. Journalist Morten M. Larsen forklarer i nyhetssaken «Dypt uenige om Jehovas vitners praksis» fra 1. april 2023 at Jehovas vitner hadde bedt Oslo tingrett om å innvilge en midlertidig forføyning i saken. For Jehovas vitner betyr det at de får beholde registrering som trossamfunn frem til retten skal avklare om Statsforvalterens vedtak om tap av registrering er gyldig senere i år. Staten klaget deretter på vedtak om midlertidig løsning, som er grunnen til den muntlige forhandlingen (Larsen, 2023).

28. april 2023 meddelte *Vårt Land* at Oslo tingrett hadde opphevet forføyningsskjennelsene (Gilje og Lien, 2023). Det betyr at Jehovas vitner ikke fikk beholde vigselsrett. Jehovas vitner var med dette nødt til å betale staten i overkant av 240.000 kroner i sakskostnader. Advokat for Jehovas vitner, Anders Ryssdal, var skuffet over Oslo tingretts avgjørelse, men ga uttrykk for at de så frem til å få saken vurdert av norske domstoler. Det kommer frem i nyhetssaken at rettsaken vil finne sted senere i år (Gilje og Lien, 2023). 12. mai 2023 publiserte *Dagens* nettavis artikkelen «Dato for rettssaken er klar» (Hammerstad, 2023). Datoen for rettssaken mellom Jehovas vitner og staten har blitt satt til å foregå i Oslo tingrett mellom 8 til 19 januar 2024 (Hammerstad, 2023).

I tiden etter min avgrensning av materialet har man, som vist over, sett at saken fortsatt har vært under utvikling. I tiden som kommer er jeg usikker på hvordan saken vil bli diskutert i

mediebildet. Når nyåret nærmer seg, tror jeg saken vil få stort fokus i mediebildet. Hvordan saken utvikler seg i retten vil bli interessant å følge med på. Spesielt interessant vil det være å se utfallet av saken i retten, noe som kan være et mulig forslag til videre forskning. Under vil jeg presentere forslag til videre forskning i tilknytning til saken mellom Jehovas vitner og Statsforvalteren i Oslo og Viken, som jeg i dette prosjektet har undersøkt.

9.3. Veien videre for forskningen

Gjennom oppgaven har jeg påpekt at saken fortsatt er under utvikling. Ved å begrense oppgavens materiale fra januar 2022 til desember 2022, har jeg undersøkt et begrenset utvalg av dokumenter. Avgrensningen av materialet har ført til at det bare er et utvalg av fremstillinger og forståelser om trossamfunnets praksis og utøvelse som har blitt presentert. Denne avgrensningen har ført til at viktige elementer ved saken ikke er omtalt i denne oppgaven. Jeg ønsker derfor å presentere noen idéer til videre forskning.

For det første kan det være både interessant og gunstig å forske på hvordan Jehovas vitners eksklusjonspraksis faktisk utøves. Det burde da legges vekt på forskning innad i trossamfunnet. Gjennom observasjoner innad i menighetene og intervju med tidligere og værende medlemmer vil man muligens få større innblikk i hvordan trossamfunnet både lærer om eksklusjonspraksis, hvordan det utøves og mulige konsekvenser og påvirkning av slik praksis. Et interessant aspekt ved å gjøre slik forskning er at man faktisk får se hvordan slik praksis utøves, fordi man forsker på noe virkelig. Det ville vært særlig interessant å se om slik forskning ville finne lignende funn som jeg har funnet i mitt prosjekt, eller om man finner helt andre perspektiver og fremstillinger. Dersom en slik forskning hadde funnet lignende funn som mitt prosjekt, vil det ikke være mindre viktig eller interessant for forskningsfeltet, snarere motsatt.

Annet forslag til videre forskning er å fortsette der denne oppgaven slutter. Her ligger det flere muligheter til å utforske hvordan saken har utviklet seg i etterkant av desember 2022. Med dette mener jeg å følge saken gjennom retten. Hvordan utvikler saken seg i og gjennom rettssystemet? Hvordan fremmes de ulike påstandene? Hvordan vektlegges påstandene? Hvordan vektlegges de ulike menneskerettighetene i retten? Hvordan vektlegges religioners autonomi i forhold til statlig styring? Kommer saken opp i Den europeiske menneskerettighetsdomstol? Disse spørsmålene er alle interessante utgangspunkt for videre forskning.

Et tredje forslag er å forske på om denne saken kan ha eller har fått konsekvenser for andre tros- og livssynssamfunn. Slik oppgaven har fremmet, mener Endsjø saken vil føre til konsekvenser for andre trossamfunn. Langvann og Joys er derimot uenig. Det vil også være gunstig å se saken i et internasjonalt perspektiv. Hvordan kan denne saken ses i lys av andre lignende saker? Hvilket utfall har andre lignende saker hatt, og hva vektlegges, står religionsfriheten høyere enn grunnleggende menneskerettigheter eller motsatt?

Min intensjon med denne oppgaven har vært å studere hvordan saken har utviklet seg, hvilke reaksjoner som har vokst ut fra saken og videre diskusjon om religioners autonomi og statlig styring. I introduksjonen fortalte jeg om min interesse for Jehovas vitner, samt at det finnes relativt lite forskning om trossamfunnet. Jeg håper noen andre tar på seg rollen som forsker og tilfører ny, spennende, interessant og diskusjonsverdig forskning, slik at forskning om Jehovas vitner og andre minoritetsreligioner vokser, og dermed tilfører mer kunnskap på feltet.

Referanser

- Ališauskienė, M. (2023) The Othering and Resilience of Jehovah's Witnesses in Soviet and Contemporary Lithuania. *Numen*, 70(2-3), s.163-183.
- Asdal, K. Og Reinertsen, H. (2020) *Hvordan gjøre dokumentanalyse – En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Barker, E. (2021) Fight, Flight, or Freeze? I Barker, E. og Richardson, J. (red). *Reactions to the Law by Minority Religions*. London: Routledge, s. 1-15.
- Barnekonvensjonen. (1989). Konvensjon om barnets rettigheter (20-11-1989). Lovdata.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8
- Breistein, I. (2013) En helhetlig tros- og livssynspolitikk – ønskelig og mulig? *Teologisk tidsskrift* 2: s. 314-336.
- Chryssides, G. D. (2022) *Jehovah's Witnesses – A New Introduction*. London: Bloomsbury Academic.
- Den nasjonale forskningsetiske komité. (2021) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Tilgjengelig fra:
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/> (Hentet 14. septemeber 2022)
- FN. (1966) Konvensjon om sivile og politiske rettigheter (16-12-1966). Tilgjengelig fra:
<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (Hentet 15. februar 2023).
- Furuli, R. (2021) Kommentarer til brev fra Jehovas vitner av 4. mars. 2021. Tilgjengelig fra:
<https://einnsyn.no/saksmappe?id=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FSaksmappe--972417793--5131--2020&jid=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FJournalpost--972417793--2020--5131--9--2021> (Hentet 12. november 2022).
- Furuli, R. (2022) Om dåp og eksklusjon av unge i Jehovas vitner, *Vårt Land*, 07. november.

- Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/11/07/om-dap-og-eksklusjon-av-unge-i-jehovas-vitner/> (Hentet 10. november 2022).
- Gilje, C. T. (2022a) Kan miste registreringen som trossamfunn, *Vårt Land*, 15. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/02/15/kan-miste-registreringen-som-trossamfunn-en-symboltung-avgjorelse/> (Hentet 23. august 2022).
- Gilje, C. T. (2022b) Myndighetene har fått nesten 2000 støtteskriv for Jehovas vitner, *Vårt Land*, 18. mars. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/05502420220318f1b3/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 23. august 2022).
- Gilje, C. T. (2022c) Statsforvalteren har sendt Jehovas vitner varsel om tap av registrering som trossamfunn, *Vårt Land*, 03. november. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/11/03/statsforvalteren-har-sendt-jehovas-vitner-varsel-om-tap-av-registrering-som-trossamfunn/> (Hentet 14. november 2022).
- Gilje, C. T. (2022d) Tilskuddsnekt til Jehovas vitner: – Staten har en god sak dersom den havner i retten, *Vårt Land*, 01. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/02/01/tilskuddsnekt-til-jehovas-vitner-staten-har-en-god-sak-dersom-den-havner-i-retten/> (Hentet 23. august 2022).
- Gilje, C. T. (2022e) Tror Jehovas vitner-saken kan få følger for flere trossamfunn, *Vårt Land*, 19. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/10/19/tror-jehovas-vitner-saken-kan-fa-folger-for-flere-trossamfunn/> (Hentet 31. oktober 2022).
- Gilje, C. T. (2022f) Jehovas vitner lar seg ikke presse, *Vårt Land*, 17. desember. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/05502420221217715f/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 12. februar 2023).
- Gilje, C. T. (2022g) Jehovas vitner saksøker staten, *Vårt Land*, 22. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/12/22/jehovas-vitner-saksoker-staten/> (Hentet 12. februar 2023).
- Gilje, C. T. og Mjølneset, M. (2022) Endelig avgjørelse: Mister statstilskudd, *Vårt Land*, 12. oktober. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/055024202210120eb5/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 31. oktober 2022).

Gilje, C. T. og Lien, K. A. (2023) Jehovas vitner får ikke beholde vigselfrett, *Vårt Land*, 28 april. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/05502420230428dfc4/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 13. mai 2023).

Hammerstad, B. O. (2023) Dato for rettsaken er klar, *Dagen*, 12. mai. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/02009420230512631f1f31ba3b476880429998fe373c68/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 13. mai 2023).

Holden, A. (2002) *Jehovah's Witnesses: Portrait of a Contemporary Religious Movement*. London: Routledge.

Jehovas vitner. (2019) *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*. Tilgjengelig fra: <https://www.jw.org/no/bibliotek/boker/Organisert-for-å-gjøre-Jehovas-vilje/> (Hentet 20. oktober 2022).

Jehovas vitner. (u.å.-a) *Eldste; eldre mann*. Tilgjengelig fra: <https://www.jw.org/no/bibliotek/boker/bibel-ordforklaringer/eldste-eldre-mann/>. (Hentet 6. desember 2022).

Jehovas vitner. (u.å.-b) *Hva bibelen lærer*. Tilgjengelig fra: <https://www.jw.org/no/hva-bibelen-laerer/sporsmal/hva-er-dap/> (Hentet 6. desember 2022).

Jehovas vitner. (u.å.-c) Kan en person «melde seg ut» av Jehovas vitner?. Tilgjengelig fra: <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/faq/melde-seg-ut/> (Hentet 6. desember 2022)

Knox, Z. (2018) *Jehovah's Witnesses and the Secular World – From the 1870s to the Present*. London: Palgrave Macmillan.

Langvann, H. (2022) Korrigering vedrørende ekskludering av mindreårige, *Vårt Land*, 29. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/10/29/korrigering-vedrorende-ekskludering-av-mindrearige/> (Hentet 31. oktober 2022).

Larsen, M. M (2022) Ekspert uenig i grunnlaget for å nekte Jehovas vitner støtte: Holder antakelig ikke mål, *Vårt Land*, 27. januar. Tilgjengelig fra:

- <https://www.vl.no/religion/2022/01/27/ekspert-uenig-i-grunnlaget-for-a-nekte-jehovas-vitner-stotte-holder-antakelig-ikke-mal/> (Hentet 23. august 2022).
- Larsen, M. M. (2023) Dypt uenige om Jehovas vitners praksis, *Vårt Land*, 1. april. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/0550242023040173bc/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 13. mai 2023).
- Lien, K. A. (2023) Jehovas vitner møter i retten denne uka, *Vårt Land*, 29. mars. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/05502420230329c8dd/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 13. mai 2023).
- Menneskerettsloven. (1950) Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller (4-11-1950). Lovdata. Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2 (Hentet 17. februar 2023)-
- Mjøluneset, M. (2022) Jehovas vitner klagar på statstilskotsnekt, *Vårt Land*, 01. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/03/01/jehovas-vitne-klagar-pa-statstilskotsnekt/> (Hentet 23. august 2022).
- Nilsen, J.F. (2022) Statsforvalteren diskriminerer ikke, *Vårt Land*, 22. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/03/22/statsforvalteren-diskriminerer-ikke/> (Hentet: 23. august 2022).
- NOU 2013:1. *Det livssynsåpne samfunn: En helhetlig tros- og livssynspolitik*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/eecd71cd8f2a4d8aabdf5a7742e96b4d/no/pdfs/nou201320130001000dddpdfs.pdf> (Hentet 23. august 2022)
- NRK (produsent). (2020) Jehovas vitner (sesong 1, episode 2). I Brennpunkt: *Guds utvalde*. <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt-guds-utvalde/sesong/1/episode/2/avspiller>
- Pang, X. (2019) Kan være grunnlag for å nekte statsstøtte, *Vårt Land*, 7. august. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2019/08/07/kan-vaere-grunnlag-for-a-nekte-statsstotte/> (Hentet 16. november 2022).
- Paulsen, H. C. (2022a) Jehovas vitner nektes statstilskudd for 2021, *Vårt Land*, 27. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/religion/2022/01/27/jehovas-vitner-nektes-statstilskudd-for-2021/> (Hentet 13. mars 2022).

- Paulsen, H. C. (2022b) Ekskludert medlem om statsstøttekutt: – Det er rørende og sjokkerende, *Vårt Land*, 29. januar. Tilgjengelig fra: <https://app.retriever-info.com/go-article/0550242022012943e2/null/archive/search?type=jwt> (Hentet 23. august 2022).
- Pedersen, J. (2021). Svar på spørsmål angående Jehovas vitners bibelske praksis. Hentet 12. november 2022.
<https://einnsyn.no/saksmappe?id=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FSaksmappe--972417793--5131--2020&jid=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FJournalpost--972417793--2020--5131--9--2021>
- Pedersen, J. (2022a). Deres ref: 2021/8021, nekting av statstilskudd for 2021. Tilgjengelig fra: <https://einnsyn.no/saksmappe?id=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FSaksmappe--974761319--6275--2022&jid=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FJournalpost--974761319--2022--6275--1--2022> (Hentet 12. november 2022.)
- Pedersen, J. (2022b) Statsforvalteren diskriminerer Jehovas vitner, *Vårt Land*, 19. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/03/17/statsforvalteren-diskriminerer-jehovas-vitner/> (Hentet 23. august 2022).
- Plesner, I. T. (2016). *Religionspolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Plesner, I. T. (2019) Sikre ny lov om tros- og livssynssamfunns minoriteters rettigheter?. *Kritisk juss*, 45(2), s. 57-65.
- Prop. 130 L. (2018-2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)*. Barne- og familiedepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-130-l-20182019/id2660940/?ch=1> (Hentet 7. september 2022).
- Ringnes, H. K. og Sødal, H. K. (2009) *Jehovas vitner – en flerfaglig studie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schmidt, U. (2011) State, Law and Religion in Norway. *Nordic Journal of Religion and Society*, 24 (2): 137-153.

Schmidt, U. (2015) Styring av religion: tros- og livssynspolitiske tendenser etter Det livssyns åpne samfunn. Teologisk tidsskrift, 4 (3): 218-236.

Statsforvalteren i Oslo og Viken. (2022a) *Nekting av statstilskudd for 2021*.

Nyhus, H. S. og Rasch-Engh, H. Tilgjengelig fra:

<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-oslo-og-viken/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/tros--og-livssynssamfunn/vedtak-jv.pdf> (Hentet 13. mars 2022).

Statsforvalteren i Oslo og Viken (2022) *Varsling om tap av registrering*. Rasch-Engh, H. og Skjømming, J. Tilgjengelig fra:

<https://einnsyn.no/saksmappe?id=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FSa ksmappe--974761319--16785--2019&jid=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FJournalpost--974761319--2019--16785--35--2022> (Hentet 7. februar 2023).

Statsforvalteren i Oslo og Viken (2022b) *Vedtak om tap av registrering*. Nyhus, H. S. og Rasch-Engh, H. Tilgjengelig fra:

<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-oslo-og-viken/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/vedtak-om-tap-av-registrering.pdf> (Hentet 7. februar 2023).

Sæterhaug, K. (2022). *Vedr varsel om tap av registrering – Jehovas vitner*. Tilgjengelig fra:

<https://einnsyn.no/saksmappe?id=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FSa ksmappe--974761319--16785--2019&jid=http%3A%2F%2Fdata.einnsyn.no%2Fnoark4%2FJournalpost--974761319--2019--16785--49--2022> (Hentet 7. februar 2023).

Stålsett, S. J. (2020) Tros- og livssynspolitikk mellom frihet og forventning: Jehovas vitner, demokratiske deltakelse og statsstøtte. *Kritisk juss*, 46 (1): 50-71.

Trossamfunnsforskriften. Forskrift om registrering av og tilskudd til tros- og livssynssamfunn, 18. desember 2020 § 6 om tap av registrering.

Trossamfunnsforskriften. Forskrift om registrering av og tilskudd til tros- og livssynssamfunn, 18. desember 2020 § 10 om Statsforvalterens undersøkelser.

Trossamfunnsloven. Lov om tros- og livssynssamfunn, 24. april 2020 § 2 om inn- og utmelding av tros- og livssynssamfunn.

Trossamfunnsloven. Lov om tros- og livssynssamfunn, 24. april 2020 § 4 om registrering av tros- og livssynssamfunn.

Trossamfunnsloven. Lov om tros- og livssynssamfunn, 24. april 2020 § 5 om krav om tildeling av tilskudd.

Trossamfunnsloven. Lov om tros- og livssynssamfunn, 24. april 2020 § 6 om grunnlag for å nekte tilskudd.

Trossamfunnsloven. Lov om tros- og livssynssamfunn, 24. april 2020 § 8 om forvaltning og tilsynsmyndighet.

Årsheim, H. (2021) Fra rett og moral til trusler og rettigheter: en beretning om folkeviljens makt og vilkårene for økonomisk støtte til trossamfunn i dagens Norge. I Graff-Kallevåg, K., Kloster, S.T. og Stålsett, S. J. (red.) *Populisme og kristendom*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 102-115.